

Określenie sposobu wyboru i przydziału lokali w kamienicach wyremontowanych w ramach programu ROČł na potrzeby mieszkańców w szczególnej sytuacji życiowej (mieszkania chronione) oraz modelu zarządzania tym segmentem najmu

Raport z Zadania 2 realizowanego w ramach projektu

Opracowanie modelu zasiedlania kamienic wyremontowanych w ramach programu
„Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi”

przygotowany przez PCG Polska Sp. z o.o.
na zlecenie Urzędu Miasta Łodzi

Autorki:

dr Barbara Audycka

red. Ewa Rogalska

6 lutego 2019 r.

Spis treści

Wykaz stosowanych skrótów i definicji pojęć wykorzystywanych w dokumencie	3
Wstęp	4
Nota metodyczna	6
1. ZAPOTRZEBOWANIE NA MIESZKANIA CHRONIONE ORAZ POTENCJAŁ ORGANIZACJI DO PROWADZENIA MIESZKAŃ NA TERENIE ŁODZI	8
2. RAMY PRAWNE FUNKCJONOWANIA MIESZKAŃ CHRONIONYCH	22
3. PRZEGLĄD WYBRANYCH PRAKTYK W OBSZARZE MIESZKALNICTWA CHRONIONEGO I WSPOMAGANEGO	38
4. PROCEDURA SPOSOBU ZASIEDLANIA I ZARZĄDZANIA MIESZKANIAMI CHRONIONYMI UTWORZONYMI W RAMACH PROGRAMU REWITALIZACJI OBSZAROWEJ CENTRUM ŁODZI	55
Modele mieszkań chronionych dla wybranych grup docelowych	77
5. TRYB WYBORU OPERATORA	88
BIBLIOGRAFIA	104

Wykaz stosowanych skrótów i definicji pojęć wykorzystywanych w dokumencie

GPR	Program Rewitalizacji miasta Łodzi 2026+ Gminny Program Rewitalizacji – dokument określony w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, rozdział 4 art. 14-24 (Dz. U. z 2017 r. poz. 1023 z późn. zm.) przyjęty uchwałą Rady Miejskiej w Łodzi nr XXXV/916/16 z dnia 28 września 2016 roku. Aktualizacja GPR została przyjęta uchwałą Rady Miejskiej w Łodzi nr LXXIII/1980/18 z dnia 5 lipca 2018 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji w Łodzi 2020+.
Mieszkania chronione	Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną. Jest to jedyna zdefiniowana i uregulowana w polskim systemie prawnym forma mieszkalnictwa wspieranego. Pobyt w mieszkaniu chronionym stanowi jedno ze świadczeń niepieniężnych dostępnych w ramach systemu pomocy społecznej wymienionych w art. 36 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.
ROČł	Rewitalizacja Obszarowa Centrum Łodzi – ROČł - (Projekty 1 – 8) – projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 realizowane na 8 wyznaczonych obszarach w centrum Łodzi tzw. projekty/ obszary 1-8.
u.p.s.	Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 1508 z późn. zm.) Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593)
Zespół	Zespół ds. modelu zasiedlania kamienic wyremontowanych w ramach ROČł
Zogniskowany wywiad grupowy	Zamiennie również “wywiad sfokusowany”, „grupa fokusowa”, „FGI” – z angielskiego <i>Focus Group Interview</i> : metoda badawcza wykorzystywana w badaniach jakościowych polegająca na prowadzeniu przez moderatora dyskusji skupionej (sfokusowanej) na określonym temacie z zaproszonymi wcześniej respondentami (dobranymi zgodnie z kryteriami wynikającymi z celów projektu).

Wstęp

W ramach Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi władze miasta podjęły decyzję o utworzeniu w rewitalizowanych budynkach dwudziestu trzech mieszkań chronionych jako elementu systemu deinstytucjonalizacji opieki dla osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 53 ust. 2 (u.p.s) mają one za zadanie „[przygotować] pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu”. Pobyt w mieszkaniach chronionych może być przyznany: „osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, (...) w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także [cudzoziemcom]”.

W 23 mających powstać łódzkich mieszkaniach chronionych mają zamieszkiwać:

- a) wychowankowie pieczy zastępczej (12 mieszkań),
- b) osoby z niepełnosprawnością intelektualną (3 mieszkania)
- c) osoby z niepełnosprawnością ruchową (5 mieszkań)
- d) oraz osoby z zaburzeniami psychicznymi (3 mieszkania).

Z definicji mieszkalnictwo wspomagane jest działaniem interdyscyplinarnym znajdującym się na pograniczu polityki mieszkaniowej i polityki społecznej. Takie podejście przynosi udokumentowaną wysoką skuteczność, ale także – z uwagi na międzysektorowość – zwiększoną trudność związaną z upowszechnieniem w krajowych i lokalnych systemach polityki społecznej i mieszkaniowej¹. Dlatego samodzielne, rozproszone mieszkania chronione tworzone w oparciu o mieszkaniowy zasób gminy to w Polsce rozwiązanie rzadkie – w roku 2014 w całej Polsce istniały jedynie 682 mieszkania chronione, w których rocznie świadczone usługi 2709 beneficjentom.² Jedyne systemowe programy mieszkań połączonych z usługą wsparcia powstały jak dotąd w Stargardzie – jest tam on jednak realizowany w oparciu o najem mieszkania przez beneficjenta w zasobie Towarzystw Budownictwa Społecznego.

Jednocześnie proces deinstytucjonalizacji, rozumianej jako rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (w tym także profilaktycznych), które mają wyeliminować potrzebę opieki instytucjonalnej³ upowszechnia się na poziomie samorządowym. Wynika to między innymi

¹ Barbara Audycka, *Mieszkalnictwo wspomagane: od dobrych praktyk do spójnego systemu*, w: B. Audycka, M. Ruskowska-Cieślak, *Mieszkalnictwo w Polsce. Dobre praktyki*, Warszawa 2017, s. 12.

² Uchwała nr 115/2016 Rady Ministrów z dnia 27 września 2016 w sprawie przyjęcia Narodowego Programu Mieszkaniowego, s.29.

³ Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, 2012, s. 10, http://www.kapitalludzki.gov.pl/gfx/kapitalludzki/userfiles/93/17_wytyczne_dot_przejscia_od_opieki_instytucjonalnej_do_opieki_swiadczonej_na_poziomie_lokalnych_spoleczności.pdf [dostęp: 10.03.2017].

z zobowiązań do wdrożenia ratyfikowanej przez Polskę w roku 2012 Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych, gwarantującej osobom z niepełnosprawnościami w obszarze mieszkalnictwa:

- a. (...) szanse wyboru miejsca zamieszkania na równych zasadach z innymi obywatelami oraz wyboru gdzie i z kim będą mieszkać, jak również nie będą zobligowani do mieszkania w określonych warunkach;
- b. (...) dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających funkcjonowanie w środowisku domowym, lokalnym i innym, w tym indywidualnej opieki koniecznej do życia i integracji w społeczeństwie i zapobiegającej segregacji i izolacji (...);⁴

Samorządy dostrzegają jednak również społeczne i ekonomiczne korzyści płynące z tworzenia systemu mieszkalnictwa ze wsparciem. Powstają modele łączenia wsparcia mieszkaniowego i społecznego, takie jak *Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego*⁵, oraz programy pilotażowe obejmujące mieszkania chronione i wspomagane⁶. W najbliższym czasie można spodziewać się upowszechnienia się praktyki świadczenia usług w oparciu o mieszkanie: sprzyja mu szczególnie nowelizacja ustawy o ochronie praw lokatorów z dnia 22 marca 2018 r. (Dz.U. 2018 poz. 756), umożliwiająca dedykowanie mieszkaniowego zasobu gminy na cele pomocy społecznej.

Celem analizy jest więc przedstawienie koncepcji rekrutacji i zarządzania mieszkaniami chronionymi oraz zasad wyboru organizacji pozarządowych, które będą pełniły rolę operatorów mieszkań. Koncepcja została wypracowana na podstawie analizy dokumentów prawnych i strategicznych, wybranych dobrych praktyk oraz lokalnych danych dotyczących zapotrzebowania i potencjału łódzkich organizacji pozarządowych. Zgromadzone i przeanalizowane dane mogą służyć nie tylko jako podstawa działania łódzkich mieszkań chronionych, ale także inspiracją do tworzenia programów mieszkalnictwa chronionego w innych miejscowościach.

⁴ Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych, art.19. W roku 2018 powstał Komentarz Generalny do Art. 19 Konwencji, który wprowadza m.in. definicję Asystenta Osobistego osoby z Niepełnosprawnością oraz tworzy wytyczne do upodmiotowienia osoby z niepełnosprawnością w kształtowaniu swojego środowiska zamieszkania. Zgadając się z filozofią komentarza, niniejszy dokument pozostaje jednak w ramach wyznaczonych w ustawie o pomocy społecznej, zgodnie z którymi pobyt w mieszkaniu chronionym jest usługą przyznawaną przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i wiążącą się m.in. ze zdefiniowanym zakresem usług oraz akceptacją regulaminu.

⁵ *Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023*, Gdańsk 2016

⁶ Mieszkania wspomagane zostały zdefiniowane w *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*, jako alternatywa dla przeregulowanych zapisów ustawowych o mieszkaniach chronionych. Wytyczne umożliwiają tworzenie mieszkań wspomaganych w oparciu o środki EFS i EFRR. Zgodnie z obowiązującą definicją, mieszkania wspomagane dzielimy na mieszkania treningowe i wspierane.

Nota metodyczna

W celu przygotowania koncepcji zasiedlenia i zarządzenia mieszkaniami chronionymi oraz trybu wyboru operatora mieszkań wykorzystano szereg narzędzi i metod badawczych, które szczegółowo opisano w Metodologii dla Zadania 2, stanowiącej załącznik do niniejszego opracowania.

Na pierwszym etapie działań przeanalizowano następujące akty prawne:

Akty prawa krajowego

- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz.1234 z późn.zm) – dalej: ustawa o ochronie praw lokatorów
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450 z późn.zm)
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1508 z późn. zm. – dalej: ustawa o pomocy społecznej (u.p.s.)
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2018 r. poz. 998 z późn.zm)– dalej: ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie mieszkań chronionych (Dz.U. 2018 poz. 822) – dalej: Rozporządzenie o mieszkaniach chronionych

Akty prawa miejscowego

- Uchwała nr LIII/1008/05 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 7 września 2005 w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej z późniejszymi zmianami
- Uchwały w sprawie przyjęcia dokumentów strategicznych Miasta Łodzi: Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi 2016, Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi 2018, Polityki Społecznej 2020+, programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.
- Programy współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Konkursy ofert wsparcia realizacji zadań publicznych

Dodatkowo przeanalizowano materiały źródłowe opisujące wybrane modele i praktyki prowadzenia mieszkań chronionych, wspomaganych oraz mieszkań socjalnych ze wsparciem treningowym:

Mieszkania dla absolwentów pieczy zastępczej

- mieszkania chronione prowadzone w Łodzi przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- mieszkania chronione prowadzone przez Fundację im. Joanny Bednarczyk w Łodzi
- mieszkania wspomagane prowadzone przez MOW Księża Orionistów w Warszawie

Mieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi

- mieszkania chronione prowadzone przez Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych w Łodzi
- mieszkanie chronione prowadzone przez Stowarzyszenie Integracja w Warszawie

Mieszkania dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i/lub ruchową

- mieszkania wspomagane prowadzone przez Koło PSONI w Stargardzie
- mieszkania chronione prowadzone przez Fundację Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym w Warszawie

Dodatkowo, w celu zdiagnozowania lokalnych warunków utworzenia mieszkań chronionych, przeanalizowano wybrane dokumenty strategiczne miasta Łódź, raporty i dane urzędowe oraz dane statystyczne na poziomie lokalnym. Zebrane dane zostały także skonfrontowane z wnioskami płynącymi z pozyskanych na potrzeby diagnozy danych wywołanych.

Na kolejnym etapie analizy przeprowadzono wywiady eksperckie oraz badanie ankietowe.

Wywiady eksperckie

1. Dwa indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami łódzkich operatorów mieszkań chronionych
2. Diada (wywiad równoczesny z dwoma respondentami) z przedstawicielkami Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych
3. Trzy wywiady telefoniczne z przedstawicielami operatorów mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnościami
4. Zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami Zespołu ds. modelu zasiedlania kamienic wyremontowanych w ramach ROCT (dalej: Zespół)
5. Zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami łódzkich organizacji pozarządowych pracujących z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz niepełnosprawnościami.

Dodatkowo przeprowadzono ankietę online w celu oszacowania potencjału łódzkich organizacji pozarządowych, które działają w obszarze pomocy społecznej. Ankietę wypełniło 27 organizacji.

1. Zapotrzebowanie na mieszkania chronione oraz potencjał organizacji do prowadzenia mieszkań na terenie Łodzi

Potrzeba utworzenia mieszkań chronionych została zdiagnozowana i wyartykułowana w Gminnym Programie Rewitalizacji Miasta Łodzi uchwalonym w roku 2016⁷. Diagnoza ta została powtórzona w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Miasta Łodzi 2026+⁸. Zgodnie z treścią obu programów mieszkania chronione mają być odpowiedzią na deficyt „placówek wsparcia dziennego, świetlic i innych form pracy z dziećmi i młodzieżą, instrumentów wsparcia rodziny, usług na rzecz seniorów (...) mieszkań specjalnego przeznaczenia: chronionych, treningowych wspomaganych itd.”, których liczba powinna zostać znacząco zwiększona z uwagi na koncentrację ubóstwa, wyuczony bezradności czy braku poczucia sprawczości wśród mieszkańców na badanym obszarze. Na decyzję o lokalizacji mieszkań chronionych na obszarze rewitalizacji wpłynęła także związana z remontem kamienic unikalna możliwość dostosowania lokali z mieszkaniowego zasobu gminy do potrzeb odbiorców tej formy wsparcia. Mimo że mieszkania chronione tworzone są w ramach Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi i na terenie ścisłego centrum, w założeniu mają służyć całej łódzkiej społeczności. Operatorzy mieszkań będą rekrutowani spośród wszystkich organizacji działających na terenie całego miasta. Dlatego oszacowanie zapotrzebowania i potencjału do tworzenia mieszkań chronionych odwołuje się przede wszystkim do danych o świadczeniach i organizacjach działających na terenie miasta. Należy jednak nadmienić, że zgodnie z art. 101 ustawy o pomocy społecznej kryteria kwalifikujące do pobytu zakładają zamieszkiwanie lub ostatnie miejsce zameldowania na terenie województwa łódzkiego.

Osoby z niepełnosprawnościami i chorujące psychicznie

W treści Polityki Społecznej 2020+⁹ dla Miasta Łodzi za jeden z najistotniejszych problemów miasta uznano systematyczny spadek liczby mieszkańców. W 2018 r. liczba ludności wynosiła 634 091 osób i zmniejszyła się aż o 21% w porównaniu z rokiem 2000. Głównymi czynnikami determinującymi ten spadek jest ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji¹⁰. Depopulacja przybiera w Łodzi skalę niespotykaną w innych dużych miastach Polski. Konsekwencją tych zjawisk jest m.in. wzrost liczebności populacji osób starszych oraz osób wymagających wsparcia w formie opieki dziennej i całodobowej. Znajduje to odzwierciedlenie w przydzielaniu świadczeń pomocy społecznej, z których korzysta około 4,6% mieszkańców Łodzi¹¹. Jak wynika z Tabeli 1, najczęstszymi powodami przyznania świadczenia są: długotrwała i ciężka choroba, bezrobocie oraz niepełnosprawność.

⁷ Uchwała nr XXXV/916/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 26 września 2016 w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi.

⁸ Uchwała nr LXXIII/1980/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 5 lipca 2018 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi.

⁹ Uchwała nr XXIV/570/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia „Polityki Społecznej 2020+ dla Miasta Łodzi – Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych”.

¹⁰ Pismo Dyrektora Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Łodzi do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej z dnia 15 stycznia 2019 r., DOA-SO-III.5345.7.2019KT, stan ludności na 31 grudnia 2018 r.

¹¹ Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017, s. 8. Jest to wskaźnik o około 0,4% niższy niż wskaźnik dla Polski (GUS, Bank Danych Lokalnych, 2017).

Tabela 1. Powody przyznania świadczeń pomocy społecznej rodzinie w Łodzi.

Powody przyznania świadczeń pomocy społecznej rodzinie	Liczba rodzin
długotrwała lub ciężka choroba	11601
Bezrobocie	10277
niepełnosprawność	8339
Ubóstwo	6810
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	2872
potrzeba ochrony macierzyństwa	1258
Alkoholizm	1066
bezdomność	625
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	400
sytuacja kryzysowa	186
zdarzenie losowe	119
narkomania	112
przemoc w rodzinie	96
Sieroctwo	12
klęska żywiołowa lub ekologiczna	9
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	8
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych, 2017.

Z dziennych środowiskowych form pomocy korzysta rotacyjnie 1929 mieszkańców – osób starszych, chorujących psychicznie i z niepełnosprawnościami.

Tabela 2. Wykaz środowiskowych form wsparcia w Łodzi

Środowiskowe formy wsparcia	Liczba placówek	Liczba osób korzystających
dienne domy pomocy	20	1195
warsztaty terapii zajęciowej	9	334
środowiskowe domy samopomocy	5	286
kluby samopomocy	2	114

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017, op. cit.*

Na terenie Łodzi działa piętnaście Domów Pomocy Społecznej – w tym cztery domy dla osób w podeszłym wieku i pięć domów dla osób przewlekle somatycznie chorych, w których znajduje się łącznie 2 001¹² miejsc. W placówkach tych zamieszkiwało w 2017 roku 2 625 mieszkańców (0,4% populacji miasta), w tym:

¹² Ponadto mieszkańcy Łodzi przebywają w domach pomocy społecznej poza powiatem łódzkim (w roku 2016 198 mieszkańców – za: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017, s.14).

- 437 osób przewlekle chorujących psychicznie,
- 245 osób z niepełnosprawnością intelektualną (dzieci, młodzieży i dorosłych),
- 40 osób z niepełnosprawnością ruchową,
- 542 osoby w podeszłym wieku,
- 958 osób przewlekle chorych somatycznie,
- 403 osoby bezdomne¹³.

Choć liczba osób oczekujących na miejsce w domach pomocy społecznej nieznacznie zmalała (por. Tabela 3), kolejka osób zainteresowanych pobytem w tych placówkach – szczególnie w domach z usługami dla dorosłych osób przewlekle chorych – jest nadal znacząca. Zgodnie z informacjami z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej czas oczekiwania na tę formę opieki może wynosić nawet do siedmiu lat.

Tabela 3. Liczba osób oczekujących na pobyt w domach pomocy społecznej w 2016 i 2017 r.

Domy pomocy społecznej – typ placówki	Oczekujący w 2016 r.	Oczekujący w 2017 r.
DPS dla osób przewlekle chorujących psychicznie	231	207
DPS dla osób przewlekle chorujących somatycznie	462	448
DPS dla osób przewlekle chorujących somatycznie i osób w podeszłym wieku	29	29
DPS dla osób w podeszłym wieku	58	46
DPS dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	0	0
Dom pomocy społecznej dla osób dorosłych niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	-	13
DPS dla niepełnosprawnych intelektualnie mężczyzn	13	4
łącznie	793	747

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2016 i Sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017.

Na terenie Łodzi usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w mieszkaniu beneficjenta świadczą cztery organizacje¹⁴. W roku 2017 skorzystało z nich 3 507 osób (o 275 mniej niż w roku poprzednim) a łączny wymiar świadczonych usług wyniósł 689 413 godzin (o 243 226 mniej niż w roku poprzednim). Zgodnie z danymi zakres świadczonego wsparcia maleje z uwagi na malejące zgłaszane zapotrzebowanie ze strony beneficjentów. Zdaniem pracowników MOPS wynika to z faktu

¹³ Bank Danych Lokalnych GUS, 2017.

¹⁴ Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2016, op. cit., s.15. Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017, op. Cit s.12. Co ciekawe koszt usług świadczonych w roku 2017 był wyższy niż w roku poprzednim (w roku 2016 wynosił 10 936 446 zł, a w roku 2017 – 12 967 276).

zmniejszającej się liczby mieszkańców miasta oraz niskiego wskaźnika średniej długości życia, w porównaniu do innych dużych miast¹⁵.

Problemy demograficzne i społeczne Łodzi, wynikające ze starzenia się populacji miasta oraz migracji osób o lepszej pozycji ekonomicznej – przy jednoczesnym pozostaniu w mieście osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, wymagają rozwiązań wykraczających poza istniejący system opieki społecznej, obejmujących rynek pracy i politykę prorodzinną. Jednak sama opieka społeczna powinna działać w sposób innowacyjny, który pozwoli na odpowiadanie na narastające problemy.

Przykładem problemu o charakterze systemowym jest wyżej nadmienione malejące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania i towarzyszące mu rosnące zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej. Zjawisko to wymaga dalszej analizy, jednak w istotnej części wynika na pewno z utraty zdolności do samodzielnego zamieszkiwania lub utraty zaufania osób starszych i osób z niepełnosprawnością do własnych możliwości. Pobyt w mieszkaniu chronionym jest właściwą odpowiedzią na te problemy, przyczynia się bowiem do utrzymania poziomu samodzielności poprzez nadzorowany trening, a dzięki zajęciom integracyjnym pomaga przezwyciężyć poczucie osamotnienia i wzmocnić wiarę we własne siły.

Pieczna zastępcza

Na terenie Łodzi rozpoczęto program deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, który ma na celu zwiększenie udziału pieczy rodzinnej w systemie pieczy zastępczej oraz dostosowanie istniejących placówek opiekuńczo-wychowawczych do wymaganego formatu małych placówek 14-osobowych dla dzieci powyżej 10 roku życia do roku 2020 r. – zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zgodnie z tabelą 4 obecnie proporcje placówek instytucjonalnych i rodzinnych rozkładają się następująco:

Tabela 4. Rodzinne i instytucjonalne placówki pieczy zastępczej w Łodzi

Placówki rodzinne	liczba rodzin	liczba dzieci
rodziny zastępcze spokrewnione	753	953
rodziny zastępcze niezawodowe	271	321
rodziny zastępcze zawodowe	23	55
rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne	17	25
rodziny zastępcze zawodowe pełniące rolę pogotowia opiekuńczego	20	84
rodzinne domy dziecka	1	89

¹⁵ Uchwała nr XXIV/570/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia „Polityki Społecznej 2020+ dla Miasta Łodzi – Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych” s. 62.

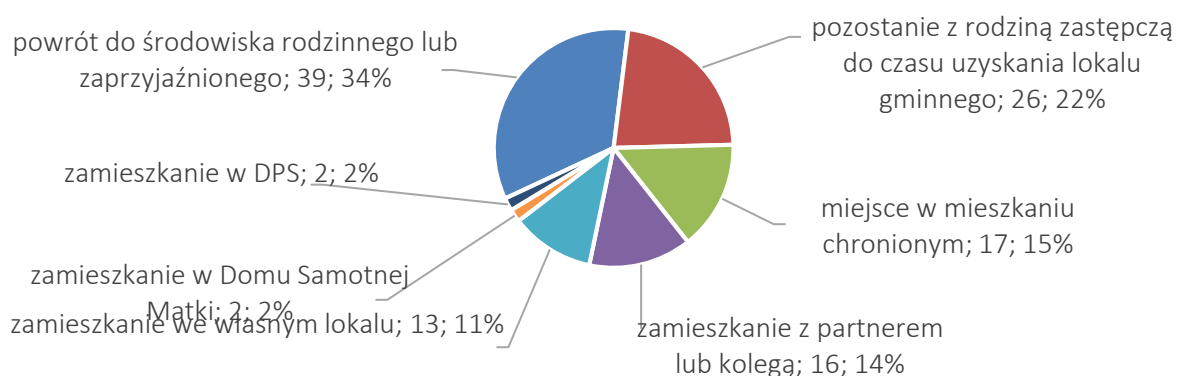
Placówki instytucjonalne	liczba placówek	liczba dzieci
socjalizacyjne	17	419
socjalizacyjne z miejscami interwencyjnymi	1	240
interwencyjne	2	218
rodzinne	6	53
specjalistyczno-terapeutyczne	2	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017, s.42-45, op. cit.

System pieczy zastępczej każdego roku opuszcza ponad 100 dorosłych wychowanków (w roku 2017 było to 105 osób)¹⁶. Miejsce w mieszkaniu chronionym w 2017 r. otrzymało 13 z nich, a łącznie w dostępnych lokalach tego typu zamieszkiwało 30 pełnoletnich byłych wychowanków pieczy zastępczej. Badania losów absolwentów pieczy przeprowadzone przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w 2013 roku¹⁷, (Wykres 1 poniżej), pokazują udział tej formy wsparcia w losach 115 osób opuszczających wówczas pieczę zastępczą (w tym 58 formy rodzinne i 57 formy instytucjonalne) w porównaniu do innych form usamodzielnienia. Miejsce w mieszkaniu chronionym uzyskało wówczas 17 osób (15%). Po opuszczeniu pieczy zastępczej wychowankowie najczęściej powracają do, często dysfunkcyjnych, środowisk rodzinnych (39 wychowanków, 34%) lub zamieszkują z partnerem lub kolegą (16 osób, 14%). Dorośli wychowankowie rodzinnej pieczy zastępczej często pozostają z rodziną zastępczą do momentu uzyskania lokalu z mieszkaniowego zasobu gminy (26 osób, 22%).

Powyższe dane pokazują, że nowo powstające mieszkania chronione dla absolwentów pieczy zastępczej pozwolą większej grupie osób na wejście w dorosłość z dodatkowym wsparciem przygotowującym do pełniejszej samodzielności.

Wykres 1. Badania losów absolwentów pieczy zastępczej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Polityka Społeczna 2020+. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych”, op. cit. s. 68.

¹⁶ Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017. Ponadto dane GUS za rok 2017 wskazują na to, że w rodzinnych formach pieczy zastępczej w Łodzi zamieszkuje obecnie 237 dzieci powyżej 18 roku życia. Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, 2017.

¹⁷ Polityka Społeczna 2020+ dla Miasta Łodzi, op. cit. s. 68.

Wnioski

Z analizy studiów wykonalności i programów funkcjonalno-użytkowych budynków rewitalizowanych w ramach ROCL¹⁸, w dwudziestu trzech mieszkaniach tworzonych w ramach Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi powstanie około 91 miejsc w mieszkaniach chronionych, w tym około 49 miejsc dla osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnościami i około 42 miejsca dla dorosłych wychowanków pieczy zastępczej.

Zderzenie powyższych danych z liczbą osób korzystających z dziennych lub całodobowych placówek pomocy uzmysławia, że tworzony zasób jedynie w ograniczonym stopniu zaspokoi potrzeby w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością i zaburzeniami psychicznymi. Należy jednak pamiętać, że nie każda osoba korzystająca ze środowiskowych form wsparcia lub oczekująca na pobyt w domu pomocy społecznej charakteryzuje się poziomem samodzielności, który umożliwia zamieszkiwanie w mieszkaniu chronionym. Dlatego kluczowe dla optymalnego wykorzystania zasobu będzie prawidłowe zdefiniowanie profilu odbiorcy wsparcia oraz – nie mniej ważna – praktyczna identyfikacja odpowiednich kandydatów przez organizacje świadczące wsparcie. Należy także dostosować czas pobytu do potrzeb mieszkańców w zakresie usamodzielnienia, tak by utrzymać rotacyjny charakter mieszkań i umożliwić wsparcie większej liczbie ubiegających się o nie osób. Wreszcie, po przetestowaniu usługi, należy dążyć do zwiększenia liczby mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami i niepełnosprawnościami na terenie Łodzi.

Przy rotacyjnym charakterze mieszkań oraz przy założeniu, że nie wszyscy absolwenci instytucjonalnej pieczy zastępczej zdecydują się na pobyt w mieszkaniach chronionych treningowych, wydaje się że liczba powstających 42 miejsc będzie adekwatna do potrzeb tej grupy docelowej. W rezultacie utworzenia mieszkań chronionych o wysokim standardzie można z czasem spodziewać się zwiększenia zainteresowania pobylem pośród dorosłych wychowanków rodzin zastępczych lub rodzin spokrewnionych.

¹⁸ Materiały udostępnione zespołowi badawczemu przez Miasto Łódź. Informacje również dostępne na stronie: <https://rewitalizacja.uml.lodz.pl> [dostęp: styczeń 2019]

Oszacowanie zapotrzebowania na mieszkania chronione wśród mieszkańców i klientów Łódzkiego Centrum Usług Społecznych

Na terenie Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi planowane jest utworzenie Łódzkiego Centrum Usług Społecznych – wielofunkcyjnej przestrzeni animacyjno-integracyjnej, której celem będzie wielowymiarowe wsparcie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Zaprojektowane Centrum będzie mieścić się na terenie dawnego Zespołu Szkół Samochodowych przy ulicy Pogonowskiego 34 – budynku o łącznej powierzchni 4500 m². Na jego terenie przewidziano następujące funkcje¹⁹:

- centrum treningu umiejętności społecznych (CTUS),
- gabinet diagnostyczno-zabiegowy,
- międzypokoleniowy klub podwórkowy,
- klub integracji społecznej,
- placówka opiekuńczo-terapeutyczna,
- lokale na potrzeby prowadzenia działalności społecznej przez organizacje pozarządowe,
- centrum działań organizacji pozarządowych,
- 1 lokal użytkowy, w którym przewidziano prowadzenie działalności z zakresu ekonomii społecznej (klubokawiarnia),
- pracownie twórcze,
- pracownia przeznaczona na działania społeczne.

Usługi świadczone w ŁCUS są komplementarne z programem mieszkań chronionych, przede wszystkim z uwagi na zaprojektowane Centrum Treningu Umiejętności Społecznych²⁰. Celem obu wymienionych form wsparcia mieszkaniowego jest trening prowadzący do prawidłowego pełnienia ról społecznych i przygotowanie do samodzielnego zamieszkania. Programy te różnią się przede wszystkim jeżeli chodzi o odbiorców wsparcia: w przypadku CTUS mają to być w założeniu osoby z wyrokami eksmisyjnymi wynikającymi z zadłużenia czynszowego lub wykroczenia przeciw porządkowi domowemu. Same rodzaje treningu świadczonego w obu miejscach są w większości tożsame i obejmują:

- trening kulinarny,
- trening higieniczny,
- trening budżetowy,
- trening zarządzania gospodarstwem domowym,
- samodzielne załatwianie spraw urzędowych,
- trening wypełniania ról społecznych,
- wypracowanie codziennej rutyny związanej z pracą i/lub kształceniem, dbałością o mieszkanie – w miarę potrzeby – przyjęciem leków.

¹⁹ Opis przedmiotu zamówienia w przetargu na usługę polegającą na opracowaniu modelu funkcjonowania Łódzkiego Centrum Usług Społecznych https://bip.uml.lodz.pl/files/bip/public/zamowienia-publiczne/640/04_zal.1_-_Opis_przedmiotu_zamowienia.pdf [dostęp: 29.01.2019]

²⁰ Pierwsze Centrum Treningu Umiejętności Społecznych powstało w Gdańsku dzięki współpracy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie i Towarzystwa im. Św Brata Alberta, <http://www.bezdomnosc.org.pl/index.php/ctus> [dostęp: 29.01.2019].

Na dzień złożenia niniejszego Raportu trudno oszacować zapotrzebowanie na mieszkania chronione wśród klientów Łódzkiego Centrum Usług Społecznych – zgodnie z informacją uzyskaną przez realizatora koncepcji ŁCUS, trwają prace nad diagnozą potrzeb i szczegółowym opracowaniem funkcji.

Organizacje pozarządowe działające na terenie Łodzi

W Łodzi zarejestrowanych jest 2 781 organizacji pozarządowych w tym: 1281 stowarzyszeń, 930 fundacji, 233 związki zawodowe, 157 spółdzielni, 54 stowarzyszenia kultury fizycznej, 28 związków sportowych, 18 związków stowarzyszeń, 17 związków pracodawców, 9 cechów rzemiosł oraz 9 izb gospodarczych²¹.

Miasto współpracuje z organizacjami pozarządowymi przy realizacji polityk publicznych, a ramy prawne dla tej współpracy wyznaczają roczne i wieloletnie programy współpracy. Za komunikację między stronami odpowiada Pełnomocnik Prezydenta ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi²². Miasto udostępnia także platformę do komunikacji z przedstawicielami trzeciego sektora pod adresem: <https://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/lodzianie-decyduja/>. W obszarze realizacji zadań własnych i zleconych z obszaru pomocy społecznej miasto stawia sobie za cel zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w realizacji tych zadań²³, czego rezultatem jest decyzja o zaproszeniu do współpracy organizacji pożytku publicznego w roli operatorów tworzonych mieszkań.

Dla Łodzi aktem obecnie obowiązującym jest „Program współpracy miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi na rok 2019”²⁴. Z końcem roku 2018 zakończył się czas obowiązywania wieloletniego programu współpracy Miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2018²⁵.

Dotychczas obowiązujący Program wieloletni wyznaczył strategiczne płaszczyzny i cele współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi. W obszarze pomocy społecznej za cel uznano zwiększenie roli organizacji pozarządowych i grup nieformalnych jako realizatorów zadań publicznych. Miało ono doprowadzić do dostosowania łódzkiego systemu placówek pomocy społecznej do rzeczywistych potrzeb klientów – mieszkanki i mieszkańców miasta. Zgodnie z programem na początku 2016 roku nad realizacją 25 zadań z zakresu pomocy społecznej pracowało 28 organizacji. Planowano zwiększenie liczby zadań zleconych do 35, a liczby organizacji realizujących – do 40.

W § 23.1 Programu współpracy na rok 2019 w ramach współpracy finansowej w obszarze nadzorowanym przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi oraz Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych przewidziano kontynuację dotychczasowych zadań związanych z mieszkalnictwem chronionym, tj.:

²¹ Analiza środowiska lokalnego i przegląd socjologiczny struktury mieszkańców Łodzi w kontekście rekomendowanych profili odbiorców Domu Wielopokoleniowego, PCG Polska dla Urzędu Miasta Łodzi, stan na 1.08.2018.

²² Strona internetowa Urzędu Miasta Łodzi, <https://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/lodzianie-decyduja/ngo/skontaktuj-sie-z-nami/pelnomocnik-prezydenta-ds-wspolpracy-z-organizacjami-pozarządowymi/> [dostęp: 26.01.2019]

²³ Por. Uchwała nr XXXIII/886/16 Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie przyjęcia „Wieloletniego Programu współpracy Miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na lata 2016-2018”.

²⁴ Uchwała nr 9739/VII/18 Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie przyjęcia „Programu współpracy miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi na rok 2019”.

²⁵ Uchwała nr XXXIII/886/16 Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie przyjęcia „Wieloletniego Programu współpracy Miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na lata 2016-2018”.

- prowadzenie mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków opuszczających formy pieczy zastępczej,
- prowadzenie mieszkań chronionych (różnego typu) dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.

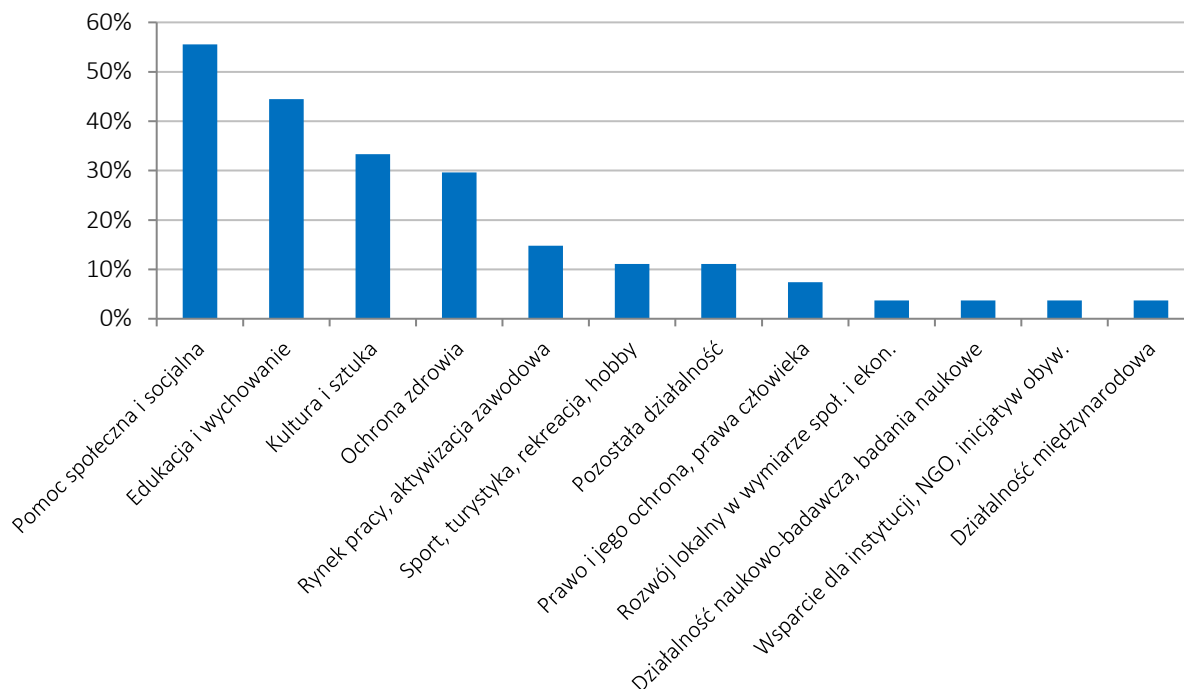
Dodatkowo współpraca finansowa w obszarze mieszkań chronionych polegać będzie na zleceniu przeprowadzenia animacji społeczno-kulturalnej, działań edukacyjnych i promocyjnych, wspomagających prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z pieczy zastępczej, z niepełnosprawnością ruchową, intelektualną oraz z zaburzeniami psychicznymi przez Biuro ds. Rewitalizacji. (działania w ramach cross-financingu, Projekty 1-8 ROŁ)

Udział przedstawicieli NGO w Komisji Konkursowej

Zgodnie z art. 36 uchwały nr 9739/VII/18 w sprawie przyjęcia programu współpracy z organizacjami pozarządowymi w celu oceny ofert powołuje się Komisję Konkursową. Propozycja składu osobowego komisji jest przygotowywana przez poszczególnych realizatorów konkursów. W zależności od przedmiotu konkursu ofert skład Komisji Konkursowej wynosi nie mniej niż pięć osób, w tym nie mniej niż dwie osoby wskazane przez organizacje pozarządowe. Obecność przedstawicieli NGO ma na celu zagwarantowanie transparentności procesu oceny wniosków. Przedstawiciele organizacji wnoszą także w pracę Komisji swój odrębny punkt widzenia, wynikający z codziennej pracy w trzecim sektorze.

Celem oszacowania zapotrzebowania na mieszkania chronione wśród beneficjentów organizacji pozarządowych oraz potencjału organizacji do prowadzenia planowanych do utworzenia mieszkań chronionych, wśród NGO działających w szeroko rozumianym obszarze pomocy społecznej przeprowadzono badanie w formie kwestionariusza online (zgodnie z przedstawioną wcześniej metodologią – Załącznik). Spośród 27 organizacji, których przedstawiciele wzięli udział w ankiecie, 15 do kluczowych obszarów działania zalicza pomoc społeczną i socjalną (blisko 56%), a dalsze 12 – edukację i wychowanie (ok. 44%) – por. Wykres 2 poniżej. Pojawiły się również wskazania organizacji działających w obszarze ochrony zdrowia oraz rynku pracy i aktywizacji zawodowej (odpowiednio 8; ok. 30% i 4; ok. 15%).

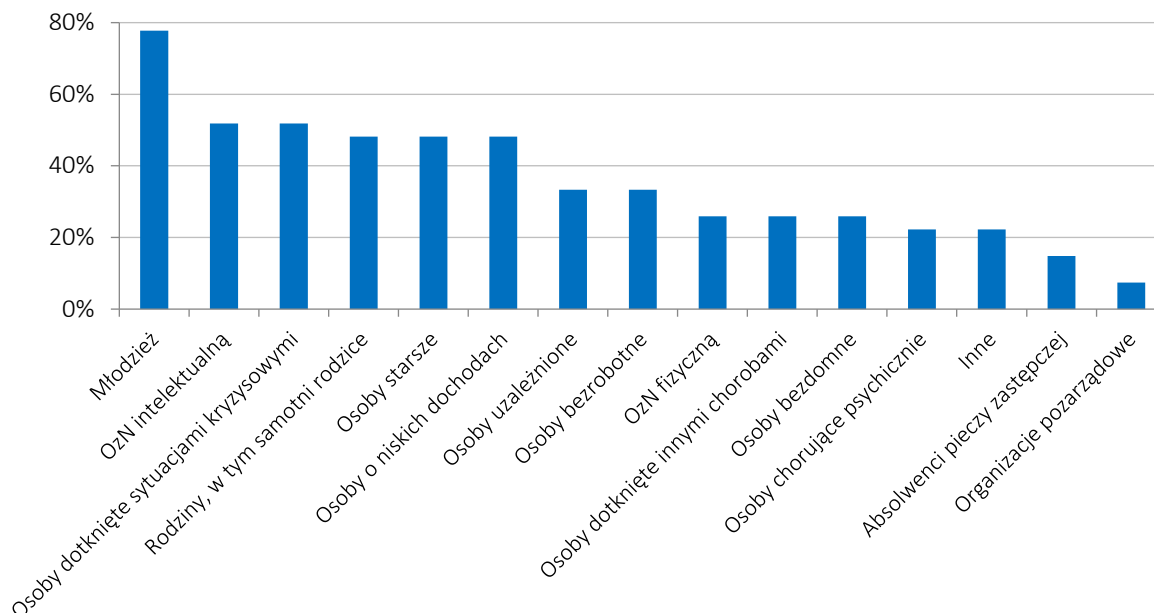
Wykres 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jakie są kluczowe obszary działań organizacji? (Proszę oznaczyć maksymalnie 3 najważniejsze), n=27.*

Źródło: Opracowanie własne wyników przeprowadzonych badań ilościowych.

Beneficjentami organizacji, które wzięły udział w badaniu, są w 21 przypadkach osoby z niepełnosprawnościami (OzN), w tym 14 z niepełnosprawnością intelektualną, 7 z niepełnosprawnością fizyczną, w 6 przypadkach osoby chorujące psychicznie, a w 4 – wychowankowie pieczy zastępczej – por. Wykres 3 poniżej.

Wykres 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Do jakich grup społecznych lub organizacji można zaliczyć Państwa beneficjentów? (Proszę zaznaczyć wszystkie właściwe grupy). N=27.

Źródło: Opracowanie własne wyników przeprowadzonych badań ilościowych.

Jedenaście spośród badanych organizacji prowadzi dzienne formy opieki, takie jak kluby, pracownie, świetlice, koła zainteresowań?, czy środowiskowe domy samopomocy. Sześć organizacji prowadzi działania w formule całodobowej – w tym jedna mieszkania chronione, a trzy wyjazdy, kolonie i turnusy rehabilitacyjne.

Na pytanie o zainteresowanie prowadzeniem mieszkania chronionego pozytywnie odpowiedzieli przedstawiciele czterech organizacji. Za główne atuty sprzyjające prowadzeniu takiego mieszkania uznano przede wszystkim:

- opiekę nad beneficjentami będącymi potencjalnymi mieszkańcami mieszkań chronionych,
- doświadczenie w pracy z określoną grupą beneficjentów,
- zatrudnienie wykwalifikowanej i doświadczonej kadry.

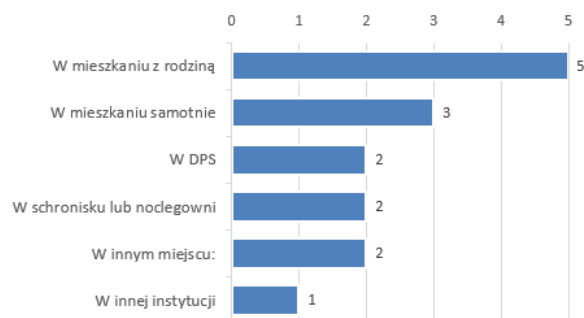
Przedstawiciele trzech spośród czterech organizacji za warunek konieczny do świadczenia takich usług uznali zapewnienie długoterminowego dostępu do lokalu przeznaczonych na mieszkania chronione. Jedna osoba wskazała na zapewnienie stabilnego i długookresowego źródła finansowania.

Przedstawiciele ośmiu spośród badanych organizacji potwierdzili, że w gronie ich beneficjentów znajdują się potencjalni mieszkańcy mieszkań chronionych. Oszacowali także ich liczbę – od dwóch nawet do stu osób. Łącznie wskazano liczbę od 186 do 193 potencjalnych mieszkańców, co świadczy o dużym zapotrzebowaniu na mieszkania chronione na terenie miasta.

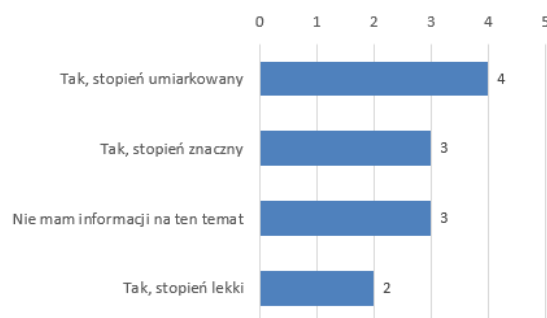
Dalsze pytania zadane w ankiecie miały na celu zidentyfikowanie charakterystyk osób, które organizacje typują jako potencjalnych mieszkańców mieszkań chronionych. Podsumowanie rozkładu odpowiedzi tej grupy pytań w formie zestawienia wykresów – swego rodzaju profilu beneficjentów – przedstawia Rysunek 1.

Rysunek 1. Profil beneficjentów – potencjalnych mieszkańców mieszkań chronionych, według odpowiedzi udzielanych przez organizację w badaniu ilościowym.

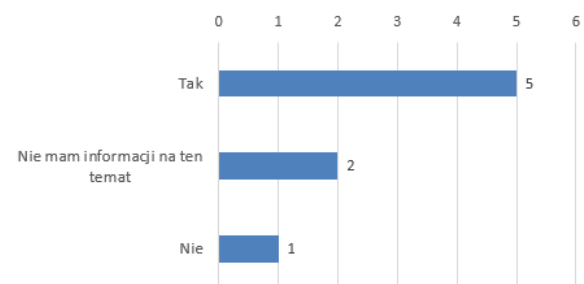
Obecne miejsce zamieszkania

Stopień niepełnosprawności

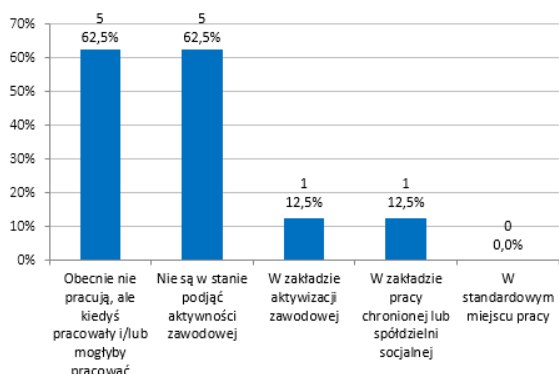
Niepełnosprawność sprzężona?

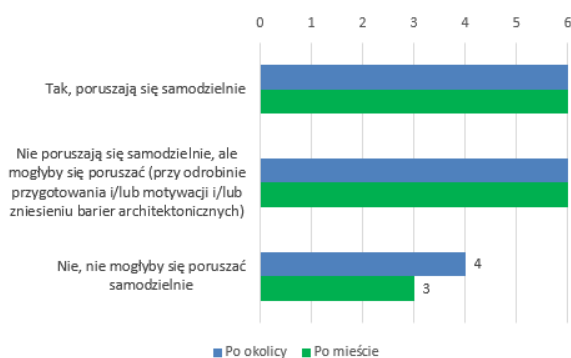
Pod stałą kontrolą lekarską?

Aktywność zawodowa

Samodzielne poruszanie się po okolicy/po mieście

Źródło: Opracowanie własne wyników przeprowadzonych badań ilościowych.

Są to najczęściej osoby zamieszkujące w mieszkaniu z rodziną (5 wskazań, 62,5% odpowiedzi dla n=15) lub samotnie (3 osoby, 37,5%), rzadziej w domach pomocy społecznej lub schroniskach (po 2 osoby, 25%). Inne wskazywane miejsca zamieszkania to mieszkanie chronione lub zamieszkanie u znajomych

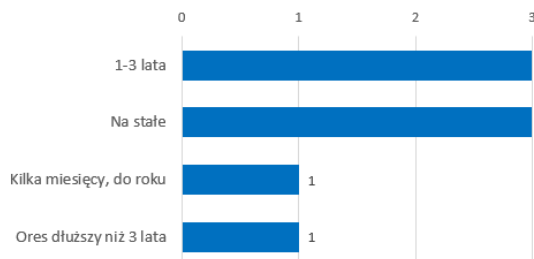
(2 wskazania, 25%). Najczęściej są to osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym (50% dla n=12) rzadziej znacznym lub lekkim (odpowiednio 3 i 2 wskazania).

Jeżeli chodzi o poziom samodzielności w codziennym funkcjonowaniu, to są to osoby poruszające się samodzielnie po okolicy lub mogące się poruszać przy odrobinie przygotowania, motywacji lub zniesieniu barier architektonicznych (łącznie 12 wskazań, 80% przy n=15). Identycznych odpowiedzi udzielono w odniesieniu do samodzielnego poruszania się po mieście. W opinii przedstawicieli organizacji, które wzięły udział w badaniu, większość wskazanych przez nich potencjalnych beneficjentów nie jest w stanie podjąć obecnie aktywności zawodowej.

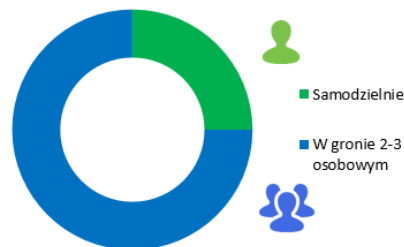
Jeśli chodzi o formę zamieszkania i rodzaj świadczonych usług, rozkład odpowiedzi zainteresowanych organizacji przedstawiono na Rysunku 2. Po 3 organizacje wskazały na preferowany pobyt od roku do 3 lat lub pobyt docelowy (odpowiednio po 37,5% przy n=8). Większość respondentów uznała, że ich beneficjenci powinni zamieszkiwać w gronie 2-3 osobowym (6, 75%, n=8) a tylko 2 wskazania odnotowano dla samodzielnego zamieszkania. W opinii przedstawicieli organizacji zainteresowanych prowadzeniem mieszkań chronionych, ich podopieczni wymagaliby w większości przypadków opieki całodobowej, wsparcia skrojonego na miarę potrzeb oraz oferty zajęć grupowych. Wśród proponowanych typów usług wybierano: pomoc w samoobsłudze, gotowaniu, sprzątaniu (100%), wsparcie podczas wizyt i badań lekarskich (85,7%) czy rehabilitację i pracę socjalną (po 5 odpowiedzi).

Rysunek 2. Forma zamieszkania i rodzaj świadczonych usług – dla potencjalnych mieszkańców mieszkań chronionych, według odpowiedzi udzielanych przez organizacje w badaniu ilościowym.

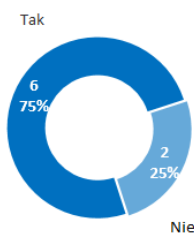
Okres pobytu w mieszkaniu chronionym

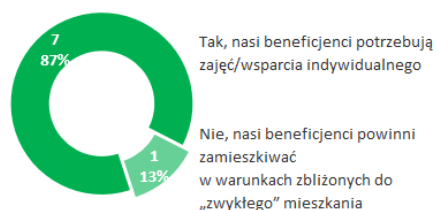
Formuła zamieszkania

Opieka całodobowa

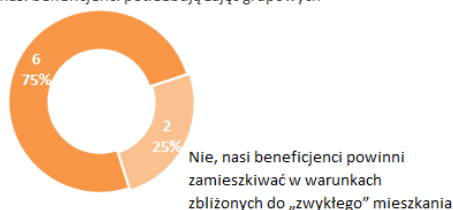

Wsparcie indywidualne

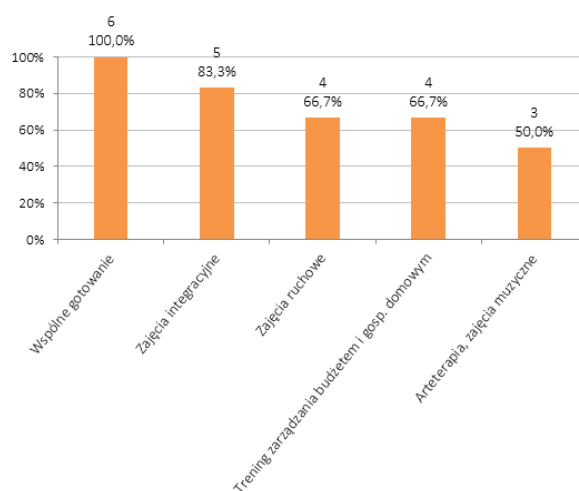
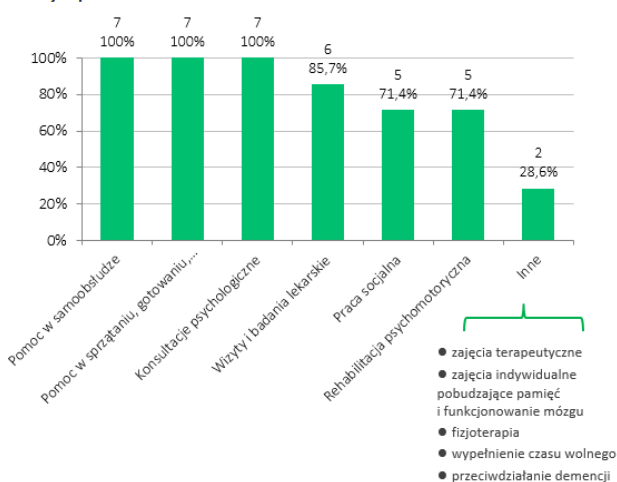

Zajęcia grupowe

Tak, nasi beneficjenci potrzebują zajęć grupowych

Rodzaj wsparcia

Źródło: Opracowanie własne wyników przeprowadzonych badań ilościowych.

2. Ramy prawne funkcjonowania mieszkań chronionych

Mieszkania chronione są prowadzone w oparciu o akty prawa krajowego i miejscowego, które regulują ich działalność w sposób bezpośredni oraz pośredni np. poprzez regulację zasad współpracy z operatorami mieszkań, tak jak ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, lub zasady dedykowania zasobu, tak jak ustawa o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy. Poniżej zestawiono akty prawa krajowego i miejscowego, wyznaczające ramy prawne dla funkcjonowania mieszkań chronionych. Analiza opiera się na nowelizacji ustawy o pomocy społecznej z dnia 22 czerwca 2017 oraz rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie mieszkań chronionych z dnia 26 kwietnia 2018 r.

Ustawa o pomocy społecznej i rozporządzenie w sprawie mieszkań chronionych

Zgodnie z definicją zawartą w art. 53 ust. 2 Ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej

mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

Pobyt w mieszkaniu chronionym stanowi jedno ze świadczeń niepieniężnych dostępnych w ramach systemu pomocy społecznej wymienionych w art. 36 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Prowadzenie mieszkań chronionych należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym (art. 17 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej). Nie dotyczy to mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy – ich prowadzenie jest zadaniem własnym powiatu (art. 19 u.p.s.).

Mieszkania chronione powinny mieć status lokali mieszkalnych mieszkaniowego zasobu gminy. Zgodnie z art. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów:

Gmina może przeznaczać lokale wchodzące w skład mieszkaniowego zasobu gminy na wykonywanie innych zadań jednostek samorządu terytorialnego realizowanych na zasadach przewidzianych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 i 1985 oraz z 2018 r. poz. 650 i 700) oraz ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2018 r. poz. 998).²⁶

Odpowiednie jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą prowadzić mieszkania samodzielnie lub zlecić prowadzenie mieszkań chronionych organizacjom pożytku publicznego.

²⁶ W sytuacji ustawowego przyzwolenia na przeznaczenie lokalu na realizację zadań z obszaru pomocy społecznej lub wspierania rodziny i pieczy zastępczej, jedyne co jest potrzebne, to zgoda prezydenta miasta na wynajęcie określonego lokalu mieszkalnego w związku z realizacją projektu/programu. Taką praktykę stosuje obecnie M.st. Warszawa.

W nowelizacji u.p.s. dokonano podziału na mieszkania chronione treningowe oraz mieszkania chronione wspierane:

- w **mieszkanium chronionym treningowym** zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia,
- w **mieszkanium chronionym wspieranym** zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Rozróżniono więc dwa podstawowe typy mieszkań adresowane do osób o większej i mniejszej samodzielności, różniące się charakterem świadczonych usług i okresem pobytu. Wsparcie w mieszkaniu chronionym może być przyznane osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność, czy chorobę, potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki. W szczególności zatem: mieszkanie o tym charakterze służyć może szczególnie osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Zaletą prowadzenia części lokali jako mieszkań chronionych jest większa elastyczność w zakresie trwania stosunku prawnego (co do zasady decyzję o skierowaniu do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu chronionym wydaje się na czas określony, jednak w stosunku do osób o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także w innych uzasadnionych przypadkach, wsparcie może być przyznane na czas nieokreślony. Pozwala to na większą elastyczność w gospodarowaniu lokalami i uzależnienie okresu wsparcia od indywidualnych uwarunkowań beneficjenta, co nie jest możliwe w przypadku najmu mieszkań komunalnych (z definicji zawieranego na okres nieokreślony).

Rozwiązanie to ma również swoje ograniczenia, pośród których na plan pierwszy wybija się konieczność dostosowania mieszkania do minimalnych standardów mieszkań chronionych określonych w Rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 kwietnia 2018 roku w sprawie mieszkań chronionych (Dz.U. z 2018 roku poz. 822). Standardy te dotyczą:

- a. usług świadczonych w mieszkaniach chronionych – zdefiniowane odmiennie dla mieszkań o charakterze treningowym oraz wspieranym, przy czym minimalny wymagany wymiar czasowy usług jest określony wyłącznie dla mieszkań chronionych wspieranych na poziomie 3 godzin dziennie przez 7 dni w tygodniu;
- b. pomieszczeń, w tym:
 - minimalnej powierzchni użytkowej przypadającej na jedną osobę (12 m²),
 - maksymalnej liczby osób w mieszkaniu chronionym (7), (przy czym przewidziano tu przepisy przejściowe: do końca roku 2019 w mieszkaniach może zamieszkiwać do 12 osób, a do końca roku 2021 – do 10 osób),

- wymaganych pomieszczeń (w mieszkaniu oprócz pokoi mieszkalnych musi znajdować się kuchnia lub aneks kuchenny, łazienka lub łazienka i toaleta oraz przestrzeń komunikacji wewnętrznej) i ich wyposażenia,
- braku barier architektonicznych – ale tylko w przypadku mieszkań przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych ruchowo.

Skierowanie do mieszkania chronionego zgodnie z art. 106 ust. 1 i 4 ustawy o pomocy społecznej musi nastąpić w drodze decyzji administracyjnej, w której wskazywana jest także wysokość opłat za zajmowanie mieszkania chronionego. Wydanie decyzji poprzedza przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego. Celem wywiadu jest potwierdzenie zasadności skierowania do mieszkania chronionego oraz zebranie stosownych dokumentów. Decyzja o skierowaniu osoby do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu chronionym wydawana jest po dokonaniu uzgodnień trójstronnych pomiędzy pracownikiem socjalnym podmiotu kierującego, pracownikiem socjalnym jednostki organizacyjnej pomocy społecznej prowadzącej mieszkanie chronione lub organizacji pożytku publicznego prowadzącej mieszkanie chronione a osobą ubiegającą się o skierowanie do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu chronionym lub jej przedstawicielem ustawowym. Art. 53 ust. 12 u.p.s. dopuszcza jednak także prowadzenie mieszkań chronionych nie na zlecenie samorządu, lecz w oparciu o umowę cywilno-prawną pomiędzy osobą ubiegającą się o wsparcie a podmiotem prowadzącym. W tym przypadku procedury towarzyszące decyzji administracyjnej nie są wymagane. W ww. rozporządzeniu w sprawie mieszkań chronionych szczegółowo opisano minimalny zakres wyposażenia dla poszczególnych pomieszczeń. Listę sprzętów w podziale na pomieszczenia przedstawia Tabela 5 poniżej.

Tabela 5. Minimalny zakres wyposażenia pomieszczeń w mieszkaniu chronionym.

Pomieszczenie	Wymagane wyposażenie
Kuchnia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kuchenka ▪ zlewozmywak ▪ chłodziarka ▪ meble kuchenne ▪ sprzęt i naczynia do przygotowywania i spożywania posiłków
Pokój mieszkalny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ łóżko lub tapczan ▪ szafa ubraniowa ▪ szafka nocna ▪ krzesło lub fotel
Łazienka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wanna lub prysznic ▪ umywalka ▪ miska ustępowa (w przypadku oddzielnej toalety – miska ustępowa i druga umywalka)
Inne (w części wspólnej mieszkania)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pralka automatyczna ▪ telewizor lub komputer

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zapisów rozporządzenia w sprawie mieszkań chronionych.

Rozporządzenie wyznacza także minimalne standardy usług dla mieszkania chronionego wspieranego i treningowego (por. Tabela 6 poniżej). Standardy te są częściowo rozłączne: w mieszkaniu treningowym

większy akcent kładzie się na umiejętności sprzyjające usamodzielnieniu, a w mieszkaniu wspieranym – na wypracowanie lub utrzymanie zdolności do samoobsługi.

Tabela 6. Minimalny zakres usług świadczonych mieszkańcom mieszkań treningowych i wspieranych (z rozporządzenia w sprawie mieszkań chronionych).

Mieszkanie chronione treningowe	Mieszkanie chronione wspierane
Wspólny zakres usług	
Utrzymywanie więzi rodzinnych Uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej	
Odrębne zakresy usług	
Trening: <ul style="list-style-type: none"> ▪ samoobsługi ▪ prowadzenia gospodarstwa domowego ▪ efektywnego zarządzania czasem Pomoc w: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych ▪ załatwianiu spraw urzędowych ▪ poszukiwaniu pracy 	Wspieranie w: <ul style="list-style-type: none"> ▪ przemieszczaniu się ▪ utrzymaniu higieny osobistej ▪ ubieraniu się ▪ sprzątanii ▪ zakupach i przygotowywaniu posiłków ▪ załatwianiu spraw osobistych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rozporządzenia w sprawie mieszkań chronionych.

Osoby zamieszkujące w mieszkaniu chronionym wspieranym i mające trudności z przemieszczaniem się, ubieraniem się i utrzymaniem higieny osobistej powinny otrzymywać asystę w tym zakresie nie krócej niż przez 3 godziny dziennie przez 7 dni w tygodniu. Ramy czasowe dla pozostałych usług nie zostały wyznaczone.

Standard mieszkań wspomaganych

Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020 definiują standard mieszkań wspomaganych oraz standard świadczonych usług w sposób mniej rygorystyczny niż ustawa o pomocy społecznej i przepisy wykonawcze. Zgodnie z treścią *Wytycznych* w mieszkaniach chronionych może zamieszkiwać nie więcej niż 12 osób a sam lokal musi spełniać następujące wymagania:

- a. powierzchnia użytkowa [wynosi] minimum 8 m² na osobę
- b. oprócz pomieszczeń mieszkalnych jest wyposażony w kuchnię lub wnękę kuchenną, łazienkę, ustęp z umywalką lub miskę ustępową w łazience i przestrzeń komunikacji wewnętrznej
- c. posiada bezpośrednie oświetlenie światłem dziennym co najmniej w przypadku pomieszczeń mieszkalnych

- d. w przypadku, gdy mieszkańcem jest osoba/osoby z niepełnosprawnością ruchową (w tym w szczególności poruszająca/ce się na wózku inwalidzkim), mieszkanie oraz budynek, w którym ono się znajduje, są dostępne architektonicznie.

Również mieszkania wspomagane dzielą się na dwa typy: **wspierane (przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością i osób niesamodzielnych)** i **treningowe (przeznaczone dla szerokiej grupy osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym)**. W tych pierwszych realizuje się przede wszystkim usługi wspierające pobyt osoby w mieszkaniu, w tym usługi opiekuńcze, usługi asystenckie. W drugich natomiast – usługi wspierające aktywność osoby w mieszkaniu, w tym trening samodzielności, pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne, integrację osoby ze społecznością lokalną.

Źródło: Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

Pozostałe akty prawne

Istotną zmianą dającą samorządom możliwość upowszechnienia mieszkań chronionych stała się ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, nowelizująca również ustawę o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy. Zgodnie z art. 4 ust 2b. znowelizowanej ustawy o ochronie praw lokatorów „gmina może przeznaczać lokale wchodzące w skład mieszkaniowego zasobu gminy na wykonywanie innych zadań jednostek samorządu terytorialnego realizowanych na zasadach przewidzianych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (...) oraz ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (...)”.

Oznacza to stworzenie wprost możliwości przeznaczania lokali mieszkaniowego zasobu gminy na tworzenie mieszkań chronionych bez potrzeby wyłączenia ich uprzednio z mieszkaniowego zasobu gminy²⁷.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Zlecenie wsparcia lub powierzenie zadania gminy organizacji pożytku publicznego odbywa się w oparciu o przepisy ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁸. Zgodnie z treścią art. 13 i 14 tej ustawy w celu zlecenia realizacji zadania publicznego samorząd ogłasza

²⁷ Procedurę czasowego wyłączenia stosowały m.in. miasta Łódź i Gdańsk. Por. Zarządzenie Nr 359/16 Prezydenta Miasta Gdańska z dnia 29 marca 2016 r. w sprawie czasowego wyłączenia lokalu mieszkalnego z mieszkaniowego zasobu Gminy Miasta Gdańska i użyczenia tego lokalu na rzecz Gdańskiej Fundacji I Ty Możesz Wszystko z siedzibą w Gdańsku); Zarządzenie Nr 8435/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 17 maja 2018 r. w sprawie czasowego wyłączenia lokali mieszkalnych usytuowanych w budynkach położonych w Łodzi przy ul. Romualda Mielczarskiego 28/30 i ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 32 z mieszkaniowego zasobu miasta Łodzi oraz przeznaczenia ich do oddania w użyczenie Stowarzyszeniu Inicjatywa Rozsądnych Polaków.

²⁸ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450 z późn.zm).

otwarty konkurs ofert z terminem na ich złożenie nie krótszym niż 21 dni od ukazania się ogłoszenia i zawierający szczegółowe informacje o zadaniu, tj.:

1. rodzaj zadania;
2. wysokość środków publicznych przeznaczonych na realizację tego zadania;
3. zasady przyznawania dotacji;
4. terminy i warunki realizacji zadania;
5. termin składania ofert;
6. tryb i kryteria stosowane przy wyborze ofert oraz termin dokonania wyboru ofert;
7. zrealizowanych przez organ administracji publicznej w roku ogłoszenia otwartego konkursu ofert i w roku poprzednim zadaniach publicznych tego samego rodzaju i związanych z nimi kosztami, ze szczególnym uwzględnieniem wysokości dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Szczegółowe zapisy ofert, umów i sprawozdań z realizacji zadania reguluje rozporządzenie Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań.

Uchwała Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniach chronionych

Uchwała Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniach chronionych²⁹ określa organizację oraz zasady odpłatności za pobyt w mieszkaniach chronionych prowadzonych przez miasto i na jego zlecenie.

Uchwała jest realizacją obowiązku nałożonego na gminy w art. 97 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej, ponadto zaś poszerza zapisy ustawowe dotyczące procesu skierowania do mieszkania chronionego. Zgodnie z jej treścią skierowanie do mieszkania chronionego odbywa się w drodze decyzji administracyjnej wydanej na podstawie wniosku osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego oraz rodzinnego wywiadu środowiskowego przeprowadzonego w miejscu zamieszkania osoby kierowanej. Ustalenie odpłatności za pobyt odbywa się z kolei w oparciu o zaświadczenie o dochodach. Uchwała wyraźnie wyodrębnia dwa typy placówek: prowadzone przez jednostkę organizacyjną miasta oraz prowadzone na zlecenie miasta. Wysokość opłat ustala się w uchwale jedynie dla placówek prowadzonych przez miasto, placówki prowadzone na zlecenie miasta mają prawo ustalić odpłatność i zasady jej pobierania w regulaminie placówki, ustalonym w uzgodnieniu z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej.

²⁹ Uchwała nr LIII/1008/05 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 7 września 2005 w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej. Uchwała nr LXI/1174/09 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 8 lipca 2009 zmieniająca uchwałę w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej nie wpływa na wysokość ponoszonych opłat ani na zasady skierowania i organizacji mieszkań chronionych.

Wysokość opłat za mieszkanie chronione prowadzone przez miasto uzależniono od dochodów mieszkańców, nie zaś od faktycznych kosztów utrzymania mieszkania. W przypadku mieszkań, w których nie zapewnia się wyżywienia, odpłatność wynosi 10% dochodów osoby samotnie gospodarującej i 20% dochodów wieloosobowego gospodarstwa domowego. W mieszkaniach, w których zapewnia się wyżywienie, koszt pobytu jest równy stawce żywieniowej ustalonej przez kierowników Filii Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w porozumieniu z kierownikami placówek w oparciu o aktualne ceny artykułów żywnościowych oraz obowiązujące normy żywieniowe. W roku 2018 wysokość tej stawki wynosiła 9,50 PLN.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej osoby uzyskujące dochody poniżej ustawowego kryterium dochodowego (od 1 października 2018 wynoszącego 701 PLN dla osoby samotnie gospodarującej oraz 528 PLN na osobę w wieloosobowym gospodarstwie domowym) są zwolnione z odpłatności. Częściowe zwolnienie z opłat może także zostać przyznane na okres do trzech miesięcy „w przypadku konieczności ponoszenia dodatkowych wydatków wywołanych zdarzeniem losowym lub innymi uzasadnionymi okolicznościami”. Zwolnienie z opłaty przysługuje również w przypadku uprzednio zgłoszonej i uzgodnionej nieobecności w mieszkaniu.

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 53 pkt 10 u.p.s. oraz art. 97 ust. 5 odpłatność za pobyt w mieszkaniu chronionym nie jest płatnością czynszową, lecz opłatą za usługi świadczone w mieszkaniu. Art. 97 ust. 5 mówi wprost o „[opłacie] za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniach chronionych [którą] ustala podmiot kierujący w uzgodnieniu z osobą kierowaną, uwzględniając przyznany zakres usług”. Z kolei zgodnie z omówioną wyżej uchwałą za każdy dzień nieobecności zgłoszonej co najmniej dzień wcześniej przysługuje zwrot wniesionej opłaty. W tym stanie rzeczy nie można mówić o pobieraniu czynszu (czynsz to wynagrodzenie za korzystanie z nieruchomości), a o pokrywaniu kosztów pobytu w placówce.

W praktyce łódzcy operatorzy mieszkań chronionych prowadzący placówki na zlecenie miasta stosują zasady odpłatności analogiczne do zasad zawartych w ww. uchwale. Odpłatność za mieszkanie dla absolwentów pieczy zastępczej wynosi 10% dochodów mieszkańca (w mieszkaniach przebywają osoby samotnie gospodarujące). W mieszkaniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi zgodnie z art. 51b ust. 3 ustawy o pomocy społecznej odpłatność może wynosić do 70% dochodów i w ramach tej kwoty zapewnia się wyżywienie dla mieszkańca. W zależności od stopnia samodzielności część odpłatności może być przekazywana z powrotem do mieszkańców, którzy samodzielnie robią zakupy i przygotowują posiłki.

Wojewódzkie rozstrzygnięcia nadzorcze dotyczące uchwały w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w mieszkaniach chronionych

Częste są sytuacje, w których gmina w drodze uchwały próbuje uszczegółowić zasady funkcjonowania mieszkań chronionych. Przypadki takie objęte są rozstrzygnięciami nadzorczymi wojewodów, które wyznaczają w sposób sztywny granice delegacji ustawowej samorządu. Zgodnie z nowszymi rozstrzygnięciami nadzorczymi rada gminy nie ma kompetencji do następujących działań:

- podjęcia uchwały o utworzeniu mieszkania chronionego:

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Mazowieckiego LEX I.4131.234.2017.JJ z dnia 5 września 2017 r.

„Przepis art. 17 ust. 1 pkt 12 ustawy o pomocy społecznej stanowi, iż do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych. Z treści tego przepisu nie wynika uprawnienie rady gminy do podjęcia uchwały w sprawie utworzenia mieszkania chronionego. (...) Wydaje się także, że użycie w art. 53 ust. 3 terminu "prowadzenie" nie może zostać zmienione przez Radę na "utworzenie" mieszkania chronionego. Czym innym jest "utworzenie" mieszkania, a czym innym przeznaczenie określonego mieszkania na cele związane z udzielaniem świadczeń z ustawy o pomocy społecznej.

- regulacji prawnej kwestii, które powinny zostać objęte regulaminem (takich jak czas wizyty, zakaz użyczenia mieszkania, ponoszenie odpowiedzialności za stan mieszkania)

Rozstrzygnięcie nadzorcze nr PN.4131.166.2017 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 22 czerwca 2017 r.

„Odnosnie dalszych postanowień (...), dotyczących zasad przebywania w mieszkaniu chronionym, udostępniania mieszkania osobom nieuprawnionym, zawarcia umowy w sprawie korzystania z mieszkania chronionego i opłat w mieszkaniu chronionym, odpowiedzialności za stan i ewentualne zniszczenia oraz ład i porządek w mieszkaniu chronionym, a także braku obowiązku gminy do zapewnienia lokalu mieszkalnego po zakończeniu pobytu w mieszkaniu chronionym, należy wskazać, iż wykraczają one poza delegację, wynikającą z art. 97 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej. Przepis ten upoważnia radę gminy tylko do ustalenia szczegółowych zasad odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniu chronionym i nie stanowi podstawy prawnej do regulowania innych kwestii, związanych z pobytem w mieszkaniu chronionym.”

- określania, kto nie ponosi odpłatności za pobyt ani do wprowadzenia w uchwale postanowienia, że w uzasadnionych przypadkach można zwolnić od odpłatności osobę przebywającą w mieszkaniu chronionym

Rozstrzygnięcie nadzorcze nr PN.4131.166.2017 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 22 czerwca 2017 r.

„Za niezgodne z prawem należy również uznać postanowienie (...) uchwały, w którym Rada wskazała, że w uzasadnionym przypadku Kierownik GOPS (...) może zwolnić z odpłatności za pobyt w mieszkaniu chronionym, zwłaszcza że nie wyszczególnia konkretnych przypadków tego zwolnienia i używa określenia „w uzasadnionym przypadku”. Rada sprawiła tym samym, że katalog tych przesłanek staje się katalogiem otwartym, co oznacza, że możliwe jest realizowanie innych warunków zwolnienia z opłat, nieprzewidzianych uchwałą. (...) Przepis art. 97 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej przewiduje jedynie obligatoryjne zwolnienie z opłat. Nie daje podstawy organowi wykonawczemu, jak też organowi stanowiącemu gminy do zwolnienia bądź obniżenia opłat za pobyt w mieszkaniu chronionym.”

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Lubuskiego nr NK-I.4131.90.2018.AZie z dnia 4 czerwca 2018 r.

„Odnosnie zaś zwolnienia z opłat, to w art. 97 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej ustawodawca wyraźnie powierzył samorządowemu organowi stanowiącemu uregulowanie zasad „ponoszenia odpłatności” a nie stosowania ulg i zwolnień w tym zakresie. Takiego umocowania nie przyznaje także art. 97 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, który przewiduje obligatoryjne zwolnienie z opłat w przypadkach w nim przewidzianych. Jest ono zależne od spełnienia kryterium dochodowego i odnosi się do osoby samotnie gospodarującej lub osoby w rodzinie kierowanej do placówki, których dochody są niższe lub równe kwotom określonym w art. 8 ust. 1 ustawy. Rada nie posiadała zatem żadnej kompetencji do wprowadzenia zwolnienia bądź obniżenia opłat pobieranych za pobyt w środku wsparcia i mieszkaniu chronionym. Rada Gminy w ramach szczegółowych zasad powinna określić jedynie granice, w ramach których opłata winna zostać ustalona przez uprawniony podmiot. (por. wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 28 stycznia 2014 r., sygn. IV SA/Wr 629/13).[...]”

- zawężenia kręgu osób uprawnionych do pobytu w mieszkaniu chronionym

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Lubuskiego nr NK-I.4131.90.2018.AZie z dnia 4 czerwca 2018 r.

„W opinii organu nadzoru, brak zameldowania nie powinien pozbawiać osoby faktycznie stale zamieszkującej na terenie gminy statusu pełnoprawnego członka wspólnoty samorządowej. Zameldowanie na pobyt stały bowiem ma związek z ewidencją ludności. Dane z ewidencji ludności mogą być pomocne w ustaleniu charakteru pobytu osoby na danym terenie, nie przesadzają one jednak o uprawnieniach członków wspólnoty samorządowej (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 lipca 2014r., sygn. akt I OSK 1054/14).[...]”

W odniesieniu do mieszkań chronionych, tak jak w przypadku innych aktów prawa miejscowego, obowiązuje konstytucyjna zasada uchwalania prawa wyłącznie na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w regulacjach ustawowych. W rezultacie wszelkie szczegółowe regulacje dotyczące:

- utworzenia mieszkania chronionego na zlecenie miasta oraz wskazanie lokalu na potrzeby mieszkania chronionego,
- ścisłego zdefiniowania kręgu osób uprawnionych do miejsc w mieszkaniu chronionym,
- zasad korzystania z mieszkania,

powinny znaleźć się w zapisach konkursu ofert wsparcia lub powierzenia realizacji zadań publicznych albo w samym regulaminie mieszkania.

Rada Gminy nie może natomiast ustalić innych poza ustawowymi warunków zwolnienia lub obniżenia opłat za pobyt w mieszkaniu chronionym. Odpłatność powinien więc ponosić każdy z mieszkańców, którego dochód przekracza kryterium dochodowe uprawniające do uzyskiwania świadczeń z pomocy społecznej.

Konkursy ofert wsparcia lub powierzenia realizacji zadań publicznych

Dotychczas dotacje na prowadzenie mieszkań chronionych były przydzielane w oparciu o zarządzenia Prezydenta Miasta Łodzi ogłaszające konkursy ofert wsparcia realizacji zadań publicznych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz w zakresie pomocy społecznej. Analizie poddano dokumentację konkursową z roku 2015³⁰ oraz z roku 2018³¹. Konkurs ogłoszony w marcu 2015 dotyczył m.in. „prowadzenia mieszkań chronionych (różnego typu) dla osób z różnymi niepełnosprawnościami”. Czas prowadzenia usług wyznaczono na okres od 1 kwietnia 2015 do 31 marca 2020. Konkurs ogłoszony w marcu 2018 r. dotyczył prowadzenia mieszkań chronionych treningowych dla osób opuszczających pieczę zastępczą w rozumieniu ustawy o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej.

W obu przypadkach za zapewnienie zasobu mieszkaniowego dla realizacji usług odpowiadał podmiot składający ofertę. Dokumentacja konkursowa: wzór oferty, umowa i sprawozdanie zostały przygotowane w oparciu o Rozporządzenie w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań z dnia 17 sierpnia 2016 r. (wówczas obowiązujące).

Oprócz treści konkursów łódzkich dla celów porównawczych przeanalizowano również dwa zarządzenia w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert z roku 2018 wydane w innych dużych miastach:

³⁰Zarządzenie Prezydenta Miasta Łodzi nr 684/VII/15 z dnia 20 marca 2015 r w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert i powołania Komisji Konkursowej do opiniowania ofert w otwartym konkursie ofert w formie wsparcia i powierzenia realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób.

³¹Zarządzenie nr 8061/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 21 marca 2018 r. w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert i powołania Komisji Konkursowej do opiniowania ofert w otwartym konkursie ofert w formie wsparcia i powierzenia realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób.

Zarządzenie Prezydenta M. St. Warszawy nr 1618/2018³² oraz Zarządzenie Prezydenta Miasta Poznania nr 969/2018³³. Konkurs warszawski dotyczył prowadzenia mieszkania chronionego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną (zespołem Aspergera), a konkurs poznański – prowadzenia usług wsparcia w mieszkaniach socjalnych dedykowanych różnym grupom beneficjentów. W przypadku obu miast świadczenie usług w mieszkaniu odbywało się w oparciu o lokale mieszkalne z mieszkaniowego zasobu gminy.

Treść konkursów obejmowała wszystkie zagadnienia wymienione w art. 13 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, jednak z uwagi na cel analizy, poniżej skupiono się jedynie na wybranych elementach: warunkach realizacji zadania, kryteriach wyboru ofert oraz budżetu i okresu realizacji zadania.

Tabela 7. Zestawienie analizowanych konkursów dot. prowadzenia mieszkań chronionych i wsparcia.

	Tematyka konkursu	Podstawa / Data
Łódź	Prowadzenie mieszkań chronionych (różnego typu) dla osób z różnymi niepełnosprawnościami	Zarządzenie nr 684/VII/15 Prezydenta Miasta Łodzi nr 684/VII/15 z dnia 20 marca 2015 r.
Łódź	Prowadzenie mieszkań chronionych treningowych dla osób opuszczających pieczę zastępczą w rozumieniu ustawy o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej	Zarządzenie nr 8061/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 21 marca 2018 r.
Poznań	Zapewnienie wsparcia dla mieszkańców wybranych lokali socjalnych	Zarządzenie nr 969/2018 Prezydenta Poznania z dnia 20 grudnia 2018 r.
Warszawa	Prowadzenie mieszkań chronionych – treningowych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną – zespołem Aspergera	Zarządzenie Prezydenta M. St. Warszawy nr 1618/2018 z 16 października 2018 r

Źródło: Opracowanie własne na podstawie treści konkursów.

Warunki realizacji zadania

W obu konkursach łódzkich – wymienionych w Tabeli 7 powyżej – merytoryczne warunki realizacji zadania opisano w sposób ogólny, powołując się na fragmenty ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o organizacjach pożytku publicznego. Zgodnie z treścią konkursu szczegółowe warunki merytoryczne są każdorazowo określone przy podpisywaniu umowy z organizacją uzyskującą dotację.

Pozostałe wymienione warunki obejmują:

- zamieszczanie informacji o dofinansowaniu projektu z budżetu miasta,
- zasady przesunięć środków między poszczególnymi pozycjami w kosztorysie.

³²Zarządzenie Prezydenta M. St. Warszawy nr 1618/2018 z 16 października 2018 r. w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert na realizację zadania publicznego w zakresie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2018-2021.

³³Zarządzenie nr 969/2018 Prezydenta Poznania z dnia 20 grudnia 2018 r. w sprawie rozstrzygnięcia otwartego konkursu ofert nr 7/2019 na powierzenie realizacji zadania publicznego w obszarze "Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób", pod tytułem „Zapewnienie wsparcia dla mieszkańców wybranych lokali socjalnych, tj. w 136 lokalach socjalnych utworzonych w 41 mieszkaniach o pow. co najmniej 80 m²”, przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Możliwe są bardziej szczegółowe opisy warunków realizacji zadania, których przykłady można znaleźć w konkursie warszawskim i poznańskim.

W konkursie warszawskim opisano:

- cel główny,
- cele szczegółowe,
- formę działań oraz inne istotne informacje, obejmujące charakterystykę lokalu użyczonego na potrzeby realizacji usługi, rodzaj umowy i kosztów mieszkaniowych ponoszonych przez organizację prowadzącą usługi,
- grupę docelową – ogólne kryteria naboru odbiorców wsparcia,
- wskaźniki realizacji celu, które muszą zostać oszacowane w ofercie, takie jak: liczba miejsc, długość pobytu w mieszkaniu, liczba i kwalifikacje kadry, charakterystyka usług świadczonych na rzecz mieszkańców,
- wskaźniki dla rezultatów, które zostaną podsumowane w ewaluacji zewnętrznej w formie raportu dołączonego do sprawozdania końcowego.

W konkursie poznańskim w sposób szczegółowy opisano zakres usług, które mogą być świadczone w ramach wsparcia najemców mieszkań socjalnych. Usługi obejmują m.in.:

- informowanie o możliwościach rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe oraz inne organizacje pozarządowe,
- pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych,
- udzielanie pomocy w poprawie sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego i zarządzania budżetem,
- udzielanie pomocy w rozwiązywaniu problemów socjalnych,
- wspieranie aktywności społecznej,
- motywowanie do podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, uzyskaniu i utrzymaniu pracy zarobkowej³⁴.

Zgodnie z treścią konkursu zakres usług uległ zmianie w trakcie roku kalendarzowego z uwagi na to, że po pierwszym roku realizacji projektu wspólnie z organizacjami prowadzącymi zrewidowano zakres niezbędnego wsparcia.

³⁴ Zgodnie z treścią konkursu zakres usług uległ zmianie w trakcie roku kalendarzowego z uwagi na to, że po pierwszym roku realizacji projektu wspólnie z organizacjami prowadzącymi zrewidowano zakres niezbędnego wsparcia.

Kryteria wyboru ofert

W przypadku obu konkursów ogłoszonych w Łodzi kryteria wyboru ofert były jednakowe i obejmowały następujące elementy:

- możliwość realizacji zadania publicznego przez oferenta,
- przedstawiona kalkulacja kosztów realizacji zadania publicznego, w tym w odniesieniu do jego zakresu rzeczowego,
- proponowana jakość wykonania zadania i kwalifikacje osób, przy udziale których oferent będzie realizować zadanie publiczne,
- wysokość planowanego przez oferenta udziału środków finansowych własnych lub środków pochodzących z innych źródeł na realizację zadania publicznego,
- planowany przez oferenta wkład rzeczowy, osobowy, w tym świadczenia wolontariuszy i praca społeczna członków,
- ocena realizacji zadań publicznych w przypadku organizacji, które w latach poprzednich realizowały zlecone zadania publiczne, w tym rzetelności i terminowości oraz sposobu rozliczenia środków otrzymanych na realizację zadań.

Pomiędzy rokiem 2015 a 2018 zmienił się sposób punktowania kryteriów w konkursie łódzkim: zwiększono liczbę punktów przyznawanych za możliwość realizacji zadania i proponowaną jakość wykonania zadania, a zmniejszono – za ocenę przedstawionej kalkulacji kosztów realizacji zadania.

Dla porównania w konkursie warszawskim merytoryczne kryteria oceny konkursów zostały zdefiniowane następująco:

- proponowana jakość wykonania zadania,
- kwalifikacje osób, przy udziale których oferent będzie realizować zadanie,
- możliwość realizacji zadania publicznego przez oferenta,
- przedstawiona kalkulacja kosztów realizacji zadania publicznego, w tym w odniesieniu do zakresu rzeczowego zadania,
- Udział innych środków finansowych planowany na realizację zadania publicznego,
- Wkład rzeczowy, osobowy, w tym świadczenia wolontariuszy i praca społeczna członków.

W konkursie poznańskim natomiast każde z czterech kryteriów – możliwość realizacji zadania publicznego, jakość wykonania zadania publicznego, kalkulacja kosztów oraz analiza i ocena realizacji zleconych zadań publicznych w latach ubiegłych – zostało uszczegółowione do poziomu kilkupunktowego opisu. W Łodzi w konkursie w roku 2015 tę samą rolę pełnił załącznik do ogłoszenia.

Dobra praktyka – Pytania pomocnicze przy ocenie oferty

Załącznikiem do ogłoszenia konkursu w Łodzi w roku 2015 były „Uwagi oraz pytania pomocnicze przy ocenie oferty”, których celem było poinformowanie podmiotów składających ofertę o zawartości i randze poszczególnych kryteriów. Pytania odwoływały się do obowiązującego wzoru oferty konkursowej i wskazywały na te jej elementy, które będą kluczowe w punktowaniu.

Przykładowe pytania pomocnicze:

- Czy dobór adresatów zadania jest właściwy z punktu widzenia celów projektu? Czy określono sposób doboru odbiorców projektu?
- Czy określono wskaźniki osiągnięcia rezultatów?
- Czy kadra zaangażowana w realizację projektu ma odpowiednie kwalifikacje umożliwiające realizację zadania?
- Czy poszczególne pozycje budżetu są spójne z opisanymi działaniami i harmonogramem ich realizacji?

W odniesieniu do wysokości planowanego udziału finansowego i wkładu rzeczowego oferenta zdefiniowano liczbę punktów przydzielaną za określoną wysokość wkładu własnego. Przygotowanie załącznika zawierającego pytania pomocnicze, szczególnie w przypadku konkursów na działania o charakterze prekursorskim, ułatwi potencjalnym operatorom prawidłowe przygotowanie wniosku i zapewni transparentność w odniesieniu do kryteriów finansowych.

Budżet konkursów i okres realizacji zadania

W przypadku konkursu na prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z niepełnosprawnościami w Łodzi dotacja obejmowała okres pięcioletni (od 1 kwietnia 2015 do 31 marca 2020). Na realizację zadania między kwietniem a grudniem 2015 przeznaczono w roku 2015 do 375 000 PLN, a roczna kwota wydatkowana na zadanie w roku 2014 wyniosła 564 147 PLN. W warunkach konkursu nie określono liczby dofinansowanych mieszkań ani liczby miejsc w mieszkaniach.

W konkursie na prowadzenie mieszkań chronionych dla wychowanków pieczy zastępczej w Łodzi termin realizacji wyznaczono od dnia 1 maja 2018 r. do dnia 30 kwietnia 2021 r. W okresie od 1 maja do 31 grudnia 2018 r. na realizację zadania przeznaczono 56 667, a w roku poprzedzającym 28 000 – co świadczy o istotnym wzroście nakładów na realizację zadania. W treści konkursu wskazano, że wsparcie obejmuje łącznie osiem miejsc w dwóch mieszkaniach. Oznacza to, że miesięczna dotacja na utrzymanie miejsca w mieszkaniu wynosiła w roku 2017 około 290 PLN, a w roku 2018 – około 880 PLN.

W obu przypadkach kwota dotacji mogła wynosić do 85% wartości zadania. Zgodnie z treścią umów, ostateczna wysokość dotacji stanowiła 90% dla mieszkań dedykowanych osobom z zaburzeniami i 85% dla mieszkań dedykowanych wychowankom pieczy zastępczej.

W przypadku mieszkań warszawskich dotacja na prowadzenie mieszkania chronionego o powierzchni 97 m² dla osób z niepełnosprawnością intelektualną wynosi 184 000 zł rocznie. Wykonawca w składanej ofercie ma oszacować liczbę miejsc w mieszkaniu (minimalnie 5) oraz miesięczny koszt utrzymania miejsca w mieszkaniu. Czas trwania opisywanego zadania wynosi 3 lata (od grudnia 2018 do listopada 2021). Dotacja obejmuje do 90% kosztów realizacji zadania. W przypadku mieszkań poznańskich w zarządzeniu określono średni maksymalny koszt świadczonych usług na kwotę 612 zł miesięcznie dla jednego środowiska zamieszkującego lokal. Pilotażowo zadanie realizowano od stycznia do grudnia roku 2018, obecnie konkurs ofert obejmuje również okres roczny – od stycznia do grudnia roku 2019. Tę praktykę poznański Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych uzasadnia innowacyjnym charakterem

modelu i potrzebą okresowej ewaluacji usług – szczególnie w sytuacji, w której zmienia się zakres usług świadczonych w trakcie pobytu.

Tabela 8. Zestawienie czasu realizacji zadania i wysokości dotacji.

	Piecza zastępcza – Łódź	Osoby z zaburzeniami psychicznymi – Łódź	Mieszkania socjalne ze wsparciem – Poznań	Mieszkania dla osób z niepełnosprawnością – Warszawa
Czas realizacji zadania (lata)	3	5	1	4
Liczba miejsc w mieszkaniach	8 (2 mieszkania)	do decyzji organizacji	57 (17 mieszkań)	5 (1 mieszkanie)
Udział dotacji	85 %	85 %	100 %	90 %
Kwota dotacji na mieszkańca w tym: koszt usługi + koszty mieszkaniowe	880 630 250	b.d.	612 612 -	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie treści konkursów cytowanych powyżej.

Analiza porównawcza treści konkursów pokazuje różnorodność formułowania kluczowych zapisów konkursowych nawet w sztywnych ramach wyznaczonych ustawą o działalności pożytku publicznego i rozporządzeniem w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów. Warunki realizacji zadania mogą zostać doprecyzowane już na etapie procedury konkursowej lub w momencie podpisywania umowy, w odpowiedzi na treść zaproponowanych ofert. Ścisłe określenie odbiorców i wskaźników zadania sprzyja precyzyjniejszym zapisom zawartym w ofercie, niesie jednak ze sobą ryzyko zawężenia liczby organizacji zdolnych do prowadzenia mieszkania.

Również kryteria oceny ofert mogą zostać opisane z większą lub mniejszą precyzją warto więc zadbać o to, by były jak najbardziej czytelne i szczegółowe. Pozwala to na zwiększenie transparentności i włączenie w grono oferentów organizacji, które nie mają doświadczenia w realizacji zadań zleconych, a które mogą mieć doświadczenie w zarządzaniu na przykład mieszkaniem wspomaganym o charakterze niepublicznym.

Czas realizacji zadania polegającego na świadczeniu usług w mieszkaniu chronionym wynosi od trzech do pięciu lat. Stosowanie przez Poznań rocznego okresu realizacji zadania wynika z faktu, że organizacja nie ma tytułu prawnego do lokalu, którego mieszkańcy są objęci wsparciem. Zaskakujące natomiast było pozostawienie oferentom częściowej lub całkowitej swobody w samodzielnym wyznaczeniu liczby odbiorców objętych wsparciem w ramach budżetu. Wydaje się, że takie działanie wynika z faktu, że prowadzenie mieszkania chronionego jest usługą względnie nową i rzadko realizowaną, stąd samorządy nie mają opracowanych kosztorysów świadczenia usług dla poszczególnych grup odbiorców. Z uwagi jednak na to, że pobyt w mieszkaniu chronionym stanowi element polityki społecznej samorządu, w jego interesie leży oszacowanie liczby tworzonych miejsc w oparciu o charakterystykę udostępnianego zasobu.

Rekomendacje

Analiza prawa miejscowego nie wskazuje na potrzebę nowelizacji w uchwale w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej w związku z tworzeniem mieszkań chronionych w oparciu o mieszkaniowy zasób gminy. W drodze analizy nie zidentyfikowano rozbieżności między poszczególnymi aktami prawa miejscowego, które wymagałyby ujednoczenia. Wskazano również na ograniczenia delegacji ustawowej, które sprawiają, że doprecyzowanie zasad działania mieszkań chronionych nie może stać się przedmiotem uchwały Rady Miejskiej. Stąd najważniejszym zadaniem w związku z procedurą wyboru operatorów powstających mieszkań chronionych wydaje się wypracowanie nowej treści zapisów konkursowych.

Zarządzenia Prezydenta o ogłoszeniu konkursów na realizację zadania w formie prowadzenia mieszkań chronionych na obszarze rewitalizacji powinny charakteryzować się szczegółowością, która dostarczy wszelkich niezbędnych informacji organizacjom pożytku publicznego ubiegającym się o realizację zadania, pozwoli im oszacować niezbędne zasoby potrzebne do wykonania zadania, a w konsekwencji umożliwi optymalny dobór operatora mieszkania. Przy doprecyzowaniu treści konkursów należy jednak pamiętać o tym, że zadanie ma w warunkach łódzkich charakter prekursorski, dlatego warto pozostawić organizacjom swobodę w przygotowaniu i przedstawieniu swojej koncepcji realizacji usługi.

Za uzasadnione uznaje się w związku z tym:

- dostarczenie podmiotom składającym ofertę dokładnej charakterystyki mieszkań, tj. metrażu, liczby pomieszczeń, piętra, stanu wyposażenia, obecności lub braku barier architektonicznych oraz rodzaju umowy i charakterystyki kosztów mieszkaniowych, które należy pokryć w ramach realizacji zadania,
- określenie liczby miejsc, które należy utworzyć w ramach realizacji zadania,
- stworzenie możliwości oglądu mieszkań przez potencjalnych oferentów,
- uszczegółowienie warunków realizacji zadania poprzez wskazanie na cel realizacji wsparcia mieszkaniowego oraz potrzebę opracowania wskaźników m.in. w odniesieniu do liczby usamodzielnień i okresu świadczenia wsparcia,
- przygotowanie załącznika precyzującego kryteria oceny ofert, analogicznego do powyżej opisanego załącznika „Uwagi oraz pytania pomocnicze przy ocenie oferty”
- dla zwiększenia czytelności procesu - ogłoszenie odrębnych konkursów na realizację wsparcia w mieszkaniach chronionych (zamiast umieszczania zadania w ogólnym konkursie zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej)
- wyznaczenie kilkuletniego okresu realizacji zadania: minimalny termin realizacji zadania powinien wynosić dwa lata³⁵, a wskazane jest by docelowo umowy zawierane były na okres od trzech do pięciu lat, tak jak w analizowanych konkursach.

Szczegółowe propozycje zapisów w dokumentacji konkursowej oraz propozycję redakcji załącznika „Uwagi i pytania pomocnicze przy ocenie oferty” znajdują się w części opracowania poświęconej trybowi wyboru zarządcy mieszkań chronionych.

³⁵ Co – zgodnie z przeanalizowanymi praktykami – odpowiada najdłuższemu optymalnemu okresowi pobytu w mieszkaniach chronionych. Więcej w rozdziale: *Procedura sposobu zasiedlenia i zarządzania mieszkaniem chronionymi* niniejszej analizy.

3. Przegląd wybranych praktyk w obszarze mieszkalnictwa chronionego i wspomaganego

W debacie eksperckiej poświęconej włączaniu mieszkań wspomaganych i chronionych w system pomocy społecznej prezentowano przykłady dobrych praktyk. Jak dotychczas nie dokonano jednak całościowego ich podsumowania, obejmującego zarówno charakterystykę i sposób pozyskania zasobu, jak i formułę i zakres usług świadczonych w mieszkaniach. Warunkiem niezbędnym wypracowania modelu stało się więc zgromadzenie i porównanie informacji odnoszących się do wybranych praktyk. W tym celu przeanalizowano opisy:

- mieszkań i systemów mieszkaniowych wskazywanych jako dobre praktyki w literaturze i wypowiedziach ekspertów,
- mieszkań chronionych prowadzonych obecnie na terenie Łodzi.

Informacje uzyskane w trakcie wywiadów pogłębionych, wywiadów telefonicznych oraz korespondencji w formie pisemnej zestawiono w formie tabelarycznej, odrębnie dla trzech grup beneficjentów: wychowanków pieczy zastępczej, osób z niepełnosprawnościami i osób chorujących psychicznie (Tabele nr 9, 10 i 11). Dodatkowo przygotowano także charakterystyki mieszkań prowadzonych obecnie na terenie Łodzi oraz podsumowanie i główne wnioski.

Mieszkania chronione dla wychowanków pieczy zastępczej prowadzone przez Fundację imienia Joanny Bednarczyk w Łodzi

Fundacja im. Joanny Bednarczyk prowadzi mieszkania chronione od 2004 roku. Powstały z inicjatywy Pani Jadwigi Bednarczyk, która zdecydowała się przekazać dwa mieszkania na potrzeby fundacji wspierającej usamodzielnienie wychowanków pieczy zastępczej i do dziś pełni rolę głównej osoby odpowiedzialnej za mieszkania chronione. Fundacja zatrudnia asystentkę ds. administracji oraz pracownika socjalnego (w niepełnym wymiarze godzin). Większość pracy jest realizowana w oparciu o pracę wolontariuszy i wolontariuszek fundacji, jedna z wolontariuszek ma także przygotowanie specjalistyczne z zakresu psychologii.

Proces rekrutacji prowadzony jest we współpracy z domami dziecka i pracownikami socjalnymi odpowiedzialnymi za pieczę zastępczą. Pracownik telefonicznie zapytuje o miejsce w mieszkaniu i przedstawia krótką charakterystykę wychowanka. Umawiana jest rozmowa negocjacyjna w mieszkaniu chronionym, której uczestnikami są:

- osoba ubiegająca się o pobyt,
- przedstawiciele fundacji (co najmniej dwuosobowo),
- pracownik socjalny domu dziecka,
- inny mieszkaniec mieszkania chronionego.

Przedstawiciel fundacji zadaje pytania, których celem jest zdiagnozowanie dojrzałości wychowanka oraz prezentuje mieszkanie i zasady pobytu.

Od kilku lat fundacja zastrzega sobie prawo nieprzyjęcia wychowanka do mieszkania, jeżeli jej przedstawiciel oceni, że wychowanek nie będzie zdolny do samodzielnego mieszkania lub jeżeli istnieje ryzyko, że nie będzie przebywać w nim na stałe. Z drugiej strony, wychowankowie mogą również nie zdecydować się na pobyt w mieszkaniach chronionych ze względu na określone podczas rozmowy wymagania. Jeżeli jednak obie strony pozostaną zainteresowane współpracą, wtedy dokumentacja zostaje przekazana i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wystawia skierowanie (ten proces trwa około miesiąca).

Główny dochód mieszkańców mieszkań chronionych to 526 PLN na kontynuację nauki. Niektórzy mieszkańcy uzupełniają go pracą dorywczą – przede wszystkim w wakacje i w weekendy. Zdarza się, że dochód wychowanków przekracza kryterium uprawniające do pomocy społecznej, jednak zazwyczaj o niewielką kwotę i nie przez dłuższy okres. Stąd w praktyce wychowankowie często nie zgłaszają dochodu i w rezultacie nie ponoszą żadnych kosztów mieszkaniowych.

Ważnym zadaniem personelu fundacji jest dbanie o to, żeby absolwenci pieczy realnie kontynuowali naukę. Większość z nich bowiem traktuje uzyskiwane świadczenie jak zasiłek stały, który nie wiąże się z żadnymi zobowiązaniami poza wpisaniem na listę uczniów. Personel dąży do tego, by mieszkańcy traktowali edukację jako podstawową aktywność dzienną. Aktywności dzienne mieszkańców nie różnią się od aktywności innych młodych ludzi. Oprócz edukacji należą do nich spotkania z kolegami, wspólne rozrywki, korzystanie z komputera czy oglądanie telewizji. Dodatkowe wsparcie ma charakter interwencyjny i najczęściej przybiera postać wsparcia psychologicznego w formie konsultacji z pracownikiem lub, jeżeli jest potrzebne w większym wymiarze, skierowania do jednostki NFZ. Mieszkańcy korzystają z usług medycznych i społecznych na zasadach ogólnych.

To, co istotne w pracy personelu mieszkań, to regularny i jak najmniej formalny kontakt z mieszkańcami. Odbywa się on codziennie, ale nie zawsze przyjmuje formę wizyty w mieszkaniu: zdarzają się także odwiedziny wychowanków w domach personelu, kontakt telefoniczny lub wspólne załatwianie spraw urzędowych. W metodyce pracy najważniejsze są nieformalne stosunki między wychowankami i opiekunami – z jednej strony sprzyja to zdobyciu zaufania młodych ludzi na ogół nieufnych wobec przedstawicieli instytucji, z drugiej jest odpowiedzią na potrzebę bliskości i rodzinnej atmosfery, jaką diagnozuje się u wszystkich wychowanków. Takie relacje są możliwe przy całodobowej dostępności opiekunów – z liderką fundacji można spotkać się lub zadzwonić do niej o każdej porze, pozostałe osoby są dostępne w godzinach popołudniowych i wieczornych.

Zgodnie z relacją liderki fundacji najistotniejszym problemem, jaki pojawia się w życiu codziennym w mieszkaniu chronionym, jest duża niesamodzielność i roszczeniowość wychowanków połączona z brakiem wiedzy o elementarnych zasadach funkcjonowania gospodarstw domowych. Wychowankowie nie znają cen i siły nabywczej swoich dochodów, nie wiedzą o tym, że wiele usług dostępnych na terenie miasta jest płatnych (na czele z transportem publicznym). W sferze rachunków przekłada się to na przykład na wysokie opłaty za wodę i prąd, wynikające z nieumiejętności gospodarowania budżetem domowym. Praca z mieszkańcami zaczyna się więc od czynności

podstawowych, takich jak egzekwowanie zmywania naczyń, gaszenia światła i oszczędzania wody. Do pozostałych działań, które można uznać za formę treningu należy:

- trening samoobsługi i użytkowania mieszkania – miejsce i rola poszczególnych części mieszkania, porządkowanie przestrzeni w mieszkaniu, sprząatanie,
- trening kulinarny – przygotowywanie prostych posiłków,
- trening budżetowy – zarządzanie uzyskanym świadczeniem, priorytetyzacja wydatków, pozyskiwanie dodatkowych źródeł dochodu (praca dorywcza).

Nieczęsto, lecz regularnie zdarza się, że dochodzi do przedterminowych skreśleń wychowanków z listy mieszkańców. Najczęściej wynikają one z nieprzebywania w mieszkaniu chronionym (nocowanie u partnera i powrót do mieszkania raz na kilka dni), nadużywania alkoholu lub używania substancji odurzających. Miały również miejsce jednostkowe przypadki kradzieży lub agresja wobec opiekunów i innych mieszkańców.

W mieszkaniach chronionych prowadzonych przez Fundację zamieszkiwało dotychczas 55 osób w tym 32 dziewczęta i 23 chłopców. Średni czas pobytu wynosił półtora roku.

Usamodzielnienie mieszkaniowe opiera się przede wszystkim na przyznaniu lokalu z mieszkaniowego zasobu gminy: dotychczas 24 absolwentów mieszkań (16 dziewcząt i 8 chłopców) otrzymało mieszkanie z zasobów miasta. Pozostałe osoby mieszkają u partnerów lub wynajmują mieszkania na rynku prywatnym. Tylko jeden z mieszkańców po zakończeniu pobytu wrócił do rodziny.

Zgodnie ze stanem wiedzy przedstawicielek fundacji 14 absolwentek i 7 absolwentów mieszkań pracuje zawodowo, 2 absolwentki zajmują się wychowaniem dzieci.

Tabela 9. Mieszkania chronione i wspomagane dla wychowanków/absolwentów pieczy zastępczej.

	MOPS w Łodzi	Fundacja im. Joanny Bednarczyk w Łodzi	MOW Księży Orionistów/Habitat Poland
Operator <ul style="list-style-type: none"> • Tryb wyboru • Doświadczenie 	Mieszkanie prowadzone przez jednostkę organizacyjną Miasta Łódź	<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty konkurs ofert • Fundacja nie realizuje innych zleceń w obszarze pomocy społecznej • Fundacja prowadzi mieszkania chronione od 13 lat 	<ul style="list-style-type: none"> • Mieszkanie wspomagane, podmiot nie korzysta z dotacji • Prowadzenie MOW oraz projektu Trampolina 1, zakładającego częściowe usamodzielnienie absolwentów MOW
Adresaci – profil	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnoletni wychowanek lub wychowanka opuszczający/a pieczę zastępczą, kontynuujący/a edukację, niepracujący/a zarobkowo, prowadzący/a indywidualne gospodarstwo domowe 		<ul style="list-style-type: none"> • Pełnoletni wychowanek opuszczający MOW, kontynuujący edukację, pracujący zarobkowo, prowadzący indywidualne gospodarstwo domowe
Zasiedlenie <ul style="list-style-type: none"> • Kryteria wyboru mieszkańców • Proces skierowania 	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnoletni wychowanek lub wychowanka opuszczający pieczę zastępczą (instytucjonalną lub rodzinną) • Z inicjatywy pracowników domu dziecka lub wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej • Poprzedzone wywiadem środowiskowym 	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnoletni wychowanek lub wychowanka opuszczający pieczę zastępczą (instytucjonalną lub rodzinną) • Wyrażający chęć pobytu w mieszkaniu prowadzonym przez Fundację • Charakteryzujący się dojrzałością i pewnym poziomem usamodzielnienia (weryfikowany w drodze spotkania trójstronnego) • Z inicjatywy pracowników domu dziecka lub wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej • Skierowanie poprzedzone trójstronnym spotkaniem w mieszkaniu chronionym a następnie wywiadem środowiskowym 	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnoletni absolwent MOW Księży Orionistów, • Były uczestnik projektu Trampolina 1 (zamieszkiwanie w ośrodku, praca i nauka poza ośrodkiem) • Skierowanie w oparciu o indywidualne oszacowanie potencjału przez wychowawców MOW

<p>Mieszkania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tytuł prawny • Wyposażenie • Lokalizacja • Koedukacja • Projektowanie uniwersalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokale z zasobu gminy wyodrębnione z instytucji pieczy zastępczej • Pobyt w oparciu o decyzję administracyjną • Wyposażenie na stanie mieszkań • Lokalizacja miejska, centralna • Mieszkania koedukacyjne • Brak dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową 	<ul style="list-style-type: none"> • Mieszkania prywatne użyczone Fundacji przez panią Jadwigę Bednarczyk • Pobyt w oparciu o decyzję administracyjną • Wyposażenie na stanie mieszkań • Lokalizacja miejska • Jedno mieszkanie dla mężczyzn, drugie dla kobiet • Brak dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową 	<ul style="list-style-type: none"> • Własność Fundacji Habitat for Humanity Poland, użyczona MOW Księży Orionistów • Mieszkańcy nie mają tytuły prawnego do mieszkań (pobyt w oparciu o regulamin) • Wyposażony w sprzęt AGD (lodówka, kuchenka, pralka) oraz meble kompaktowe na stanie mieszkania • Lokalizacja centralna (bliska Praga Płn.) • Mieszkania dla mężczyzn • Brak dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową
<p>Mieszkania Charakterystyka</p>	<p>Mieszkanie z siedmioma pokojami i dziewięcioma miejscami, jedna kuchnia, dwie toalety, jedna łazienka z dwoma prysznicami. Mieszkanie dwupoziomowe z czterema pokojami i sześcioma miejscami, dwie łazienki z toaletami, dwie kuchnie. Oba mieszkania w budynku domów dziecka z odrębnym wejściem.</p>	<p>Dwa mieszkania dwupokojowe (około 50m²) z odrębną kuchnią i łazienką z toaletą. W każdym mieszkaniu zamieszkuje do 4 osób. W jednym z pokoi znajduje się ogólna sypialnia, w drugim – pokój dzienny.</p>	<p>6 mieszkań jednopokojowych z aneksem kuchennym i odrębną łazienką o powierzchni od 17 do 21 m². W każdym mieszkaniu zamieszkuje jedna osoba.</p>
<p>Okres pobytu w mieszkaniu</p>	<p>Do dwóch lat</p>	<p>Od 3 miesięcy do 3 lat (w wyjątkowych przypadkach dłuższy)</p>	<p>Od 6 miesięcy do 2 lat (w wyjątkowych przypadkach do 3 lat)</p>
<p>Usługi świadczone w mieszkaniu</p>	<p>Codziennie wizyty pracownika socjalnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie w prowadzeniu gospodarstwa i zarządzaniu budżetem • nadzorowanie edukacji wychowanków 	<p>Codzienny kontakt kadry z mieszkańcami (niekoniecznie w formie wizyty w mieszkaniu). Kontakt osobisty i telefoniczny dostosowany do potrzeb mieszkańców.</p>	<p>Stała obecność opiekunki mieszkania zamieszkującej na co dzień w jednym z mieszkań nauczycielka z MOW. Wsparcie dostosowane do potrzeb mieszkańca i obejmujące:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • pomoc w załatwianiu spraw urzędowych • techniczny nadzór nad mieszkaniem <p>W przypadku zdiagnozowanej potrzeby – wizyta domowa psychologa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie w prowadzeniu gospodarstwa i zarządzaniu budżetem • nadzorowanie edukacji wychowanków • mediacje między mieszkańcami • pomoc w załatwianiu spraw urzędowych. <p>Regularna obecność psychologa pozwala na zdiagnozowanie ewentualnych problemów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie w prowadzeniu gospodarstwa i zarządzaniu budżetem • pomoc w trudnych sytuacjach życiowych
Usługi świadczone poza mieszkaniem	Nieregularne wizyty u specjalistów MOPS	Na zasadach ogólnych	Na zasadach ogólnych
Kadra i jej kwalifikacje	Pracownik socjalny – opiekun mieszkania zatrudniony w wymiarze ¾ etatu. Kadra specjalistyczna – psycholog, prawnik w przypadku zdiagnozowania potrzeby. Znacząca rola kompetencji miękkich i umiejętności stworzenia nieformalnej, rodzinnej atmosfery	Środowisko wolontariuszy oferujące wsparcie w atmosferze nieformalnej, zbliżonej do rodzinnej. Wśród wolontariuszy jest psycholog, który diagnozuje ewentualne problemy. Nieregularne wsparcie pracownika socjalnego, głównie w sprawach formalnych.	Opiekunka mieszkania – zamieszkująca na co dzień w jednym z mieszkań nauczycielka z MOW. Wsparcie ma charakter nieformalny, dostosowany do potrzeb. W miarę potrzeby do dyspozycji wsparcie kadry MOW.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielem Fundacji im. Joanny Bednarczyk, diady z przedstawicielami Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych Miasta Łodzi oraz roboczej współpracy z przedstawicielami MOW Księży Orionistów i Fundacji Habitat for Humanity Poland.

Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzone przez Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych

Rozproszone mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzone przez Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych są jednym z elementów systemu całodobowego wsparcia wypracowanego przez TPN. Ich mieszkańcy to zazwyczaj osoby, które przeszły terapię i ustabilizowały swoją kondycję psychiczną przebywając w prowadzonych przez TPN placówkach (Dom Pomocy Społecznej, Zakład Opiekuńczo-Lecznicy).

Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych prowadzi również zdywersyfikowany system usług mieszkaniowych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W zależności od kondycji zdrowotnej mieszkańcy są kierowani do jednego z trzech typów mieszkań, w zależności od kondycji zdrowotnej:

- mieszkanie chronione przy ulicy Zawiszy – do 20 miejsc (całodobowa obecność personelu),
- mieszkanie chronione/ośrodek wsparcia przy ulicy Krawieckiej – do 20 miejsc (obecność personelu w godzinach 8.00-16.00 oraz dyżur nocny),
- mieszkania chronione dla osób o dużym stopniu samodzielności – 8 miejsc w trzech mieszkaniach rozproszonych (doraźna obecność personelu, zamieszkiwanie w społeczności lokalnej).

Skierowanie do mieszkania chronionego jest najczęściej inicjowane przez lekarzy-psychiatrów współpracujących z TPN, innych jednostek TPN lub innych organizacji. Czasami pracownik socjalny Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej kieruje do mieszkań osoby, które wcześniej nie były podopiecznymi organizacji pozarządowych. Procedura gromadzenia dokumentacji do skierowania również trwa około miesiąca. W systemie mieszkaniowym łódzkiego TPN jest 40 miejsc i zazwyczaj liczba mieszkańców również dochodzi do 40, co oznacza, że funkcjonuje on w górnej granicy potrzeb.

W trakcie wywiadu zdefiniowano profil mieszkańca mieszkania chronionego jako osoby bardzo często w złej sytuacji materialnej (na zasiłku stałym), bez rodziny lub bez wsparcia ze strony rodziny, mającej problemy z komunikacją i higieną. Coraz większy odsetek osób skierowanych stanowią osoby o złej sytuacji socjalno-bytowej, przede wszystkim osoby bezdomne i klienci pomocy społecznej. Jeżeli chodzi o profil zdrowotny, to mieszkańcy charakteryzują się ustabilizowanym stanem psychicznym, brakiem aktywnej choroby dwubiegunowej, brakiem myśli samobójczych i agresji.

Osoby będące na zasiłku stałym nie płacą za pobyt w mieszkaniu, natomiast te uzyskujące dochód uiszczają odpłatność do wysokości 70% dochodów. W ramach tej odpłatności uzyskują wyżywienie: w mieszkaniach dużych jest to zakup żywności i wspólne dyżury kulinarne, w małych mieszkaniach rozproszonych – pracownik przekazuje mieszkańcom pulę środków na gotowanie i środki czystości. Z informacji opiekunów wynika, że w mieszkaniach rozproszonych mieszkańcy również gotują wspólnie.

Codzienna aktywność mieszkańców jest dostosowana przede wszystkim do ich pracy zarobkowej. Mieszkańcy pracują najczęściej w prowadzonych przez TPN zakładach aktywności zawodowej (gastronomicznym lub stolarskim). Czas pracy osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności to 7 godzin dziennie w przypadku całego etatu lub 3,5 godziny w przypadku połowy etatu. Praca rozpoczyna się wcześnie (7.00-8.00), tak aby popołudnia móc przeznaczyć na zajęcia rehabilitacyjne i społeczne. W zajęciach organizowanych w mieszkaniu przy ul. Krawieckiej uczestniczą również mieszkańcy

mieszkań rozproszonych. Najczęściej są to zajęcia integracyjne i treningi realizowane w formie dostosowanej do potrzeb mieszkańca. Trening dla mieszkańców uwzględnia samoobsługę (przede wszystkim w zakresie utrzymywania higieny osobistej), zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych (sprząatanie, gotowanie, zakupy), efektywne zarządzanie czasem, prowadzenie gospodarstwa domowego, indywidualne konsultacje psychologiczne i prawne. Czasami wsparcie obejmuje również załatwianie spraw urzędowych i utrzymywanie więzi rodzinnych. W dużych mieszkaniach istotnym elementem treningu jest wyrobienie w mieszkańcach nawyku regularnego przyjmowania leków – opanowanie go jest warunkiem zamieszkania w mieszkaniu zbliżonym do zamieszkiwania w społeczności lokalnej. W mieszkaniach przy ulicy Krawieckiej i Zawiszy organizowane są codzienne spotkania społeczności o godzinie 9.30 – uczestniczą w nich osoby niepracujące, a w soboty cała społeczność. Podczas spotkań omawiany jest harmonogram dnia i sprawy bieżące.

Regulamin organizacyjny nie jest rygorystyczny i uwzględnia ograniczenia wynikające z chorób mieszkańców, jednak jego naczelną zasadą jest „dbanie o dobrą atmosferę w mieszkaniu”. Ten ogólny zapis daje podstawę do upomnienia mieszkańca w przypadku nieprzestrzegania zasad współżycia społecznego. Zgodnie z relacją, zasada ta działa mobilizująco również dlatego, że mieszkańcy mogą powrócić do opieki instytucjonalnej w przypadku jej naruszenia i w większości przypadków zależy im na uniknięciu tej sytuacji. Odpłatności za pobyt w mieszkaniu są egzekwowane. W przypadku notorycznego ich nieuiszczenia, najpierw przeprowadzana jest rozmowa, a następnie ścisła kontrola wydatków w ramach treningu budżetowego.

Za najistotniejszą cechę personelu mieszkań uznana została elastyczność i możliwość zastąpienia innych opiekunów. Personel rzadko trzyma się sztywnego podziału ról i musi być gotowy do natychmiastowych interwencji i świadczenia pomocy. Dba również o nieformalną atmosferę i możliwie partnerskie relacje z mieszkańcami.

Przeciętny pobyt mieszkańców trwa od dwóch do trzech lat. Zdarzają się pobyty krótsze (sześciomiesięczne) lub dłuższe (do 5 lat). System mieszkaniowy TPN pozwala na zmniejszanie lub zwiększanie zakresu usług poprzez zmianę miejsca zamieszkania przez mieszkańców: od najszerzego zakresu usług przy Zawiszy do najbardziej samodzielnego zamieszkiwania w mieszkaniach rozproszonych. W przypadku nawrotu choroby możliwy jest powrót do mieszkania objętego większym wsparciem.

W wywiadzie podkreślono, że mieszkania chronione odgrywają bardzo istotną rolę w terapii osób z zaburzeniami psychicznymi. Towarzystwo prowadzi również Dom Pomocy Społecznej w Jedliczach, jego przedstawiciele są więc w stanie porównać oba typy usług i dostrzegają przewagę formy mieszkaniowej nad DPS. Ci beneficjenci, którzy kwalifikują się do pobytu w mieszkaniach, doceniają lokalizację w mieście i dostęp do usług oraz wynikającą z nich samodzielność. Jako sukces definiowane jest usamodzielnienie się do poziomu niezależnego zamieszkiwania, utrzymanie aktywności zawodowej i nawiązanie kontaktu z rodziną. Taki sukces jednak należy do rzadkości z przyczyn niezależnych od samego treningu mieszkaniowego. W praktyce beneficjenci pozostają w systemie wsparcia, zmienia się jedynie jego zakres.

Z mieszkań chronionych prowadzonych przez Towarzystwo Przyjaciół niepełnosprawnych w Łodzi skorzystało w latach 2009-2019 118 osób. Przeciętny pobyt mieszkańca trwał 19 miesięcy,

45% mieszkańców usamodzielniało się i obecnie zamieszkują ponownie w swoich domach lub wynajmują mieszkania.

Z mieszkań Stowarzyszenia Rodzin i Przyjaciół osób z Zaburzeniami Psychicznymi Integracja w Warszawie skorzystało dotychczas 65 osób (nie ustalono przedziału czasowego). Przeciętny pobyt trwał 8 miesięcy. Około 60% mieszkańców usamodzielniało się i zamieszkuje w lokalach wynajętych lub wraca do domów rodzinnych z opcją wypracowanej samodzielności i motywacją do poszukiwania samodzielnego mieszkania.

Tabela 10. Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi

	Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych w Łodzi (mieszkania zbliżone do opieki instytucjonalnej)	Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych w Łodzi (mieszkania zbliżone do życia w społeczności lokalnej)	Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół osób z Zaburzeniami Psychicznymi Integracja w Warszawie
Operator <ul style="list-style-type: none"> Tryb wyboru Doświadczenie 	<ul style="list-style-type: none"> Otwarty konkurs ofert Fundacja realizuje inne zlecenia w obszarze pomocy społecznej: DPS, ZAZ, ŚDS Fundacja prowadzi mieszkania chronione od 22 lat 		<ul style="list-style-type: none"> Otwarty konkurs ofert Stow. prowadzi inne działania: opieka środowiskowa, profilaktyka zdrowia psychicznego, działania przeciw wykluczeniu Stowarzyszenie prowadzi mieszkanie chronione treningowe od 9 lat.
Adresaci – profil	<ul style="list-style-type: none"> Osoby mające potrzebę rehabilitacji w formule mieszkań chronionych Osoby o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności Osoby o stabilnym stanie psychicznym, bez myśli samobójczych, bez zachowań agresywnych Osoby bez rodziny lub bez wsparcia ze strony rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> osoby dbające o higienę, regularnie przyjmujące leki i zachowujące rytm dobowy osoby pracujące w ZAZ lub innym zakładzie pracy 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby mające potrzebę rehabilitacji w formule mieszkań chronionych Osoby o stabilnym stanie psychicznym, bez myśli samobójczych, bez zachowań agresywnych Osoby dbające o higienę, regularnie przyjmujące leki i zachowujące rytm dobowy
Zasiedlenie <ul style="list-style-type: none"> Kryteria wyboru mieszkańców Proces skierowania 	<ul style="list-style-type: none"> Osoba ze zdiagnozowanymi zaburzeniami w stabilnym stadium choroby Zameldowana na terenie województwa łódzkiego Z inicjatywy pracowników instytucji sprawujących pieczę nad osobami z zaburzeniami psychicznymi, lekarzy 	<ul style="list-style-type: none"> Osoba ze zdiagnozowanymi zaburzeniami w stabilnym stadium choroby zdolna do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa domowego Zameldowana na terenie województwa łódzkiego 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby chorujące psychicznie, wymagające treningu w samodzielnym funkcjonowaniu Osoby w trakcie lub po zakończeniu terapii Nie ma konieczności posiadania orzeczenia o niepełnosprawności
Zasiedlenie cd.			

<ul style="list-style-type: none"> • Kryteria wyboru wychowanków • Proces skierowania 	<p>psychiatrów, organizacji partnerskich lub MOPS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprzedzone wywiadem środowiskowym i wizytą lekarską z celu uzyskania zaświadczenia 	<ul style="list-style-type: none"> • Zazwyczaj wybrana spośród mieszkańców innych mieszkań TPN zbliżonych do opieki instytucjonalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Miejsce pobytu: m.st. Warszawa • Rekrutacja przez zespół i wniosek o skierowanie z miejscowego MOPS-u.
<p>Mieszkania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tytuł prawny • Wyposażenie • Lokalizacja • Koedukacja • Projektowanie uniwersalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokale wynajęte przez TPN o rozkładzie zbliżonym do placówki instytucjonalnej • Pobyt w oparciu o decyzję administracyjną • Wyposażenie na stanie mieszkań • Lokalizacja miejska, centralna • Mieszkania koedukacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokale własnościowe TPN • Pobyt w oparciu o decyzję administracyjną • Wyposażenie na stanie mieszkań • Lokalizacja miejska, centralna • Mieszkania koedukacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokal użyczony przez Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie • Wyposażenie na stanie mieszkań • Mieszkanie koedukacyjne • Lokalizacja śródmieście Warszawy
<p>Mieszkania Charakterystyka</p>	<p>2 mieszkania zbiorowe – 12 pokoi, do 20 miejsc, wspólna kuchnia (wspólne gotowanie w oparciu o grafik dyżurów).</p>	<p>3 mieszkania 2-pokojowe z oddzielną kuchnią i łazienką. W 2 mieszkaniach znajdują się 3 miejsca, w jednym – 2 miejsca.</p>	<p>Mieszkanie 103 m², 3 pokoje, kuchnia, łazienka, WC, przeznaczone dla maksymalnie 5 mieszkańców.</p>
<p>Okres pobytu w mieszkaniu</p>	<p>Od 6 miesięcy do 3 lat (w wyjątkowych przypadkach do 5 lat)</p>		<p>Do 8 m-cy z możliwością przedłużenia o 2 m-ce</p>
<p>Usługi świadczone w mieszkaniu</p>	<p>Całodobowa lub prawie całodobowa obecność pracowników (z przerwą w godz. 16.00-20.00) w mieszkaniu. W nocy – pracownik dyżurujący. W ciągu dnia realizacja aktywności dziennych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • codzienne zebranie społeczności • pomoc przy gotowaniu, sprzątanii • nadzór nad braniem leków • treningi i zajęcia integracyjne • mediacje. <p>Treningi dla mieszkańców uwzględniają wszystkie formy wymienione</p>	<p>Codzienny kontakt z mieszkańcami, realizowany w formie wizyty pracownika w mieszkaniu lub uczestnictwa mieszkańca w zajęciach prowadzonych przez pracowników w mieszkaniu przy ul. Krawieckiej. W miarę potrzeb – wsparcie psychologiczne lub prawne.</p>	<p>Codzienny kontakt z mieszkańcami, trening kulinarny, budżetowy, wsparcie w gospodarowaniu, poszukiwaniu pracy i organizacji aktywności dziennych. Comiesięczna ewaluacja postępów mieszkańców z udziałem personelu mieszkania oraz komisji lekarskiej (wynagradzanej w ramach projektu) w oparciu o relacje personelu i kontakt z mieszkańcem.</p>

	w rozporządzeniu, czyli samoobsługi (przede wszystkim w zakresie utrzymywania higieny osobistej), zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, efektywnego zarządzania czasem, prowadzenia gospodarstwa domowego.		
Usługi świadczone poza mieszkaniem	Opieka zdrowotna na zasadach ogólnych	Treningi w mieszkaniu przy ul. Krawieckiej. W miarę potrzeb – wsparcie psychologiczne lub prawne kadry mieszkania przy ul. Krawieckiej. Opieka zdrowotna na zasadach ogólnych.	Mieszkańcy pracują, poszukują pracy lub realizują różne formy aktywności dziennej (spotkania ze znajomymi, kino, udział w wydarzeniach kulturalnych).
Kadra i jej kwalifikacje	Psycholog, pracownik socjalny, trener kulinarny, pracownik odpowiedzialny za dyżury nocne, zarządca. Brak sztywnego rozdziału ról wśród personelu.		Pracownik socjalny, psycholog, trener kulinarny, terapeuta, koordynator projektu. Obecność codzienna, wymienna, około 2-3 godziny dziennie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie indywidualnego wywiadu pogłębionego, korespondencji i wywiadu telefonicznego z przedstawicielami Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych w Łodzi oraz Stowarzyszenia Rodzin i Przyjaciół osób z Zaburzeniami Psychicznymi Integracja w Warszawie.

Tabela 11. Mieszkania chronione i wspomagane dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

	Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Stargardzie	Fundacja Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym
Operator <ul style="list-style-type: none"> • Tryb wyboru • Doświadczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • otwarte konkursy na realizację zadań zleconych, konkursy ofert na powierzenie lub wsparcie • stowarzyszenie prowadzi ZAZ, WTZ, ŚDS • Mieszkalnictwo Wspomagane funkcjonuje od 1999 r. 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurs ofert na realizację zadania zleconego • fundacja prowadzi warsztat terapii zajęciowej • mieszkanie było prowadzone w latach 2010-2018
Adresaci – profil	<ul style="list-style-type: none"> • lokatorem mieszkalnictwa jest uczestnik placówek prowadzonych przez Koło • osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, ze względu na charakter Koła osoby z m. in. niepełnosprawnością intelektualną • nie ma ograniczeń ze względu na stan rodzinny 	<ul style="list-style-type: none"> • osoby zamieszkujące z rodzinami • uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej lub inne osoby, których profil został przygotowany przez fundację lub organizacje zaprzyjaźnione • osoby niezdolne do samodzielnego poruszania się nie mogą stanowić więcej niż 50% mieszkańców
Zasiedlenie <ul style="list-style-type: none"> • Kryteria wyboru mieszkańców • Proces skierowania 	<ul style="list-style-type: none"> • orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności • uczestnik ZAZ, WT lub ŚDS • osoby z pozytywną opinią Rady Programowej placówki, psychologa i terapeuty. Decyzję podejmuje Zarząd Koła 	<ul style="list-style-type: none"> • osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności • osoby skierowane na podstawie wywiadu środowiskowego i/lub zaświadczenia lekarskiego
Mieszkania <ul style="list-style-type: none"> • Tytuł prawny • Wyposażenie • Lokalizacja • Koedukacja • Projektowanie uniwersalne 	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkania Stargardzkiego TBS wynajmowane zgodnie z ustawą o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego • mieszkańcy posiadają tytuł prawny do lokalu (TBS) • wyposażenie mieszkań jest własnością lokatora • lokalizacja w bloku mieszkalnym w środowisku • Koło nie jest stroną umowy najmu. Koło kieruje pozytywną opinię go STBS dot. zasiedlenia 	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkanie z mieszkaniowego zasobu gminy wyodrębnione na potrzeby realizacji zadania
Mieszkania Charakterystyka	<ul style="list-style-type: none"> • 33 samodzielne mieszkania lokatorów mieszkalnictwa wspomagane. 2 klatki schodowe w 2 budynkach + samodzielny budynek dla 11 lokatorów 	<p>1 mieszkanie o powierzchni 350 m² przeznaczone dla 5 mieszkańców oraz dostosowane do całodobowego pobytu opiekuna. Mieszkanie pozbawione barier architektonicznych</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkania 1-osobowe, pokój, łazienka, wspólna kuchnia-jadalnia i jednocześnie pokój rekreacyjny 	i dostępne z zewnątrz dla osób z niepełnosprawnością ruchową.
Okres pobytu w mieszkaniu	Mieszkania bez określenia czasu pobytu.	Pobyt o charakterze turnusowym: na początku działania mieszkania trwał 2 tygodnie ze względu na brak zaufania rodzin do takiej formy opieki. Docelowo okres pobytu wynosił 6 miesięcy. Po okresie minimum roku możliwe ponowne ubieganie się o pobyt.
Usługi świadczone w mieszkaniu	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja procesu usamodzielniania i prowadzenia samodzielnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem możliwości lokatora • trening samodzielności • prowadzenie możliwie samodzielnego życia w społeczności lokalnej • opieka i rehabilitacja społeczna w systemie pracy całorocznej i całodobowej • uwzględnienie wszystkich aspektów życia, w tym potrzeby odpoczynku, leczenia, bieżących obowiązków 	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie w samoobsłudze (transport, higiena) • przygotowywanie lub pomoc w przygotowaniu posiłków • sprzątanie lub pomoc w sprzątanii • przygotowanie kanapek przed pobytem w WTZ • 2-3 razy w tygodniu zajęcia integracyjne • indywidualne wsparcie mieszkańców realizowane przez wolontariuszy (np. wyjście na zakupy) • fizjoterapia - w zależności od indywidualnych potrzeb • popołudniowe odwiedziny (zgodnie z zasadami mieszkania, rodzina mogła odwiedzać mieszkańca wyłącznie w weekendy).
Usługi świadczone poza mieszkaniem	<ul style="list-style-type: none"> • opieka medyczna na ogólnych zasadach • opieka stomatologiczna w sytuacjach niezbędnych spowodowanych stanem psychofizycznym lokatora w porozumieniu ze specjalistyczną przychodnią stomatologiczną 	<ul style="list-style-type: none"> • opieka medyczna na zasadach ogólnych • uczestnictwo w WTZ lub innych środowiskowych formach wsparcia
Kadra i jej kwalifikacje	Asystenci osób niepełnosprawnych, opiekunki nocne tylko w jednym mieszkalnictwie (dla osób najmniej sprawnych). Osobą odpowiedzialną za realizację zadań mieszkalnictwa, sprawy organizacyjno-administracyjne, nadzór, bieżące funkcjonowanie itp. jest koordynator.	Opiekunowie mieszkania – asystenci osób niepełnosprawnych. W mieszkaniu niezbędne było zatrudnianie trzech opiekunów do pobytu rotacyjnego, w roli opiekunów sprawdzali się przede wszystkim mężczyźni z uwagi na potrzebę podnoszenia mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie korespondencji oraz wywiadów telefonicznych z przedstawicielami Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteligencją w Stargardzie oraz Fundacji Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym w Warszawie.

Główne wnioski

Niemal wszystkie organizacje prowadzące mieszkania chronione i wspomagane to organizacje o dużym doświadczeniu, które prowadzą również inne, zazwyczaj środowiskowe, formy wsparcia. Podjęcie się tego zadania jest poprzedzone zazwyczaj uzyskaniem pogłębionej wiedzy na temat beneficjentów i wypracowania własnej metodologii realizacji usług. Potwierdza się więc wniosek o stosunkowo niewielkim gronie organizacji pożytku publicznego, które dysponują odpowiednim przygotowaniem do świadczenia usług w oparciu o mieszkanie.

Kryteria wyboru mieszkańców mają charakter sformalizowany i obejmują miejsce obecnego lub ostatniego zamieszkania lub zameldowania oraz decyzję administracyjną wydaną najczęściej w oparciu o wywiad środowiskowy. We wszystkich przypadkach sam profil mieszkańca został określony w sposób nieostry. Przedstawiciele organizacji kładli nacisk na indywidualne podejście do każdego z kandydatów, oparte o wiedzę o nich uzyskaną w miejscach pomocy środowiskowej lub w placówkach, w których poprzednio przebywał. Za najistotniejsze uznawali możliwość indywidualnej rozmowy, podczas której rozpoznaje się nie tylko poziom samodzielności, ale przede wszystkim nastawienie do ewentualnego pobytu w mieszkaniu.

Do samodzielnego pozyskania mieszkań są zobowiązani wyłącznie operatorzy działający na terenie Łodzi. W pozostałych przypadkach lokale z mieszkaniowego zasobu gminy są udostępniane organizacjom w oparciu o umowę użyczenia. Pobyt w mieszkaniu chronionym odbywa się w oparciu o decyzję administracyjną i nie wiąże się z nabyciem tytułu prawnego do lokalu w mieszkaniowym zasobie gminy. Zasady pobytu zawarte są w regulaminie mieszkań, a mieszkańcy są zobowiązani do jego przestrzegania. Rażąco naruszenia regulaminu pobytu mogą skutkować wykreśleniem z listy mieszkańców, co równoznaczne jest z natychmiastowym zakończeniem pobytu.

Dobra praktyka – Pozyskiwanie i obsługa mieszkań w Stargardzie

Alternatywny model udostępniania zasobu na potrzeby grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest stosowany przez miasto Stargard, ściśle współpracujące ze Stargardzkim Towarzystwem Budownictwa Społecznego. Mieszkania wspomagane wynajmowane na cele programów są położone w budynkach wybudowanych przez Stargardzkie TBS Sp. z o. o. i stanowią własność Spółki. Ich mieszkańcy zawierają umowy najmu z właścicielem tych lokali bądź – w przypadku lokali powstałych przy udziale finansowym Miasta i wynajętych przez Miasto – umowy podnajmu z Miastem. Podnajemcy mieszkań wspomaganych płacą nieco niższy czynsz od obowiązującego w zasobach Spółki, a różnica pomiędzy stawką czynszu najmu a stawką czynszu podnajmu jest pokrywana z budżetu Miasta. Ponadto podnajemcy o niskich dochodach mogą skorzystać z pomocy Miasta w formie dodatku mieszkaniowego oraz obniżki czynszu (obniżenie stawki czynszu o 20% do 60%, przy czym 60% obniżki dotyczy tylko 1-osobowych gospodarstw domowych).

Stargardzki program „Nie Sami – program mieszkaniowy dla osób starszych” łączy realizację samodzielnych mieszkań dla seniorów z opieką pielęgniarstwa i pomocą w czynnościach gospodarczych niesioną przez wolontariuszy. Partnerami w projekcie są miasto, TBS, UTW, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Stowarzyszenie „Potrzebny Dom”.

Można zaobserwować dwa typy lokali przeznaczonych na mieszkania chronione:

- lokale o powierzchni 100 m² lub więcej, w których zamieszkuje od czterech osób, a opiekun jest obecny w godzinach popołudniowych i/lub nocnych,
- lokale małe, zbliżone do samodzielnych mieszkań typu studio.

Duży metraż mieszkania daje możliwość wygospodarowania pokoju opiekuna, umożliwiającego całodobową opiekę, wspólnego pokoju aktywności dziennej i pomieszczenia, w którym można świadczyć indywidualne usługi mieszkańcom. Duże mieszkania są więc przeznaczane dla osób, których poziom samodzielności jest na tyle ograniczony, że wymagają one stałej opieki i świadczenia usług w mieszkaniu.

Małe mieszkania są przeznaczone dla osób o większym stopniu samodzielności i umożliwiają pobyt zbliżony do zamieszkiwania w społeczności lokalnej. Modelem docelowym są w tym przypadku mieszkania indywidualne przeznaczone dla pojedynczych gospodarstw domowych potrzebujących jedynie niewielkiego wsparcia w procesie usamodzielniania.

Dobra praktyka – Mieszkania MOW Orionistów i Habitat for Humanity Poland

Propozycja stworzenia mieszkań chronionych powstała jako odpowiedź na brak ciągłości w systemie resocjalizacji wychowanków i absolwentów Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Księży Orionistów w Aninie. Po osiągnięciu pełnoletności absolwenci Ośrodka mają możliwość kontynuowania zamieszkiwania instytucjonalnego przy jednoczesnej kontynuacji nauki i podjęciu pracy zawodowej poza ośrodkiem w ramach projektu Trampolina 1. Elementem brakującym była możliwość samodzielnego zamieszkiwania z minimalnym jednak nadzorem ze strony personelu MOW.

Fundacja Habitat for Humanity Poland pozyskała środki na budowę 7 samodzielnych małych mieszkań, które pełniłyby tę funkcję. Mieszkania powstały poprzez adaptację poddasza w jednej z kamienic na warszawskiej Pradze. Każde z mieszkań jest swego rodzaju „mikroapartamentem” o powierzchni 17 do 21 m², wyposażonym w łazienkę, kuchnię w niezbędne urządzenia AGD. Po stronie mieszkańców leży regulowanie opłat administracyjnych i płatności za media – czynsz administracyjny wynosi około 200 PLN za mieszkanie. Absolwenci pieczy zastępczej również samodzielnie się utrzymują. Jeden z apartamentów zamieszkuje obecnie nauczycielka pracująca w MOW, której rolą jest czuwanie nad społecznością – absolwenci mogą zwrócić się do niej z pytaniami i prośbą o poradę.

Harmonogram dnia mieszkańców jest wypełniony przez szkołę i pracę. Absolwenci z reguły w tygodniu pracują, a wieczorami i w weekendy kontynuują edukację. Dotychczas nie przeprowadzono jeszcze całościowej ewaluacji. Można jednak mówić o częściowych sukcesach projektu. Od początku działania projektu do czerwca 2018 r. mieszkanie docelowe w sposób zgodny z planem uzyskało trzech mieszkańców – spośród nich jeden otrzymał lokal komunalny, a dwoje wyprowadziło się do mieszkania na wynajem. Jak dotąd nie odnotowano istotnych naruszeń regulaminu. Największym problemem z perspektywy wychowawczynie jest nadal brak samodzielności w codziennym funkcjonowaniu. Zgodnie z jej relacją, młodzi mieszkańcy często zwracają się do niej z prostymi problemami zamiast podjąć samodzielną próbę ich rozwiązania.

Zaletą treningu w małym mieszkaniu jest możliwość sprawdzenia się w zupełnie samodzielnym prowadzeniu gospodarstwa domowego, samodzielne zarządzanie budżetem domowym oraz zapewnienie intymności. Personel odpowiedzialny za nie powinien jednak być zobowiązany do następujących czynności:

- codziennego kontaktu z mieszkańcem: kontakt nie musi być realizowany w formie regularnej wizyty, ale może, a nawet powinien mieć charakter niesformalizowany. Może odbywać się poprzez rozmowę telefoniczną, odwiedzenie mieszkańca lub zaaranżowanie spotkania w miejscu innym niż mieszkanie,
- monitorowania faktycznej obecności wychowanka oraz pobytu innych osób w mieszkaniu: w związku z tym, że zamieszkiwanie jest formą usługi społecznej, nie należy dopuszczać do dłuższych wizyt gości, które mogą przerodzić się w długotrwałe zamieszkiwanie.

We wszystkich opisanych przypadkach dąży się do minimalizacji usług świadczonych w mieszkaniu, co jest zgodne z zasadą deinstytucjonalizacji, w oparciu o którą świadczone są usługi. Głównym obszarem usług jest więc pomoc w zamieszkiwaniu w wymiarze adekwatnym do potrzeb beneficjentów. Pomoc ta jest świadczona przez specjalistów przygotowanych do pracy z określoną grupą beneficjentów: w przypadku osób niepełnosprawnych są to asystenci osoby niepełnosprawnej, w przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi i wychowanków pieczy zastępczej – psychologowie i pracownicy socjalni. Mieszkańcy mieszkań chronionych realizują program integracyjny w ciągu dnia w ramach edukacji, zatrudnienia lub środowiskowych form wsparcia, a z usług medycznych korzystają na zasadach ogólnych.

Niezależnie od grupy mieszkańców, okres pobytu wynosi zazwyczaj od kilku miesięcy do dwóch lat. Czas pobytu jest uzależniony od profilu mieszkańców, ale także od możliwości pozyskania odpowiedniego mieszkania do stałego pobytu. We wszystkich omawianych przypadkach okres wsparcia jest wydłużany (nawet do pięciu lat) jeżeli zaistnieje taka potrzeba.

4. Procedura sposobu zasiedlania i zarządzania mieszkaniami chronionymi utworzonymi w ramach programu Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi

Uwagi wstępne

Mieszkania chronione są jednym z filarów procesu deinstytucjonalizacji, który ma na celu „rozwój usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (w tym także profilaktycznych) zmniejszenie lub wyeliminowanie potrzeby opieki instytucjonalnej”³⁶.

W praktyce pobyt w mieszkaniu chronionym może mieć na celu:

- **deinstytucjonalizację** w przypadku, w którym mieszkaniec jest rekrutowany z instytucji – przede wszystkim domu pomocy społecznej. Celem pobytu jest budowanie umiejętności samodzielnego zamieszkiwania lub zmniejszenie wymiaru wsparcia w zamieszkiwaniu – czy to w środowisku rodzinnym, czy docelowo w mieszkaniu chronionym.
- **zapobieganie instytucjonalizacji**, czyli utrzymanie zdolności do samodzielnego zamieszkiwania u osób, u których wystąpił nagły kryzys zdrowotny lub doszło do zmiany sytuacji życiowej uniemożliwiającej zamieszkiwanie w dotychczasowym domu/mieszkaniu. Celem pobytu jest utrzymanie dotychczasowych umiejętności lub budowanie umiejętności samodzielnego zamieszkiwania, a kandydat przenosi się do mieszkania chronionego z mieszkania samodzielnego lub rodzinnego.
- **funkcję wytchnieniową** dla osób z niepełnosprawnością lub zaburzeniami psychicznymi zamieszkujących z rodziną oraz opiekunów, z którymi osoby te zamieszkują na co dzień. Pobyt w mieszkaniu, obok czasowego odciążenia opiekunów i samych beneficjentów, często zmęczonych nadmierną opiekuńczością, może prowadzić do zwiększenia samodzielności beneficjentów, która ułatwia funkcjonowanie w środowisku rodzinnym po powrocie.

Kandydatów na mieszkańców mieszkań chronionych można podzielić na przybywających do mieszkania z innej instytucji zapewniającej całodobową opiekę lub z mieszkania indywidualnego/rodzinnego. Osoby zamieszkujące indywidualnie lub z rodziną mogą być równocześnie objęte środowiskową pomocą dzienną adresowaną do osób z niepełnosprawnością lub zaburzeniami psychicznymi.

Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, w praktyce rekrutacja mieszkańców spośród instytucji opieki całodobowej napotyka na wiele barier. Personel instytucji niechętnie wychodzi z inicjatywą zaproponowania drogi usamodzielnienia dobrze funkcjonującym mieszkańcom – nie chce bowiem rotacji i ryzyka związanego z zastąpieniem samodzielnego mieszkańca osobą, która będzie wymagać większej uwagi i pracy. W przypadku pieczy zastępczej przekłada się to na stosowanie kryteriów negatywnych w rekrutacji do mieszkań chronionych – w pierwszej kolejności są w nich umieszczani absolwenci, którzy „sprawiają kłopoty” w domu dziecka, również w trosce o młodsze dzieci

³⁶ Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, 2012, s. 10.

zamieszkujące dom. Wychowankowie pieczy zastępczej, którzy ukończyli 18 lat i nie sprawiają problemów wychowawczych mają możliwość pozostania w placówce często przez kilka kolejnych lat i zazwyczaj z możliwości tej korzystają.

Jeżeli delikwent sprawiał potworne problemy w domu dziecka, to kończył 18 lat i następnego dnia był wykreślany [z listy mieszkańców] i przychodził do mieszkania chronionego. Jeżeli ma rentę i jeżeli jest grzeczny, miły i pomocny, jak oni mówią, bo na przykład opiekuje się młodszymi dziećmi, czyli jest przydatny, to siedzi do 23 roku życia.

[przedstawiciel organizacji pozarządowej świadczącej usługi dla pieczy zastępczej]

Analogiczny schemat powtarza się według relacji uczestników zogniskowanego wywiadu grupowego w przypadku domów pomocy społecznej.

Czasem tak się zdarza, że jak człowiek sprawia trudności to próbują się go pozbyć, i tu pierwszym krokiem jest szpital psychiatryczny. (...) Według mnie mało prawdopodobne, że ktoś nie z takich pobudek, żeby się kogoś pozbyć, będzie chciał kogoś usamodzielnic w takich mieszkaniach. Szkoda zwalniać miejsce, jak jest porządny pensjonariusz, bo nie wiadomo, kto zajmie.

[przedstawiciel organizacji pozarządowej świadczącej usługi dla osób z niepełnosprawnością]

Opisana wyżej praktyka prowadzi do nieoptymalnego wykorzystania form wsparcia finansowanych przez samorząd. Osobom samodzielnym blokuje dostęp do zamieszkiwania zbliżonego do tego w środowisku. Z uwagi na to, że koszty opieki w placówce są zazwyczaj wyższe niż koszty pobytu w mieszkaniu chronionym³⁷, generuje także niepotrzebnie wysokie koszty opieki nad tymi osobami.

Przy rozwijaniu programu mieszkań chronionych kluczowa jest więc rzetelna identyfikacja osób zamieszkujących w instytucjach, które mogłyby zamieszkać w mieszkaniu chronionym. Identyfikacja ta może być dokonywana przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej lub organizacje pozarządowe pracujące z osobami zagrożonymi ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Planowanie i etapy procesu zasiedlenia

Obecnie w placówkach łódzkich proces zasiedlenia ma charakter spontaniczny i jest uzależniony od liczby wolnych miejsc, które na dany moment są dostępne w mieszkaniu. W związku z brakiem mieszkań interwencyjnych na terenie miasta w niektórych przypadkach taki proces jest uzasadniony, w sytuacjach

³⁷ Koszty mieszkań chronionych i domów pomocy społecznej zostały oszacowane w dokumencie *Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego*. Zgodnie z rezultatami analizy przeciętny koszt miejsca w mieszkaniu chronionym o profilu zbliżonym do domu pomocy społecznej wynosi 2263 PLN; koszt miejsca w mieszkaniu zbliżonym do zamieszkiwania w środowisku to 998 PLN, Dla porównania przeciętny koszt utrzymania miejsca w domu pomocy społecznej w Łodzi wynosi 2214 do 4469 PLN. Patrz: *Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego*, Analiza przygotowana na zlecenie Ministerstwa Zdrowia przez PCG Polska, czerwiec 2017 s. 8, http://www.zdrowie.gov.pl/epublikacja-45-utworzenie_i_funkcjonowanie_modelowego.html [dostęp: 13.01.2019], MOPS, Domy pomocy społecznej, <https://mops.uml.lodz.pl/pomoc/domy-pomocy-spoecznej/> [dostęp: 23.02.2019].

kryzysowych należy przede wszystkim zadbać o bezpieczeństwo beneficjenta. Sam okres gromadzenia dokumentacji, trwający około miesiąca, daje także szansę na zarezerwowanie miejsca z wyprzedzeniem. Należy jednak dążyć do tego, żeby rekrutacja do mieszkań chronionych była prowadzona z wyprzedzeniem i powiązana z:

- programem usamodzielnienia wychowanka pieczy zastępczej,
- programem terapii lub indywidualnym programem wsparcia w niezależnym życiu osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością.

Planowanie pobytu z większym, kilkumiesięcznym wyprzedzeniem będzie służyć i operatorowi mieszkań chronionych, i mieszkańcom. Mieszkańcom pozwoli przygotować się psychicznie na dużą zmianę, jaką jest zmiana środowiska zamieszkania. W przypadku wychowanków pieczy zastępczej, zapewniające alternatywę dla powrotu do dysfunkcyjnego środowiska rodzinnego, zagwarantuje poczucie bezpieczeństwa i wesprze proces planowania usamodzielnienia.

Kryteria naboru i profil mieszkańców

Obecnie kryteria naboru mieszkańców mieszkań chronionych na terenie Łodzi obejmują:

- zamieszkiwanie na terenie województwa łódzkiego (zgodnie z art. 101 ustawy o pomocy społecznej),
- wydanie decyzji administracyjnej o przyznaniu pobytu w mieszkaniu chronionym na podstawie przeprowadzonego wywiadu środowiskowego (zgodnie z łódzką uchwałą w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniach chronionych).

W opinii przedstawicieli organizacji i urzędu miasta kryteria te zostały uznane za wystarczające. Intencją obu stron jest utrzymanie dostępu do mieszkań dla jak najszerszej grupy beneficjentów. Profil mieszkańców kolejnych zasiedlanych mieszkań może zostać uszczegółowiony w zarządzeniu o ogłoszeniu konkursu lub w ofercie konkursowej sporządzonej przez organizację. Jako że pula mieszkań chronionych będzie oddawana do użytku stopniowo, możliwe będzie zgromadzenie i ewaluacja dotychczasowych doświadczeń oraz zmiana profilu mieszkańców przy realizacji kolejnych zadań.

W doborze mieszkańców mieszkań chronionych należy jednak kierować się ogólną charakterystyką, która daje podstawy do prowadzenia skutecznego treningu w okresie pobytu. **W sposób ogólny mieszkańca mieszkania chronionego można sklasyfikować jako osobę potrzebującą treningu (1), będącą w stanie (2) i chcącą (3) zamieszkać w mieszkaniu z oferowanym zakresem wsparcia.**

- (1) Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej wsparcie świadczone w mieszkaniu chronionym nie stanowi zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych osób lub rodzin. Oznacza to, że pobyt w mieszkaniu chronionym należy przyznawać osobom, które nie są w stanie poradzić sobie w warunkach samodzielności mieszkaniowej i potrzebują regularnego wsparcia w czynnościach związanych z codziennym funkcjonowaniem lub pełnieniem ról społecznych. Mieszkania chronione nie mogą stać się miejscem „przeczekiwania” na lokal socjalny i pobytowi w nich muszą towarzyszyć regularnie świadczone usługi.

- (2) Intensywność wsparcia jest zróżnicowana w zależności od usług świadczonych przez operatora w mieszkaniu i należy uprzednio ocenić, czy zakres wsparcia jest adekwatny do potrzeb danej osoby. W zaprojektowanych modelach mieszkań chronionych, a najpewniej również w ich konkretnych realizacjach, głównym czynnikiem różnicującym będzie wymiar obecności opiekuna w mieszkaniu (całodobowy, popołudniowy, doraźny). Krótsza lub dłuższa i mniej lub bardziej regularna obecność opiekuna przekłada się na zakres wsparcia w czynnościach samoobsługowych takich jak poruszanie się, mycie, przygotowywanie posiłków, przyjmowanie leków, a także kontrola stanu zdrowia i kontrola zarządzania mieszkaniem.
- (3) Główną rolę w charakterystyce pełni pozytywne nastawienie do pobytu w mieszkaniu treningowym oparte o przynajmniej częściowe rozumienie swojej sytuacji zdrowotnej i/lub społecznej. Elementem budowania takiego nastawienia jest wcześniejsze zapoznanie się osoby ubiegającej się o pobyt z mieszkaniem i jej zgoda na przestrzeganie regulaminu zadeklarowana podczas uzgodnień trójstronnych. Akceptacja pobytu w mieszkaniu chronionym i zaufanie do opiekuna mieszkania jest warunkiem wstępnym do świadczenia usług w mieszkaniu.

W rozdziale trzecim przedstawiono elementy charakterystyk mieszkańców mieszkań chronionych – absolwentów pieczy zastępczej, osób z niepełnosprawnością oraz osób chorujących psychicznie. Przedstawiciele organizacji prowadzących mieszkania podkreślali jednak, że przygotowanie całościowych charakterystyk na tym etapie rozwoju systemu mieszkalnictwa chronionego wydaje im się przedwczesne, ponieważ doświadczenie zgromadzone przez operatorów nie jest wystarczające, a ich rozpoznanie „odpowiednich” kandydatów ma przede wszystkim charakter intuicyjny. Do warunków brzegowych można zaliczyć te, które zostały wyartykułowane w tabelach 9-11:

Dla wychowanków pieczy zastępczej:

- osoby pełnoletnie,
- kontynuujące naukę,
- gotowe do prowadzenia samodzielnego gospodarstwa domowego.

Dla osób z niepełnosprawnościami³⁸:

- osoby z orzeczeniem o lekkim, umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności,
- osoby niemające skłonności do agresji lub autoagresji,
- osoby względnie samodzielne, które mogą funkcjonować w społeczności innych osób z niepełnosprawnościami.

³⁸ Szczegółowy profil osób z niepełnosprawnościami został zdefiniowany w *Modelu mieszkań wspomaganych adresowanych do osób chorujących psychicznie*, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I, Kraków 2015 (http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_chorujacych_psychicznie_31_08_2015.pdf, dostęp: 22.02.2019) oraz *Modelu mieszkań wspomaganych adresowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie*, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej - Etap I, Kraków 2015 (http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_niepenosprawnych_intelektualnie_31_08_2015.pdf, dostęp: 19.02.2019). Profil ten służył jako materiał do dyskusji podczas wywiadu z przedstawicielką organizacji prowadzącej mieszkania chronione na terenie Łodzi (TPN) oraz w trakcie zogniskowanego wywiadu grupowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych. W obu przypadkach profil został krytycznie oceniony przez respondentów: uznano go za zbyt wąski i wskazano na zmiany (pozytywne i negatywne), które mogą wydarzyć się po rozpoczęciu pobytu w mieszkaniu chronionym. Wszyscy respondenci rekomendowali większą elastyczność w podejściu do beneficjentów.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi:

- osoby z orzeczeniem o lekkim, umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności,
- osoby o stabilnym stanie psychicznym,
- osoby bez myśli samobójczych, nie mające skłonności do agresji lub autoagresji,
- osoby dbające o higienę,
- osoby względnie samodzielne, które mogą funkcjonować w społeczności innych osób z zaburzeniami psychicznymi.

Szczegółowe charakterystyki zależą zarówno od wymiaru wsparcia świadczonego w mieszkaniu, jak i od składu społeczności mieszkańców.

Modele mieszkań wspomaganych Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej

W roku 2015 w ramach projektu Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I przygotowano *Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób chorujących psychicznie* oraz *Modelu mieszkań wspomaganych adresowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie*, szczegółowo opisujące ramy prawne oraz opisujące sposób organizacji nowotworzonych mieszkań chronionych. Istotnym elementem modelu było szczegółowe zdefiniowanie profili mieszkańców mieszkań chronionych w oparciu o kryteria medyczne i środowiskowe.

Profile stały się podstawą materiału do dyskusji wykorzystanego podczas zogniskowanego wywiadu grupowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz wywiadu IDI i rozmów telefonicznych z przedstawicielami organizacji, które prowadzą mieszkania chronione. Z przeprowadzonych rozmów wynikało, że na obecnym etapie tworzenia nowych mieszkań chronionych w oparciu o mieszkaniowy zasób gminy tak szczegółowe zdefiniowanie profilu nie jest wskazane. Wszyscy respondenci rekomendowali większą elastyczność przy rekrutacji mieszkańców. Modele stanowią jednak ciekawy punkt odniesienia dla organizacji, które prowadzą lub planują podjąć się świadczenia usług w oparciu o mieszkanie dla wymienionych grup mieszkańców³⁹.

³⁹ *Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób chorujących psychicznie*, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I, Kraków 2015 (http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_chorujacych_psychicznie_31_08_2015.pdf, dostęp: 22.02.2019) *Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie*, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I, Kraków 2015 (http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_niepenosprawnych_intelektua_lnie_31_08_2015.pdf, dostęp: 19.02.2019).

Dywersyfikacja mieszkańców mieszkania chronionego

Wnioski płynące z opisanych dobrych praktyk prowadzenia mieszkań chronionych dla osób z niepełnosprawnościami oraz ze zogniskowanego wywiadu grupowego przeprowadzonego z przedstawicielami organizacji świadczących usługi osobom z niepełnosprawnościami i zaburzeniami psychicznymi wskazują na to, że społeczności osób z niepełnosprawnościami funkcjonują najlepiej wtedy, kiedy ich członkowie charakteryzują się różnymi typami i stopniem niepełnosprawności. Sposób bycia, zachowania i ograniczenia związane z określonymi typami dysfunkcji występujące pojedynczo są mniej uciążliwe i „znoszą się” z zachowaniami innych członków grupy⁴⁰. Bardziej zróżnicowana grupa to także większa szansa na sprawniejsze funkcjonowanie codzienne – osoby o różnych deficytach mogą uzupełniać się i wzajemnie sobie pomagać. W ten sposób czynności codzienne nie są zależne wyłącznie od wsparcia opiekuna mieszkania i w rezultacie wykonywane szybciej. Należy więc dążyć do tego, by grupa mieszkańców miała charakter jak najbardziej różnorodny.

Optymalny model współzamieszkiwania osób z różnymi typami niepełnosprawności i zaburzeń nie został dotąd opisany w literaturze fachowej. Operatorzy mieszkania będą więc samodzielnie testować schematy dywersyfikacji, które najlepiej sprzyjają stworzeniu sprawnie funkcjonującej i zgranej społeczności mieszkańców. Na podstawie omówionej praktyki działania mieszkania dla osób z niepełnosprawnością ruchową rekomenduje się jedynie, by w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchową lub intelektualną w mieszkaniu chronionym, udział osób ze znacznymi problemami z samoobsługą (poniżej 50 stopni w skali Barthel) nie przekraczał 50% mieszkańców. W przypadku tej grupy mieszkańców niezbędna jest również całodobowa obecność opiekuna w mieszkaniu.

Odrębnym zagadnieniem do rozstrzygnięcia w przypadku projektowania mieszkania chronionego jest kwestia koedukacyjności mieszkań. Praktycy dostrzegają pozytywne i negatywne aspekty placówek i mieszkań koedukacyjnych. Do pozytywnych należą dywersyfikacja społeczności mieszkania, która skutkuje zwiększoną chęcią nawiązywania relacji społecznych i ich większym zróżnicowaniem, przy jednocześnie mniejszej liczbie konfliktów. Mieszkanie koedukacyjne w większym stopniu przypomina zamieszkiwanie w środowisku naturalnym.

Mieszkania koedukacyjne wiążą się jednak z możliwością nawiązania relacji intymnych, które mogą prowadzić do zaburzeń relacji w społeczności mieszkańców. Należy mieć na uwadze, że osoby z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością intelektualną mogą nie sprawować kontroli nad swoim popędem seksualnym, co pod nieobecność opiekuna mieszkania może doprowadzić do sytuacji o charakterze przemocowym. Efektem nawiązania relacji intymnych przy braku lub nieskutecznej antykoncepcji może być także niechciana przez partnerów ciąża.

Rekomendowane więc jest prowadzenie części mieszkań w formie koedukacyjnej, części – w podziale na mieszkania męskie i żeńskie. Mieszkania dla osób sprawnych intelektualnie i bez zaburzeń psychicznych oraz mieszkania, w których świadczy się opiekę całodobową, mogą być prowadzone

⁴⁰ R. Koenig, Supported housing for people with disabilities: A framework for evaluating alternative models, w: Housing Studies, 30(3)/2015, s.366-367.

w formule koedukacyjnej. W pozostałych wypadkach rekomenduje się prowadzenie odrębnych mieszkań dla kobiet i mężczyzn.

Zgodnie z diagnozą zawartą w rozdziale 1 niniejszego opracowania, istotną grupę osób potrzebujących wsparcia w utrzymaniu samodzielności stanowią seniorzy. Prawdopodobnie osoby starsze znajdą się także w gronie osób ubiegających się o pobyt w mieszkaniu chronionym. W tym przypadku powinno się dążyć do schematu zamieszkiwania wielopokoleniowego, które – zgodnie z treścią analiz prowadzonych dla wypracowania modelu zasiedlenia i funkcjonowania Domu Wielopokoleniowego w Łodzi⁴¹ – zwiększa szanse seniorów na utrzymanie samodzielności i dobrej kondycji psychicznej.

Etapy procesu naboru mieszkańców / zasiedlenia mieszkań chronionych

Etapy procesu rekrutacji regulowane są ustawą o pomocy społecznej i uchwałą w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia i mieszkaniach chronionych. Zgodnie z aktami prawnymi, a także z zasadami doboru profilu mieszkańców oraz praktyką wypracowaną przez łódzkich operatorów mieszkań chronionych, rekrutacja powinna obejmować kilka etapów oraz być prowadzona przy aktywnym udziale trzech stron:

- osoba ubiegająca się o wsparcie lub jej przedstawiciel ustawowy,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,
- operator mieszkania chronionego.

⁴¹ Przegląd zagranicznych praktyk dotyczących organizowania społeczności lokalnej, budowania kontaktów, więzi sąsiedzkich, miksu społecznego, a także cohousingu, lipiec 2018. Raport z Zadania 1 realizowanego w ramach projektu „Świadczenie usług doradztwa eksperckiego w zakresie opracowania programu zasiedlenia i funkcjonowania Domu Wielopokoleniowego” przygotowany przez Fundację Laboratorium Architektury 60+ na zlecenie Urzędu Miasta Łodzi, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Raport_Zadanie-1_Przeegl%C4%85d-zagranicznych-praktyk_FINALNY.pdf [dostęp: 12 stycznia 2019 r.]

Tabela 12. Etapy procesu naboru mieszkańców/zasiedlania mieszkań chronionych.

Etap procesu	Podmiot odpowiedzialny za etap procesu	Orientacyjny czas
A. Identyfikacja potrzeby	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawiciel ustawy osoby ubiegającej się o wsparcie • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej • lekarze specjaliści • operator mieszkania chronionego • operatorzy placówek opiekuńczych, środowiskowych form wsparcia • organizacje pozarządowe świadczące usługi beneficjentom 	Nd.
B. Zgłoszenie potrzeby do operatora mieszkania oraz/lub do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • osoba ubiegająca się o wsparcie • przedstawiciel ustawy osoby ubiegającej się o wsparcie 	Nd.
C. Oszacowanie dostępności miejsc w mieszkaniu chronionym	<ul style="list-style-type: none"> • operator mieszkania chronionego • przedstawiciel MOPS (podmiotu kierującego) 	Do 14 dni po zgłoszeniu potrzeby
D. Uzgodnienia trójstronne	<ul style="list-style-type: none"> • osoba ubiegająca się o wsparcie i/lub jej przedstawiciel ustawy • operator mieszkania chronionego • przedstawiciel Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (podmiotu kierującego) 	Do 28 dni po oszacowaniu dostępności miejsc
E. Wydanie decyzji administracyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawiciel Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (podmiotu kierującego) 	Do 28 po zakończeniu uzgodnień trójstronnych
F. Przygotowanie do pobytu w mieszkaniu	<ul style="list-style-type: none"> • osoba ubiegająca się o wsparcie i/lub jej przedstawiciel ustawy • operator mieszkania chronionego 	Nd.

Źródło: Opracowanie własne.

A. Identyfikacja potrzeby

Potrzebę lub chęć pobytu w mieszkaniu chronionym może zidentyfikować osoba ubiegająca się o wsparcie lub inne osoby mające wgląd w jej sytuację zdrowotną i społeczną. W tabeli 12 wymieniono szeroki katalog osób, które powinny być gotowe do zidentyfikowania potencjalnych kandydatów do pobytu w mieszkaniu chronionym. W tym celu po utworzeniu mieszkań należy zadbać o to, by były one postrzegane jako jeden z równorzędnych elementów pracy socjalnej, terapii lub wsparcia w niezależnym życiu.

B. Zgłoszenie potrzeby do operatora mieszkania oraz/lub do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej

Zgłoszenie może mieć charakter ustny (osobisty lub telefoniczny) lub pisemny (mailowy, korespondencyjny). Strony powinny zadbać o sporządzenie krótkiej notatki zawierającej dane teleadresowe osoby ubiegającej się o wsparcie w celu umówienia się na uzgodnienia trójstronne.

Zgłoszenie przekazane do jednej ze stron (operator, MOPS) powinno niezwłocznie zostać przekazane drugiej stronie. W przypadku, gdy zgłoszenie przekazano do pracownika MOPS, informuje on o zgłoszeniu operatora mieszkania, w którym świadczy się usługi osobom o profilu najbliższym do profilu osoby ubiegającej się o wsparcie.

C. Oszacowanie dostępności miejsc w mieszkaniu chronionym

Operator mieszkania chronionego szacuje liczbę obecnie dostępnych miejsc oraz miejsc zwalnianych przez mieszkańców w najbliższym (np. sześciomiesięcznym) okresie. Informacja ta jest przekazywana osobie ubiegającej się o wsparcie. Jeżeli osoba jest zainteresowana pobytem w mieszkaniu w perspektywie czasowej wyznaczonej przez operatora, dochodzi do uzgodnień trójstronnych.

D. Uzgodnienia trójstronne

Podstawowym celem uzgodnień jest zapoznanie się przyszłego mieszkańca i przedstawicieli operatora mieszkania chronionego, przekazanie wstępnych informacji o mieszkańcu oraz zapoznanie się z ofertą operatora. Na tym etapie osoba ubiegająca się decyduje, czy pobyt w mieszkaniu chronionym będzie jej odpowiadać, a operator - czy jest w stanie świadczyć usługi dla danej osoby. Uzgodnienia powinny zostać dokonane podczas osobistego spotkania, w którym – zgodnie z ustawą o pomocy społecznej – uczestniczą:

- osoba ubiegająca się o wsparcie i/lub jej przedstawiciel ustawowy,
- operator mieszkania chronionego,
- przedstawiciel Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (podmiotu kierującego).

Jeżeli to możliwe, spotkanie powinno zostać zorganizowane na terenie mieszkania chronionego, tak aby mieszkańcy zapoznali się z warunkami panującymi w mieszkaniu.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej uzgodnienia powinny mieć formę pisemną. Na podstawie ustawy wyszczególniono następujące przedmioty uzgodnień:

- cel pobytu,
- termin i okresu pobytu,
- rodzaj i zakres świadczonego wsparcia,
- odpłatności osoby korzystającej ze wsparcia,
- prezentację regulaminu mieszkania (w tym sposobu zgłaszania planowanej nieobecności),
- zasady i sposób realizacji programu usamodzielniania lub programu wspierania.

E. Wydanie decyzji administracyjnej

Zgodnie z uchwałą warunkiem wydania decyzji administracyjnej o przyznaniu pobytu w mieszkaniu chronionym jest:

- przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania osoby ubiegającej się o pobyt,
- uzyskanie zaświadczenia o dochodach osoby.

Nie należy dążyć do przeregulowania procesu wydania decyzji administracyjnej. Ważne jest jednak zadbanie o to, by operator uzyskał jak najwięcej informacji o osobie ubiegającej się o pobyt, w celu podjęcia decyzji o jej przyjęciu i przygotowania usług odpowiadających na jej potrzeby. Dlatego pomocniczo do wydania decyzji mogą zostać zgromadzone następujące dokumenty:

- zaświadczenie lekarskie (w tym zaświadczenie o ciąży),
- orzeczenie o stopniu niepełnosprawności,
- akt urodzenia dziecka (w przypadku rodzica ubiegającego się o pobyt),
- opinia organizacji prowadzącej środowiskowe formy wsparcia.

Do momentu wydania decyzji administracyjnej organizacja ma prawo odmówić przyjęcia osoby ubiegającej się do mieszkania chronionego. Uzasadnienie odmowy powinno odwoływać się do przebiegu lub rezultatu uzgodnień trójstronnych, treści wywiadu środowiskowego lub dokumentów pomocniczych zgromadzonych w celu wydania decyzji administracyjnej.

F. Przygotowanie do pobytu w mieszkaniu

Pobyt powinien zostać przyznany zgodnie z harmonogramem. W czasie oczekiwania obie strony powinny przygotować się do pobytu osoby w mieszkaniu chronionym. Dla operatora przygotowanie oznacza zabezpieczenie personelu niezbędnego do świadczenia uzgodnionych usług oraz przygotowanie miejsca (np. realizacja drobnych napraw). Dla przyszłego mieszkańca przygotowanie oznacza zgromadzenie rzeczy niezbędnych podczas pobytu oraz dokładne omówienie nadchodzących wydarzeń z obecnym opiekunem.

Zagwarantowanie dostępności beneficjentów do pobytu w mieszkaniach chronionych

Bardzo często warunek dywersyfikacji mieszkańców może zostać spełniony przez beneficjentów jednej organizacji, która pełni rolę operatora mieszkania chronionego.

Analizowane praktyki wskazują jednak na to, że operator mieszkania chronionego w pierwszej kolejności rekrutuje beneficjentów spośród osób, którym świadczy wsparcie. Działanie takie jest uzasadnione wiedzą, którą przedstawiciele operatora zebrali na temat zachowania i potrzeb beneficjenta, może jednak doprowadzić do utrudnionego dostępu do mieszkań dla beneficjentów innych organizacji. Jako że skala potrzeb przewyższa możliwość ich zaspokojenia w ramach projektowanego zasobu, należy dołożyć starań, by umożliwić równy dostęp do pobytu w mieszkaniu mieszkańcom Łodzi.

Rekomenduje się więc zastosowanie jednego lub kilku spośród wymienionych rozwiązań:

1. Przeprowadzenie akcji informacyjnej o utworzeniu mieszkań chronionych skierowanej do potencjalnych mieszkańców i ich rodzin oraz organizacji świadczących wsparcie w obszarze pomocy społecznej.

Materiał informacyjny może być dystrybuowany drogą mailową oraz udostępniony w dziennych ośrodkach wsparcia w formie plakatu i/lub ulotki. Materiał powinien w formie przystępnej opisywać adresatów wsparcia, zasady i szacowany okres pobytu w mieszkaniu oraz koszty pobytu ponoszone przez mieszkańca.

2. Stworzenie przestrzeni wymiany informacji o zidentyfikowanych potrzebach w formie:
 - bazy zgłoszonych potrzeb (z uwzględnieniem zasad przetwarzania danych osobowych),
 - cyklicznych (np. kwartalnych) spotkań trójstronnych między przedstawicielem operatora, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i organizacji zgłaszających beneficjentów do mieszkania chronionego.
3. O opinię organizacji pozarządowej świadczącej usługi w obszarze pomocy społecznej i niebędącej operatorem mieszkania chronionego
4. Zagwarantowanie zgodnego z harmonogramem pobytu mieszkańców w przypadku zmiany operatora (w treści konkursu oraz umowie między miastem i operatorem mieszkania).

Udział Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w zasiedlaniu i zarządzaniu mieszkaniami chronionymi

Zaproponowana procedura zakłada ekstensywny udział pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w zasiedlaniu i zarządzaniu mieszkaniami chronionymi, obejmujący:

Podczas rekrutacji:

- identyfikację i zgłoszenie osoby ubiegającej się o mieszkanie chronione,
- informowanie operatorów o potrzebie utworzenia miejsca dla osoby,
- udział w spotkaniach trójstronnych,
- przeprowadzenie wywiadu środowiskowego,
- zgromadzenie dokumentacji pomocniczej
- przygotowanie i wydanie decyzji administracyjnej.

Podczas pobytu:

- nadzór merytoryczny nad mieszkaniem w oparciu o raporty merytoryczny i finansowy sporządzane przez operatora,
- okresowa (kwartalna) wizyta monitorująca w mieszkaniu, spotkanie z opiekunem mieszkania i przebywającymi w nim mieszkańcami.

Rekomenduje się zwiększenie liczebności personelu lub oddelegowanie odpowiedniej liczby osób odpowiedzialnych za rekrutację i organizację pobytu w mieszkaniach chronionych w taki sposób, aby możliwe było rzetelne zrealizowanie wymienionych czynności.

Zarządzanie mieszkaniem chronionym

Omówiona procedura rekrutacji mieszkańców mieszkania chronionego może być stosowana w odniesieniu do wszystkich grup osób ubiegających się o mieszkanie chronione. Samo zarządzanie mieszkaniem pozostaje jednak w silnym związku z potrzebami i możliwościami grupy mieszkańców. Dlatego w celu możliwie precyzyjnego wskazania na rozwiązania możliwe do zastosowania przez operatorów posłużono się modelami zbudowanymi w oparciu o profil potencjalnych mieszkańców (Tabele 14, 15, 16). Zaprojektowano po dwa modele zamieszkiwania dla dorosłych wychowanków pieczy zastępczej, osób z zaburzeniami psychicznymi i osób z niepełnosprawnościami, uzależnione od przewidywanego stopnia samodzielności mieszkańców. Oczywiście modele mają jedynie charakter poglądowy i stanowią zbiór propozycji, w oparciu o które operatorzy mogą kształtować szczegółową ofertę świadczenia usług w mieszkaniu. Modele w formie tabelarycznej umieszczono na zakończenie niniejszej części opracowania – jako podsumowanie poniżej omawianych elementów koncepcji funkcjonowania mieszkań.

Okres pobytu

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o pomocy społecznej mieszkania chronione dzielimy na treningowe i wspomagane. Oba typy mieszkań różnią się grupą potencjalnych mieszkańców, zakresem, ale w praktyce również także długością świadczonego wsparcia. Z zebranych dobrych praktyk i relacji operatorów mieszkań chronionych wynika, że w przypadku pobytu w mieszkaniu treningowym, którego celem jest usamodzielnienie, okres wsparcia wynosi najczęściej od kilku tygodni do dwóch lat. W przypadku mieszkań wspieranych, mających na celu utrzymanie samodzielności, pobyt ma charakter kilkuletni i możliwe jest także przyznanie pobytu na czas nieokreślony. W przypadku mieszkań chronionych wspieranych alternatywnym modelem jest model „turnusowy”, w którym wsparcie jest świadczone cyklicznie przez okres kilku miesięcy.

Zważywszy na pilotażowy charakter programu prowadzenia mieszkań chronionych w mieszkaniowym zasobie gminy, rekomenduje się utworzenie mieszkań chronionych treningowych, nastawionych na kilkumiesięczny lub kilkuletni okres pobytu. Model mieszkania treningowego pozwoli na przetestowanie usługi oraz uzyskanie przez organizacje biegłości w identyfikacji potrzeb i zakresu wsparcia:

Tak do końca nie jesteś w stanie stwierdzić, czy ktoś się nadaje. Ja bym [czas pobytu] poświęciła na obserwację osoby, na sprawdzenie umiejętności. Wtedy będę mogła powiedzieć, czy ten człowiek się rozwija, czy jest mu dobrze, bo może się okazać, że on wcale tego nie chce.

[uczestniczka zogniskowanego wywiadu grupowego]

Jedynym zaproponowanym wyjątkiem jest mieszkanie wspierane dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Tu wskazany byłby określony, „turnusowy” harmonogram wsparcia.

Model kilkumiesięcznego lub kilkuletniego treningu jest uzasadniony, o ile w ramach łódzkiej polityki mieszkaniowej i społecznej zapewniona zostanie kontynuacja wsparcia mieszkaniowego. Osoby przebywające w mieszkaniu chronionym, które nie mają tytułu prawnego do lokalu i nie zamieszkują

wspólnie z rodziną, i których usamodzielnienie przebiegło na tyle pomyślnie, że nie powinny zostać skierowane do opieki instytucjonalnej, powinny uzyskiwać uprawnienia do lokalu w mieszkaniowym zasobie gminy lub lokalu TBS. W takim lokalu konieczne wsparcie mogłoby być kontynuowane w mniejszym zakresie – analogicznie do prowadzonego przez miasto Poznań programu najmu socjalnego ze wsparciem.

Dobra praktyka – Mieszkania socjalne ze wsparciem treningowym w Poznaniu

Pilotażowy program mieszkań socjalnych ze wsparciem został wprowadzony w politykę mieszkaniową miasta Poznania zarządzeniem Prezydenta Miasta Poznania nr 99/2017/P, a za jego wdrożenie odpowiedzialne jest Biuro Spraw Lokalowych (BSL) we współpracy z Wydziałem Zdrowia i Spraw Społecznych (WZiSS) oraz Zarządem Komunalnych Zasobów Lokalowych (ZKZL).

Biuro Spraw Lokalowych odpowiedzialne jest za koordynację działań mających na celu wyłonienie, spośród osób mających uprawnienia do lokalu socjalnego, środowisk, które potrzebują wsparcia mieszkaniowego ze względu na trudną sytuację mieszkaniową lub społeczną a także innych uprawnionych do uzyskania tego typu pomocy (...). Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych zlecił na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego organizacjom pozarządowym wykonanie zadania „sprawowania opieki” nad mieszkańcami ww. mieszkań, a w szczególności udzielanie wsparcia psychologicznego, prawnego oraz prowadzenie treningu przygotowującego do samodzielnego życia i zamieszkiwania w lokalu samodzielnym. Zarząd Komunalnych Zasobów Lokalowych zapewnia wyremontowane i wyposażone w podstawowe sprzęty gospodarstwa domowego mieszkania o powierzchni powyżej 80 m² pochodzące z zasobów mieszkaniowych Miasta Poznania, w których zostały wydzielone samodzielne lokale socjalne.

Każdy beneficjent jest kierowany do mieszkania socjalnego ze wsparciem treningowym decyzją komisji ds. mieszkań socjalnych ze wsparciem treningowym, która została powołana Zarządzeniem Prezydenta Miasta Poznania z dnia 16.02.2017 nr 99/2017/P (z późniejszymi zmianami), w skład której wchodzi przedstawiciele ZKZL, BSL, WZiSS, Poznańskiego Centrum Świadczeń (PCŚ) i organizacji pozarządowych – łącznie 22 osoby. Na podstawie przeprowadzonego przez operatora mieszkania wywiadu planowany jest indywidualny program pomocy w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby. Beneficjenci zobowiązani zostali do pokrycia kosztów najmu socjalnego zgodnie z obowiązującymi stawkami (2,45 PLN/m²). Mieszkańcy lokali mają możliwość wystąpienia do PCŚ o dodatki mieszkaniowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji przesłanej przez Biuro Spraw Lokalowych Miasta Poznania.

Standard mieszkań

Na mieszkania chronione w Łodzi przeznaczono w większości mieszkania o metrażu powyżej 100 m². W jedenastu spośród dwudziestu trzech lokali przeznaczonych na mieszkania chronione znajduje się po pięć lub więcej pokoi. W kolejnych sześciu mieszkaniach znajdują się cztery pokoje. Szczegółowe zestawienie parametrów poszczególnych mieszkań przedstawia Tabela 13. poniżej.

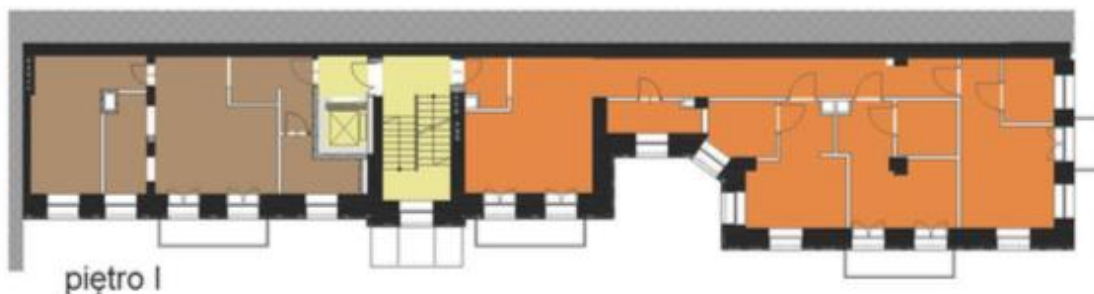
Tabela 13. Podsumowanie charakterystyk mieszkań chronionych tworzonych w ramach Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi

Projekt	Grupa docelowa	Adres	Metraż	Liczba pokoi	Piętro	Maks. liczba lokatorów
1	Absolwenci pieczy zastępczej	Wschodnia 45	131,5	5	1	4
	Osoby z zaburzeniami psychicznymi	Włókiennicza 3	180	6	3	5
	Absolwenci pieczy zastępczej	Kilińskiego 36	169	6	0	5
2	Absolwenci pieczy zastępczej	Narutowicza 4	111,95	5	1	5
		Narutowicza 12	160,61	6	1	6
			140,99	5	2	5
3	OzN ruchową	Kilińskiego 39	111,48	3	1	3
	Absolwenci pieczy zastępczej	Tuwima 33	119,68	5	3	4
4	OzN intelektualną	Wschodnia 35	183	6	0	5
	Osoby z zaburzeniami psychicznymi	Wschodnia 42	147	6	2	5
	OzN ruchową	Zachodnia 56	192	7	0	5
5	OzN intelektualną	Piotrkowska 115	91,43	4	2	4
	Absolwenci pieczy zastępczej		84,52	4	3	4
6	Osoby z zaburzeniami psychicznymi	Sienkiewicza 56	128,16	6	1	6
	Absolwenci pieczy zastępczej		92,89	4	1	4
	OzN ruchową	Sienkiewicza 79	201,7	2	2	5
7	Absolwenci pieczy zastępczej	Gdańska 1	29,8	1	3	1
			32	1	3	1
			32,6	1	3	1
			29	1	3	1
	OzN ruchową	Mielczarskiego 22	143,79	5	1	4
8	OzN intelektualną	Gdańska 8	123,7	6	BD	5
	OzN ruchową	Legionów 20	107,6	3	0	3
Łączna liczba mieszkańców						91

Źródło: Opracowanie własne na podstawie studiów wykonalności oraz programów funkcjonalno-użytkowych dla budynków wymienionych w tabeli udostępnionych przez Miasto Łódź na potrzeby realizacji niniejszego opracowania.

Podczas projektowania mieszkań założono pobyt mieszkańców w pokojach jednoosobowych – stąd mimo dużych powierzchni lokalu, liczba osób przebywających w mieszkaniu nie powinna przekroczyć sześciu (do sześciu mieszkańców lub pięciu mieszkańców i opiekun). Taki model pozwala na pobyt zbliżony do zamieszkiwania w społeczności lokalnej.

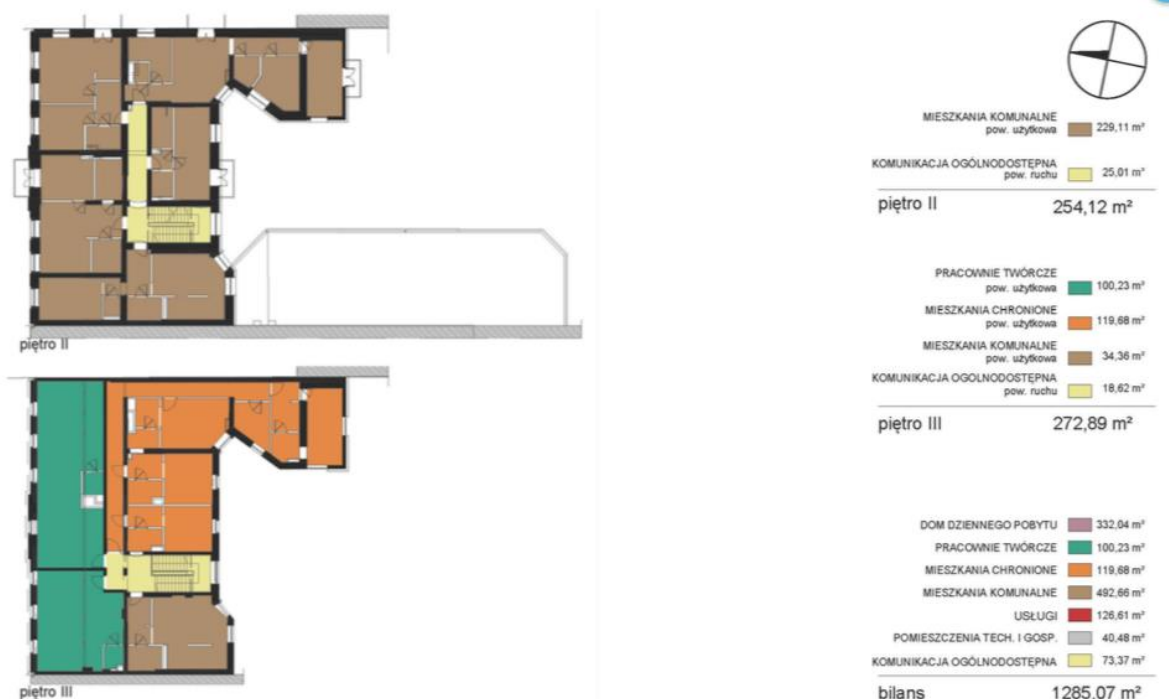
Rysunek 3. Mieszkanie chronione o powierzchni 111,48 m² przy ul. Kilińskiego 39 przeznaczone dla trzech osób z niepełnosprawnością ruchową.

Źródło: Rewitalizacja Obszarowa Centrum Łodzi. Projekt 3 – studium wykonalności. Opracowano na zlecenie Miasta Łodzi przez Deloitte Consulting S.A. i Sud Architekt Polska Sp. z o.o.

We wszystkich zaprojektowanych mieszkaniach położono nacisk na duże samodzielne pokoje, zapewniające intymność i komfort pobytu. Niektóre lokale zostały również wyposażone w duży pokój dzienny i kuchnię. Mieszkania dedykowane wychowankom pieczy zastępczej w większym stopniu sprzyjają samodzielnemu prowadzeniu gospodarstwa domowego. Mieszkania te w większości pozbawione są części wspólnych i składają się z kilku pokoi typu studio z wyodrębnionym aneksem kuchennym i łazienką. W budynku przy ulicy Gdańskiej 1 wyodrębniono 4 samodzielne kawalerki z odrębnymi wejściami.

Rysunek 4. Mieszkanie chronione o powierzchni 119,68 m² przy ul. Tuwima 33 przeznaczone dla czterech absolwentów pieczy zastępczej.

Źródło: Rewitalizacja Obszarowa Centrum Łodzi. Projekt 3 – studium wykonalności. Opracowano na zlecenie Miasta Łodzi przez Deloitte Consulting S.A. i Sud Architekt Polska Sp. z o.o.

Wyposażenie mieszkań

W rozporządzeniu w sprawie mieszkań chronionych opisano minimalny zakres wyposażenia dla poszczególnych pomieszczeń [por. Tabela 5 w rozdziale 3 niniejszego Raportu]. Zasada braku barier architektonicznych dotycząca osób z niepełnosprawnością ruchową przekłada się w niektórych przypadkach na potrzebę wyposażenia pokoju w podnośnik transportowo-kąpielowy⁴². Zgodnie z treścią programów funkcjonalno-użytkowych miasto wyposaży oddane do użytku mieszkania zgodnie z określonym w rozporządzeniu standardem. Zaleca się, aby wyposażenie cechowało się wysoką jakością, tak aby nie była konieczna jego częsta wymiana. Zadaniem operatora powinno być dbanie o wyposażenie oraz motywowanie mieszkańców do samodzielnej dbałości o powierzone sprzęty.

⁴² W przypadku osób z niepełnosprawnością ruchową rekomendowane jest wyposażenie łazienek w prysznic otwarty bez brodzika, tak aby skorzystanie z niego nie wymagało przestąpienia progu.

W zależności od potrzeb i preferencji mieszkańców możliwe jest doposażenie lokali i ich indywidualizacja. Należy przy tym mieć na uwadze, że dostosowanie wnętrza do potrzeb będzie wyglądało nieco inaczej w przypadku każdej z grup mieszkańców.

W przypadku mieszkańców z niepełnosprawnością ruchową kluczowe jest zagwarantowanie dostępności, zgodnie z zasadami zawartymi między innymi w Łódzkim Standardzie Dostępności⁴³. Jest to także cecha rekomendowana dla mieszkańców z niepełnosprawnością intelektualną, którym trudniej poradzić sobie z samoobsługą w przypadku ograniczenia sprawności motorycznej, np. z powodu kontuzji. Obok braku barier architektonicznych przygotowując wyposażenie dla mieszkań chronionych należy zwrócić uwagę na takie elementy jak:

- oświetlenie (ciepłe barwy światła, równomierne oświetlenie pomieszczeń, kilka źródeł światła lub źródło światła umożliwiające regulowanie natężenia),
- zróżnicowanie kolorystyczne podłogi i ścian,
- ściany pomalowane farbą zmywalną, zabezpieczenie ścian przed otarciami wynikającymi np. z uderzeń wózka,
- brak progów (również przy wejściu pod prysznic),
- stosowanie kolorów kontrastowych ułatwiających identyfikację pomieszczeń.⁴⁴

Mieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi powinny posiadać względnie nowe, estetyczne wyposażenie. Jakość otoczenia mieszkaniowego jest uznawana za istotny warunek zdrowienia i utrzymania zdrowia psychicznego. Jednocześnie opinie co do braku barier architektonicznych w mieszkaniach są podzielone – jeden z operatorów funkcjonującego już mieszkania wskazał na to, że dla procesu zdrowienia kluczowe są warunki mieszkaniowe jak najbardziej zbliżone do codziennych. Brak barier architektonicznych jest utożsamiany przez mieszkańców z niepełnosprawnością, co w negatywny sposób wpływa na ich samostrzeżenie. Dla osób z zaburzeniami psychicznymi istotne są również inne elementy sprzyjające procesowi zdrowienia, takie jak:

- oświetlenie (ciepłe barwy światła, równomierne oświetlenie pomieszczeń, kilka źródeł światła lub źródło światła umożliwiające regulowanie natężenia),
- jasne kolory pomieszczeń,
- możliwość indywidualizacji pokoju – w tym np. powieszenia zdjęć lub umieszczenia pamiątek.

⁴³ *Łódzki Standard Dostępności*, Spółdzielnia Socjalna Fado, <https://uml.lodz.pl/niepelnospawni/bez-barier/lodzki-standard-dostepnosci/> [dostęp: 24.02.2019]. standard dotyczy przede wszystkim przestrzeni publicznych, ale rozdział 17 poświęcony jest budynkom i pomieszczeniom.

⁴⁴ Szczegółowe wytyczne dotyczące projektowania przestrzeni z myślą o potrzebach osób z niepełnosprawnościami można znaleźć w następujących dokumentach: „Niezależne życie – wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomagane dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych”, Raport przygotowany przez ekspertów PCG Polska (dr inż. arch. Iwona Benek, Agata Miśkowiec, Ewa Rogalska) na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, listopad 2018 r.; K. Kowalski, „Mieszkanie dostępne dla osób z dysfunkcjami wzroku”, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji Warszawa 2014.

Mieszkania dla absolwentów pieczy zastępczej powinny być jak najbardziej zbliżone do zamieszkiwania w społeczności lokalnej. Pokoje typu studio oraz samodzielne mieszkania powinny stwarzać możliwość indywidualnej aranżacji. Należy motywować mieszkańców do działań na rzecz utrzymania porządku i estetyki w mieszkaniu szczególnie w przypadku absolwentów instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Remonty

Z uwagi na większą rotację mieszkańców, remonty w mieszkaniach chronionych mają miejsce częściej niż w przypadku zamieszkiwania w środowisku. Dodatkowo, operatorzy mieszkań chronionych wskazują na częstsze zużywanie się elementów wyposażenia, wynikające z ograniczonej sprawności motorycznej w przypadku osób z niepełnosprawnościami lub braku dbałości i odpowiedzialności za wyposażenie w przypadku wychowanków pieczy zastępczej. Malowanie i drobne remonty powinny odbywać się regularnie: częściej w przypadku dużej rotacji mieszkańców oraz w mieszkaniach dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami. Estetyka otoczenia ma również znaczenie w terapii osób z zaburzeniami psychicznymi.

Z drugiej strony częste remonty mogą powstrzymywać mieszkańców przed podejmowaniem odpowiedzialności za mieszkanie i codziennej dbałości o jego stan. Dlatego należy w miarę możliwości włączać mieszkańców (obecnie zamieszkujących lub tych, którzy mają zamieszkać) w prace remontowe. Z kolei w przypadku świadomej dewastacji wyposażenia odpowiedzialność finansowa za jego odtworzenie powinna leżeć po stronie mieszkańca.

Usługi w mieszkaniu

Dążenie do modelu zamieszkiwania w społeczności lokalnej

Analiza wybranych praktyk prowadzenia mieszkań chronionych pozwoliła stwierdzić, że niemal we wszystkich przypadkach aktywność dzienna mieszkańców w dni robocze miała miejsce poza mieszkaniem. Osoby z zaburzeniami psychicznymi w ciągu dnia przebywały w klubie samopomocy, pracowały w zakładzie aktywności zawodowej, miejscu pracy chronionej lub standardowym miejscu pracy; osoby z niepełnosprawnościami przebywały na warsztatach terapii zajęciowej; absolwenci pieczy zastępczej uczęszczali na zajęcia szkolne, pracowali lub samodzielnie organizowali swoją aktywność. Biorąc pod uwagę rekomendowany system rekrutacji opierający się o identyfikację potrzeb i opinie podmiotów prowadzących środowiskowe formy wsparcia, należy zakładać, że większość osób ubiegających się o pobyt będzie kontynuowało dotychczasową aktywność dzienną.

Dlatego wszystkie zaproponowane modele mieszkań chronionych zakładają, że mieszkańcy w godzinach porannych i wczesnopopołudniowych spędzają czas poza mieszkaniem⁴⁵. W przypadku, w którym osoba ubiegająca się o pobyt nie korzysta z żadnych form aktywności dziennej, rekomenduje się równoległe do pobytu zaplanowanie dziennych form aktywności adekwatnych do jej możliwości i potrzeb.

We wszystkich modelach mieszkanie chronione – tak jak mieszkanie w środowisku – jest miejscem przebywania po południu, w nocy oraz w weekendy. Wpływa to w sposób istotny na zakres usług

⁴⁵ Wyjątkiem będą rodzice – wychowankowie pieczy zastępczej opiekujący się małymi dziećmi.

świadczonych w mieszkaniu. Z przeprowadzonych wywiadów z osobami prowadzącymi mieszkania chronione jak i placówki całodobowe wynika, że nie należy rozbudowywać programu aktywizacji, tak by dać szansę mieszkańcom na zwykłą aktywność dzienną – rozmowy, odpoczynek, oglądanie telewizji czy korzystanie z komputera. Nadmierna liczba zajęć terapeutycznych, integracyjnych i konkursów powoduje zmęczenie i zniechęcenie mieszkańców.

Ja chciałbym, żeby to mieszkanie było mieszkaniem. Wracamy do domu i w tym mieszkaniu żyjemy. Ja nie wyobrażam sobie, że tam założę kółko teatralne. Przygotowujemy posiłek, ale ja tego nie nazywam gastroterapią.

[przedstawiciel organizacji pożytku publicznego
świadczącej usługi osobom z niepełnosprawnościami]

Nasi podopieczni potrzebują najwyczejniej w świecie takiego miejsca jak my. (...) Osoby, które przez większość życia były albo w placówce, albo mieszkały pod mostem, czasami marzą o tym, by mieć czas na nicnierobienie. To też jest forma terapii. Moje dzieci po sto pięćdziesiątym konkursie plastycznym i dziewięćdziesiątych występach chowają się przed nauczycielami, bo już nie chcą w tym brać udziału.

[przedstawicielka organizacji pożytku publicznego
świadczącej usługi osobom z niepełnosprawnościami]

Intencją zaproponowanych modeli jest dążenie do zamieszkiwania jak najbliższego środowiska. Mieszkanie chronione powinno być przede wszystkim – mieszkaniem, czyli miejscem odpoczynku, snu, spożywania posiłków i swobodnych rozmów. Zakres usług jest ograniczony do tych, które mają umożliwić samodzielne funkcjonowanie w mieszkaniu i poza nim. W modelach nie zaplanowano usług specjalistycznych świadczonych w mieszkaniu poza dwoma przypadkami:

- usługi o charakterze doraźnym (jednorazowa konsultacja w przypadku, w którym beneficjent nie chce lub nie może skorzystać ze wsparcia poza mieszkaniem),
- usługi dedykowane beneficjentowi, które wcześniej były świadczone w jego mieszkaniu (np. rehabilitacja, fizjoterapia, usługi asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej).

Rekomendowane jest objęcie mieszkańców wsparciem psychologicznym i prawnym przez operatora mieszkania, wsparcie to jednak w miarę możliwości powinno być świadczone poza mieszkaniem. Znajomość problemów typowych dla przedstawicieli określonej grupy beneficjentów wynika z założenia, że operator mieszkania chronionego ma duże doświadczenie w pracy na rzecz danej grupy. Stąd uzasadnione jest, by ten sam podmiot prowadził mieszkanie i wspierał w rozwiązywaniu codziennych, „życiowych” problemów w oparciu o środki uzyskane w konkursie na prowadzenie mieszkania. Zgodnie z przyjętym w modelach założeniem o zamieszkiwaniu jak najbliższemu formie środowiskowej, należy jednak w miarę możliwości również te formy pomocy realizować poza mieszkaniem.

Kadra mieszkań chronionych

W mieszkaniu chronionym usługi są świadczone przede wszystkim przez opiekuna mieszkania, którego wykształcenie i przygotowanie zawodowe różni się w zależności od grupy mieszkańców objętych opieką.

W przypadku mieszkań przeznaczonych dla absolwentów pieczy zastępczej rekomenduje się, by opiekunem mieszkania był pracownik socjalny. Wymagane jest, by kwalifikacje pracownika były zgodne z art. 116 u.p.s. oraz Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 kwietnia 2012 w sprawie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny.

W przypadku pozostałych typów mieszkań rekomenduje się zastosowanie kryteriów wyartykułowanych w *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020* w odniesieniu do mieszkań wspomaganych. Zgodnie z zapisami, w mieszkaniach wspomaganych świadczy się przede wszystkim usługi opiekuńcze, a osoba uprawniona do świadczenia takich usług spełnia następujące kryteria:

- a. (...) posiada kwalifikacje do wykonywania jednego z zawodów: opiekun środowiskowy, asystent osoby niepełnosprawnej, pielęgniarz, opiekun osoby starszej, opiekun medyczny, opiekun kwalifikowany w domu pomocy społecznej;
- b. (...) posiada doświadczenie w realizacji usług opiekuńczych, w tym zawodowe, wolontariackie lub osobiste wynikające z pełnienia roli opiekuna faktycznego i odbył/a minimum 80-godzinne szkolenie z zakresu realizowanej usługi, w tym udzielania pierwszej pomocy lub pomocy przedmedycznej.⁴⁶

W przypadku mieszkań dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób z niepełnosprawnościami rekomenduje się, by w zależności od profilu mieszkańców, opiekunem mieszkania był pracownik socjalny lub osoba uprawniona do świadczenia usług opiekuńczych⁴⁷.

Dodatkowym wymogiem stawianym opiekunowi mieszkania powinno być doświadczenie w pracy z beneficjentami z grupy zamieszkującej mieszkania chronione. Rekomendowany jest minimalny okres dwóch lat doświadczenia zawodowego (analogiczny do okresu niezbędnego do uzyskania specjalizacji I stopnia przez pracownika socjalnego).

⁴⁶ *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020* s. 57.

⁴⁷ Zaproponowane kryteria nie uwzględniają asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej jako potencjalnego opiekuna mieszkania chronionego. Zgodnie z założeniami Komentarza Generalnego do art. 19 Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych asystent osobisty osoby niepełnosprawnej przyporządkowana jest jednej osobie z niepełnosprawnością, która dodatkowo musi mieć możliwość wyboru AOON. Zlecenie prowadzenia mieszkania chronionego organizacji pozarządowej odbiera faktyczną możliwość wyboru asystenta przez OzN. Ponadto usługa AOON jest pomyślana jako przyporządkowana do pojedynczej osoby, a nie do mieszkania; trudno wyobrazić sobie sytuację, w której tak specjalistyczna usługa byłaby przydzielana jedynie na czas pobytu w mieszkaniu chronionym.

Wymiar świadczonego wsparcia jest zróżnicowany w zależności od poziomu samodzielności beneficjentów: od 4 godzin w tygodniu w przypadku samodzielnych wychowanków pieczy zastępczej do 3,5 godziny wsparcia dziennie w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchową o niskim poziomie samodzielności. Rolą opiekuna jest:

- zapewnienie wsparcia dostosowanego do możliwości i potrzeb mieszkańca, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych,
- mediacja w przypadku konfliktów między mieszkańcami,
- kontrola stanu technicznego mieszkania i motywowanie mieszkańców do dbałości o mieszkanie,
- rekomendowanie i wsparcie w ubieganiu się o usługi specjalistyczne, jeśli powstaje taka potrzeba.

Całodobowy pobyt opiekuna w mieszkaniu jest zaplanowany tylko w jednym modelu mieszkaniowym. W pozostałych modelach za wystarczający uznaje się pobyt w godzinach porannych i popołudniowych lub w mniejszym zakresie, w zależności od potrzeb beneficjentów.

Trening samodzielności

Nieodzownym elementem pobytu w mieszkaniu jest trening samodzielności realizowany przez opiekuna mieszkania. W przypadku każdego mieszkańca na początku pobytu powinien zostać oszacowany stopień samodzielności i pole do jej rozwijania. Rekomendowane jest jasne wyznaczenie wspólnie z mieszkańcem celów treningu oraz okresowa i końcowa ewaluacja osiągniętych rezultatów.

Sam trening powinien jednak przebiegać w atmosferze nieformalnej: czas i długość treningu powinny być elastyczne i zależne od rytmu dnia. Rekomenduje się, by zajęcia integracyjne i wspólne zajęcia terapeutyczne (takie jak wycieczki, zajęcia manualne) były organizowane w weekendy. W dni robocze trening powinien dotyczyć czynności praktycznych, takich jak przyrządzenie posiłku, zakupy lub wizyty w urzędach.

Praktycy podkreślają, że sama atmosfera w mieszkaniu powinna być jak najmniej sformalizowana. Na czas pobytu społeczność mieszkania przyjmuje role zbliżone do ról rodzinnych, a opiekun mieszkania staje się też opiekunem rodziny. Musi cieszyć się autorytetem, a jednocześnie budować z mieszkańcami relacje oparte na zaufaniu.

Regulamin pobytu

Regulamin jest podstawowym dokumentem regulującym zasady pobytu w mieszkaniu i określającym prawa i obowiązki mieszkańca i będący podstawą dla tworzenia poprawnych relacji między mieszkańcami oraz mieszkańcami i kadrą mieszkań. Regulamin powinien zostać przygotowany przez operatora mieszkania w oparciu o jego doświadczenia z beneficjentami oraz proponowaną formułę treningu w mieszkaniu. Wszyscy rozmówcy wskazują na to, że dokument ten pełni istotną rolę, szczególnie w sytuacjach kryzysowych związanych z nieprzestrzeganiem przez mieszkańców zasad współżycia społecznego.

W treści regulaminu mogą znaleźć się następujące punkty:

1. Podstawa formalna pobytu i warunki stawienia się w mieszkaniu

2. Zakres świadczonego wsparcia
3. Czas i/lub orientacyjne godziny pobytu w mieszkaniu opiekuna
4. Zasady użytkowania pomieszczeń odrębnych i wspólnych
5. Zasady przyjmowania gości
6. Obowiązek zgłaszania nieobecności nocnych (stanowiący podstawę do zmniejszenia kosztów pobytu zgodnie z uchwałą w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej)
7. Zasady ponoszenia odpowiedzialności za stan mieszkania i wyposażenia.

W regulaminie znajduje się też zazwyczaj katalog przyczyn skreślenia z listy mieszkańców, oznaczającego odebranie prawa do pobytu w mieszkaniu. Do najczęstszych wymienianych przyczyn należą:

- akty przemocy,
- kradzieże,
- używanie alkoholu i substancji odurzających,
- powtarzające się niezgłoszone nieobecności w mieszkaniu,
- oraz inne przypadki rażącego nieprzestrzegania regulaminu.

W przypadku zamieszkiwania w formule pobytu, a nie w oparciu o tytuł prawny do lokalu, skreślenie z listy mieszkańców ma charakter natychmiastowy i nie jest, jak w przypadku tytułu prawnego do lokalu, poprzedzone okresem wypowiedzenia. W związku z tym decyzja o skreśleniu z listy musi być przemyślana, szczególnie w odniesieniu do osób, które nie mają tytułu prawnego do lokalu lub nie zamieszkują z rodziną. Jeżeli skreślenie jest nieuchronne, dobrą praktyką jest uzyskanie informacji od skreślanego mieszkańca o planowanym miejscu kolejnego pobytu mieszkańca lub, jeżeli istnieje taka możliwość, wskazanie przez operatora odpowiedniego miejsca pobytu.

Podsumowując wyżej przedstawione argumenty, poniżej w wersji tabelarycznej przedstawiono modele mieszkań chronionych dla grup docelowych wyszczególnionych w niniejszym zadaniu:

- a) mieszkania chronione dla wychowanków pieczy zastępczej
- b) mieszkania chronione dla osób z niepełnosprawnością (intelektualną i/lub ruchową)
- c) mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Wszystkie zaproponowane modele opierają się o zestaw założeń ogólnych. Dla każdej z wymienionych grup docelowych wyróżniono:

- model I – mieszkanie przeznaczone dla osób o mniejszym stopniu samodzielności oraz
- model II – mieszkanie przeznaczone dla osób o większym stopniu samodzielności.

Modele mieszkań chronionych dla wybranych grup docelowych

Tabela 14. Mieszkania dla osób opuszczających pieczę zastępczą – model I i II

		Model I	Model II
Charakterystyka mieszkania	Cecha	Opis cechy	
	Typ mieszkania	Mieszkanie chronione treningowe dla dorosłych wychowanków pieczy zastępczej o mniejszym stopniu samodzielności	Mieszkanie chronione treningowe dla wychowanków pieczy zastępczej o większym stopniu samodzielności
	Charakterystyka ogólna	Mieszkanie zapewniające regularne kilkugodzinne wsparcie i nadzór opiekuna mieszkania, umożliwiające pobyt osób nieprzygotowanych do samodzielnego zamieszkiwania. Celem pobytu w mieszkaniu jest zwiększenie samodzielności w zakresie przestrzegania norm oraz trening ról społecznych.	Mieszkanie dla osób w zaawansowanym procesie usamodzielnienia, którego celem jest ćwiczenie zachowań i ról społecznych prowadzące do pełnej integracji społecznej.
	Profil mieszkańca	Absolwenci pieczy zastępczej lub placówek resocjalizacyjnych o niewielkim poziomie samodzielności, którzy charakteryzują się następującymi cechami: <ul style="list-style-type: none"> • nie kontynuują edukacji lub kontynuują edukację ze złymi wynikami, • są osobami uzależnionymi po zakończeniu terapii uzależnień, • samodzielnie poruszają się po okolicy i mieście, • w przypadku chorób przewlekłych potrzebują nadzoru przy przyjmowaniu leków. 	Absolwenci pieczy zastępczej o dużym poziomie samodzielności, którzy charakteryzują się następującymi cechami: <ul style="list-style-type: none"> • kontynuują edukację z dobrymi wynikami, • nie pracują, pracują dorywczo lub pracują regularnie, ale ich dochód nie pozwala na samodzielne wynajęcie mieszkania/pokoju na rynku prywatnym, • opiekują się małym dzieckiem, • samodzielnie poruszają się po okolicy i po mieście • w przypadku chorób przewlekłych, samodzielnie przyjmują leki.

	Pomieszczenia indywidualne i wspólne	Mieszkania ze wspólnym wejściem i rozbudowaną częścią indywidualną: pokój z oddzielną łazienką i aneksem kuchennym lub mieszkania wielopokojowe z wydzieloną częścią wspólną i aneksem kuchennym. W obu przypadkach niezbędny jest pokój opiekuna na terenie lokalu.	Samodzielne mieszkania przeznaczone dla jednej osoby (kawalerki) lub mieszkania ze wspólnym wejściem i rozbudowaną częścią indywidualną: pokój jednoosobowy typu studio z oddzielną łazienką i aneksem kuchennym.
	Dostosowanie do grupy beneficjentów	Na terenie budynku brak możliwości utworzenia sklepu sprzedającego alkohol, baru.	
	Mieszkanie koedukacyjne	Tak	Tak (w przypadku mieszkań ze wspólnym wejściem)
	Wyposażenie, remonty	Wyposażony przez miasto zgodnie z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych. Doposażenie mieszkania oraz wymiana wyposażenia ze środków mieszkańca lub operatora mieszkania z udziałem mieszkańców. Remont realizowany przez operatora z udziałem mieszkańców lub przyszłych mieszkańców.	
Usługi związane z pobytem	Kadra	Opiekun mieszkania – pracownik socjalny. Codzienna kilkugodzinna obecność w mieszkaniu w godzinach porannych, popołudniowych i/lub wieczornych. W miarę potrzeby pomoc psychologa, terapeuty lub prawnika, świadczona w mieszkaniu lub poza mieszkaniem i zapewniona przez operatora mieszkania. Korzystanie z innych usług na zasadach ogólnych.	Opiekun mieszkania - pracownik socjalny. W miarę potrzeby możliwość konsultacji z psychologiem lub prawnikiem, świadczone w mieszkaniu lub poza mieszkaniem i zapewnione przez operatora mieszkania. Korzystanie z innych usług na zasadach ogólnych
	Usługi świadczone w mieszkaniu	<ul style="list-style-type: none"> • Nadzorowanie realizacji planu usamodzielnienia • Pomoc w bieżącym zarządzaniu mieszkaniem • Trening budżetowy, trening kulinarny • Wsparcie w podejmowaniu decyzji • Pomoc w załatwianiu spraw urzędowych • Kontrola pobytu w mieszkaniu i odwiedzin gości • W przypadku młodych rodziców – wsparcie w sprawowaniu opieki nad dzieckiem • Techniczny nadzór nad mieszkaniami, organizowanie drobnych napraw 	

	Dzień mieszkańców	Kontynuowanie edukacji w trybie dziennym lub zaocznym, praca w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin lub praca dorywcza; Udział w treningach lub zajęciach aktywizujących. Codzienny kontakt pracownika socjalnego z mieszkańcem w mieszkaniu.	Kontynuowanie edukacji w trybie dziennym lub zaocznym, praca w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin lub praca dorywcza, opieka nad małym dzieckiem w mieszkaniu. Codzienny kontakt pracownika socjalnego z mieszkańcem – odwiedziny w mieszkaniu, spotkanie poza mieszkaniem lub kontakt telefoniczny.
Organizacja pobytu	Czas trwania pobytu	od 3 miesięcy do 2 lat	od 3 miesięcy do 2 lat
	Rekomendowane elementy regulaminu	Odpowiedzialność finansowa za stan wyposażenia mieszkania. Zobowiązanie do zachowania zgodnego z zasadami współżycia społecznego. Zobowiązanie do informowania o noclegach poza mieszkaniem oraz dłuższych odwiedzinach.	Odpowiedzialność finansowa za stan wyposażenia mieszkania. Zobowiązanie do zachowania zgodnego z zasadami współżycia społecznego. Zobowiązanie do informowania o noclegach poza mieszkaniem.
	Odpłatność za pobyt	Mieszkanie bez wyżywienia – odpłatność w wysokości 10% dochodu mieszkańca samotnie gospodarującego i 20% dla wieloosobowego gospodarstwa domowego	

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 15. Mieszkania dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu – model I i II

		Model I	Model II
Charakterystyka mieszkania	Cecha	Opis cechy	
	Typ mieszkania	Mieszkanie chronione wspierane dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu o mniejszym stopniu samodzielności	Mieszkanie chronione treningowe dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu o większym stopniu samodzielności
	Charakterystyka ogólna	Mieszkanie zapewniające całodobowe wsparcie opiekuna mieszkania dedykowane osobom o znacznych trudnościach z poruszaniem się i samoobsługą. Celem pobytu w mieszkaniu jest utrzymanie lub zwiększenie samodzielności w zakresie samoobsługi i realizacji podstawowych potrzeb. Integracja społeczna. Funkcja wytchnieniowa – alternatywa dla pobytu w środowisku rodzinnym.	Mieszkanie zapewniające kilugodzinne wsparcie opiekuna mieszkania, umożliwiające pobyt osób nieprzygotowanych do samodzielnego zamieszkiwania. Celem pobytu w mieszkaniu jest zwiększenie samodzielności w zakresie realizacji podstawowych potrzeb oraz trening ról społecznych, prowadzące do usamodzielnienia mieszkaniowego.
	Profil mieszkańca	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby z niepełnosprawnościami różnego typu • Osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, w tym osoby: <ul style="list-style-type: none"> ○ z niepełnosprawnością częściowo lub całkowicie uniemożliwiającą samodzielnie poruszanie się i samoobsługę ○ z niepełnosprawnością uniemożliwiającą samodzielne poruszanie się po mieście w celu dotarcie do miejsc środowiskowych form wsparcia ○ w przypadku chorób przewlekłych osoby niezdolne do samodzielnego brania leków ○ mieszkańcy korzystający z dziennych form wsparcia środowiskowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby z niepełnosprawnościami różnego typu • Osoby z orzeczeniem o umiarkowanym lub lekkim stopniu niepełnosprawności • Osoby zdolne do samoobsługi w podstawowym zakresie, • Osoby poruszające się samodzielnie lub potrzebujące niewielkiej pomocy w poruszaniu się • Osoby pracujące/ poszukujące pracy w zakładach aktywizacji zawodowej, zakładach pracy chronionej lub standardowym miejscu pracy lub uczęszczające na warsztaty terapii zajęciowej • Osoby samodzielnie poruszające się po okolicy • Osoby przyjmujące leki samodzielnie lub pod nadzorem

	Pomieszczenia indywidualne i wspólne	Mieszkania ze wspólnym wejściem i rozbudowaną częścią wspólną – pokój i kuchnia lub pokój z aneksem kuchennym. Pokoje jednoosobowe z oddzielną łazienką. W mieszkaniu niezbędny jest pokój i odrębna toaleta dla opiekuna mieszkania, umożliwiające jego całodobowy pobyt.	Mieszkania ze wspólnym wejściem i rozbudowaną częścią wspólną – pokój i kuchnia lub pokój z aneksem kuchennym. Pokoje jednoosobowe, najlepiej z oddzielną łazienką. Niezbędne pomieszczenie dla opiekuna.
	Dostosowanie do grupy beneficjentów	Mieszkanie pozbawione barier architektonicznych i dostępne z zewnątrz dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Możliwe zastosowanie identyfikacji kolorystycznej, ułatwiającej orientację w mieszkaniu, oraz odpowiedniego oświetlenia.	
	Mieszkanie koedukacyjne	Tak	Nie rekomenduje się
	Wyposażenie, remonty	Wyposażony przez miasto zgodnie z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych. Wyposażone w podnośniki transportowo-kąpielowe umożliwiające przesadzanie chorego oraz ułatwiające zabiegi higieniczne. Dopuszczenie mieszkania oraz wymiana wyposażenia ze środków operatora. Coroczne odświeżanie mieszkania – malowanie i wymiana niezbędnych elementów wyposażenia - realizowane przez operatora.	Wyposażony przez miasto zgodnie z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych. Dopuszczenie mieszkania oraz wymiana wyposażenia ze środków operatora. Regularne (co dwa lata) odświeżanie mieszkania – malowanie i wymiana niezbędnych elementów wyposażenia – realizowane przez operatora, w miarę możliwości z udziałem mieszkańców.
Usługi związane z pobytem	Kadra	Opiekun mieszkania – asystent osoby niepełnosprawnej. Codzienna obecność w mieszkaniu – całodobowa lub w godzinach, w których mieszkańcy przebywają w mieszkaniu (16.00-8.00). W miarę potrzeb pomoc fizjoterapeuty, psychologa świadczona w mieszkaniu oraz wolontariuszy wspierających w aktywności popołudniowej (spacery, zakupy).	Opiekun mieszkania – osoba uprawniona do świadczenia usług opiekuńczych lub pracownik socjalny. Codzienna obecność w mieszkaniu w godzinach popołudniowych oraz wizyta w godzinach porannych. W miarę potrzeb pomoc psychologa świadczona w mieszkaniu oraz wolontariuszy wspierających w aktywności popołudniowej (spacery, zakupy).

	Usługi świadczone w mieszkaniu	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc w poruszaniu się, przemieszczaniu i higienie osobistej • Sprzątanie pomieszczeń, przygotowywanie posiłków 	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc w utrzymaniu higieny osobistej i samoobsłudze • Organizowanie wspólnego sprzątania pomieszczeń
		<ul style="list-style-type: none"> • Trening kulinarny • Zajęcia integracyjne • Mediacje między mieszkańcami • Techniczny nadzór nad mieszkaniami, organizowanie drobnych napraw • W przypadku zaistnienia potrzeby – konsultacje psychologiczne 	
	Dzień mieszkańców	<p>Uczestnictwo w zajęciach oferowanych przez dzienne formy pomocy środowiskowej.</p> <p>Po południu odpoczynek i trening umiejętności w zakresie samoobsługi w mieszkaniu</p>	<p>Praca, edukacja, uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej.</p> <p>Po południu odpoczynek i zajęcia integracyjne</p>
Organizacja pobytu	Czas trwania pobytu	od 3 miesięcy do 1 roku	od 6 miesięcy do 2 lat
	Rekomendowane elementy regulaminu	<ul style="list-style-type: none"> • Zobowiązanie do zachowania zgodnego z zasadami współżycia społecznego • Szczegółowy opis zakresu usług oferowanych w mieszkaniu • Harmonogram i czas pobytu opiekuna w mieszkaniu 	
	Odpłatność za pobyt	Mieszkanie z wyżywieniem – odpłatność odpowiadająca kwocie stawki żywnieniowej	10% dochodów osoby samotnie gospodarującej.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 16. Mieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi – model I i II

		Model I	Model II
Charakterystyka mieszkania	Cecha	Opis cechy	
	Typ mieszkania	Mieszkanie chronione wspierane dla osób chorujących psychicznie o mniejszym stopniu samodzielności	Mieszkanie chronione treningowe dla osób chorujących psychicznie o większym stopniu samodzielności
	Charakterystyka ogólna	Mieszkanie zapewniające kilkugodzinne wsparcie opiekuna mieszkania, umożliwiające pobyt osób, które zakończyły leczenie i/lub znajdują się w stanie remisji choroby.	Mieszkanie przypominające zamieszkiwanie samodzielne w oparciu o tytuł prawny do lokalu.
		Utrwalenie samodzielności i stabilizacja stanu psychicznego po okresie choroby psychicznej prowadząca do powrotu do zamieszkiwania samodzielnego lub z rodziną.	
	Profil mieszkańca	Osoby ze zdiagnozowanymi zaburzeniami psychicznymi: <ul style="list-style-type: none"> o stabilnym stanie psychicznym, bez myśli samobójczych, bez zachowań agresywnych, dbające o higienę, regularnie przyjmujące leki i zachowujące rytm dobowy w trakcie lub po zakończeniu terapii Osoby pracujące w ZAZ lub miejscu pracy chronionej lub korzystające ze środowiskowych form wsparcia. 	Osoby ze zdiagnozowanymi zaburzeniami psychicznymi: <ul style="list-style-type: none"> o stabilnym stanie psychicznym, bez myśli samobójczych, bez zachowań agresywnych, dbające o higienę, regularnie przyjmujące leki i zachowujące rytm dobowy na końcowym etapie lub po zakończeniu terapii samodzielnie poruszające się po okolicy i mieście.
	Pomieszczenia indywidualne i wspólne	Mieszkania ze wspólnym wejściem, odrębnymi pokojami jednoosobowymi i częścią wspólną – pokój i kuchnia lub pokój z aneksem kuchennym.	
		Niezbędne pomieszczenie dla opiekuna mieszkania	
	Dostosowanie do grupy beneficjentów	Mieszkanie jasne, estetyczne, regularnie odświeżane o względnie nowym wyposażeniu i odpowiednim oświetleniu.	Mieszkanie jasne, estetyczne, regularnie odświeżane o względnie nowym wyposażeniu.
Mieszkanie koedukacyjne	Nie rekomenduje się	Tak	

	Wyposażenie, remonty	Wyposażony przez miasto zgodne z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych. Doposażenie mieszkania oraz wymiana wyposażenia ze środków operatora. Regularne (raz na 2 lata) odświeżanie mieszkania – malowanie i wymiana niezbędnych elementów wyposażenia – realizowane przez operatora, w miarę możliwości przy wsparciu obecnych lub przyszłych mieszkańców.	
Usługi związane z pobytem	Kadra	Opiekun mieszkania – osoba uprawniona do świadczenia usług opiekuńczych lub pracownik socjalny. Codzienna obecność w mieszkaniu w godzinach porannych, popołudniowych lub wieczornych. W miarę potrzeb pomoc psychologa lub prawnika świadczona w mieszkaniu i realizowana przez operatora. Korzystanie z pozostałych usług na zasadach ogólnych.	
	Usługi świadczone w mieszkaniu	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc w bieżącym zarządzaniu mieszkaniem • Trening budżetowy i trening kulinarny • Wsparcie w podejmowaniu decyzji • Mediacje między mieszkańcami • Pomoc w załatwianiu spraw urzędowych • Kontrola pobytu w mieszkaniu • Techniczny nadzór nad mieszkaniami, organizowanie drobnych napraw 	
	Dzień mieszkańców	Praca lub uczestnictwo w zajęciach oferowanych przez dzienne placówki wsparcia środowiskowego	Praca lub uczestnictwo w zajęciach oferowanych przez dzienne placówki wsparcia środowiskowego. Po południu odpoczynek i zajęcia integracyjne.
Organizacja pobytu	Czas trwania pobytu	od 6 miesięcy do 2 lat	do 1 roku
	Rekomendowane elementy regulaminu	Zobowiązanie do zachowania zgodnego z zasadami współżycia społecznego. Szczegółowy opis zakresu usług oferowanych w mieszkaniu. Harmonogram i czas pobytu opiekuna w mieszkaniu.	Zobowiązanie do zachowania zgodnego z zasadami współżycia społecznego. Szczegółowy opis zakresu usług i oferowanych w mieszkaniu.
	Odpłatność za pobyt	Do 70% dochodów mieszkańca. Część kwoty redystrybuowana do mieszkańca w celu samodzielnego zakupu i przygotowania pożywienia.	10% dochodów osoby samotnie gospodarującej.

Źródło: Opracowanie własne.

Koszt pobytu w mieszkaniu chronionym

Elementem przygotowanych modeli jest Tabela 17 poniżej przedstawiająca orientacyjne miesięczne koszty utrzymania miejsca w mieszkaniu chronionym. Za podstawę rachunku kosztów przyjęto:

1. Wynagrodzenie opiekuna mieszkania
2. miesięczne wynagrodzenie wraz z kosztami wynagrodzenia ponoszonymi przez pracodawcę oszacowano na 4800 PLN (wynagrodzenie netto: 2820 PLN).
3. Koszt dodatkowych usług świadczonych w ramach pobytu (fizjoterapeuta 70 PLN/h, psycholog, prawnik – 80 PLN/h)⁴⁸
4. Koszty mieszkaniowe:
 - opłata za wywóz śmieci, opłaty zaliczkowe za wodę i centralne ogrzewanie zgodne ze stawkami ustalonymi przez Zarząd Lokali Miejskich w Łodzi,
 - opłata za prąd (w oparciu o koszt przeciętnego miesięcznego zużycia 100kWh), Internet (w oparciu o najniższy koszt usługi LTE)
5. Koszt żywienia (jeżeli dotyczy) obliczony w oparciu o dzienną stawkę żywieniową ustalaną przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Zgodnie z przyjętym zakresem świadczonych usług oraz z uwagi na nieodpłatne użyczenie mieszkaniowego zasobu gminy na potrzeby realizacji zadania, głównym kosztem związanym z prowadzeniem mieszkania jest koszt usług świadczonych przez opiekunów mieszkania. W niektórych przypadkach do przedstawionych kosztów należy także doliczyć koszt transportu do miejsca świadczenia środowiskowych form wsparcia.

⁴⁸ Opracowano w oparciu o stawki rynkowe oszacowane na podstawie raportów płacowych firmy Sedlak & Sedlak – wynagrodzenia.pl [dostęp: 14.01.2019]

Tabela 17. Porównanie szacunkowych kosztów miesięcznych utrzymania miejsca w mieszkaniu chronionym zgodnie z zaprojektowanymi modelami (w PLN).

Typ kosztu	Koszt	Piecza zastępcza model I	Piecza zastępcza model II	OzN model I	OzN model II	Osoby chorujące psychicznie model I	Osoby chorujące psychicznie model II
Koszty mieszkaniowe	opłata za wywóz śmieci (segregowane/os.)	13	13	13	13	13	13
	zaliczka za wodę (4,32 zł/m ³ /os + podgrzanie 20 zł/m ³ /os)	60	60	60	60	60	60
	zaliczka za CO (4,20 zł/m ²)	63	63	63	63	63	63
	szacunkowa opłata za prąd	57	57	57	57	57	57
	szacunkowa opłata za TV/Internet	30	30	30	30	30	30
Koszty świadczenia usług	etat opiekuna mieszkania	960	480	2880	1180	1180	720
	konsultacje psychologiczne/prawne	240	160	80	80	320	160
	fizjoterapia			280	70		
RAZEM koszty miesięczne pobytu i usług		1410 PLN	850 PLN	3463 PLN	1553 PLN	1723 PLN	1103 PLN

Źródło: Opracowanie własne.

Techniczne zarządzanie mieszkaniem

Obok świadczenia usług zadaniem operatora mieszkania jest bieżące techniczne zarządzanie mieszkaniem. Zgodnie z programem Rewitalizacji Obszarowej Centrum Łodzi mieszkania chronione są udostępniane operatorowi w oparciu o formułę użyczenia. Operator mieszkania chronionego nie ponosi kosztów czynszu i wyposażenia. Po jego stronie leży jednak możliwe doposażenie lokalu, uiszczanie odpłatności za media oraz finansowanie drobnych remontów i napraw.

Operator powinien zagwarantować dostęp do mieszkania w przypadku zapowiadanych okresowych kontroli w budynku i okresowo raportować stan zużycia wody i (jeśli są) liczników centralnego ogrzewania. Zalecane jest rozliczanie kosztów mediów corocznie oraz każdorazowo po zakończeniu okresu świadczenia usługi przez operatora.

Dokumentacja wewnętrzna i sprawozdawczość

Sprawozdanie finansowe i merytoryczne z działania mieszkania chronionego jest przygotowywane raz do roku w oparciu o wzór zamieszczony w rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań.

Dokumentem obligatoryjnym prowadzonym przez operatora jest książka meldunkowa, w której odnotowuje się daty rozpoczęcia i zakończenia pobytu oraz nieobecności.

5. Tryb wyboru operatora

Wybór operatorów mieszkań chronionych – jako zadanie w obszarze pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych osób – może zostać przeprowadzony wyłącznie w oparciu o konkurs ofert na wsparcie lub powierzenie zadania publicznego w obszarze pomocy społecznej zgodnie z Zarządzeniem Nr 2533/VI/12/ Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 2 lipca 2012 w sprawie wprowadzenia „Trybu planowania, ogłaszania, przeprowadzania i rozstrzygnięcia otwartych konkursów ofert na realizację ze środków budżetu miasta Łodzi zadań publicznych przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz kontroli realizowanych zadań i rozliczania przyznanych dotacji”.

Zgodnie z opinią przedstawicieli Zleceniodawcy – Urzędu Miasta Łódź – w odniesieniu do grup beneficjentów najbardziej adekwatną formą jest wsparcie zadania, które daje możliwość częściowego jego finansowania z innych środków. Planowana dotacja przekazana na wsparcie ma wynosić 90% kosztów realizacji zadania.

Z kolei zgodnie z ustawą o pomocy społecznej mieszkanie chronione może być prowadzone wyłącznie przez jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego. Organizacje pozarządowe nieposiadające statusu organizacji pożytku publicznego mogą realizować usługi w oparciu o mieszkanie wyłącznie w formule mieszkań wspomaganych.

Dialog z organizacjami pożytku publicznego

Obecnie mieszkania chronione są w Łodzi prowadzone jedynie przez dwie organizacje pożytku publicznego i dla każdej kolejnej organizacji będzie to doświadczenie nowe. Stąd nie jest wykluczona obawa organizacji przed podjęciem się takiej usługi i w konsekwencji brak, niewystarczająca liczba lub niesatysfakcjonująca jakość złożonych ofert.

W interesie zleceniodawcy leży uzyskanie jak największej liczby ofert od organizacji mających kompetencje do realizacji usługi. Dlatego rekomendowana jest szeroka dystrybucja informacji o nadchodzących terminach ogłoszenia konkursów w formie:

- informacji przesłanej drogą mailową,
- spotkania informacyjnego dla organizacji pozarządowych, podczas którego przedstawione zostaną główne wytyczne oraz modele prowadzenia usługi.

Minimalny zakres usług

Szczegółowy zakres usług został zaproponowany w modelach mieszkaniowych przedstawionych w ramach koncepcji zarządzania mieszkaniami chronionymi. Minimalny zakres usług, zaproponowany w przedstawionych modelach mieszkań chronionych obejmuje:

- usługi świadczone przez opiekuna mieszkania zgodnie z rozporządzeniem w sprawie mieszkań chronionych w wymiarze czasowym adekwatnym do poziomu samodzielności mieszkańców,

- wsparcie psychologiczne i prawne świadczone w mieszkaniu lub poza mieszkaniem w zależności od potrzeb beneficjenta,
- dodatkowe usługi analogiczne do usług świadczonych w mieszkaniu własnym/rodzinnym beneficjenta (np. fizjoterapia),
- działania integrujące ze społecznością lokalną.

Należy mieć na uwadze, że zakres usług powinien odzwierciedlać profil odbiorców wsparcia. Dlatego proponuje się definiowanie go w treści konkursów ogłaszanych na prowadzenie kolejnych mieszkań chronionych lub negocjowanie bezpośrednio z organizacjami w oparciu o przedstawioną ofertę.

Zakres wymaganej wiedzy i kompetencji

Zgodnie z opinią przedstawicieli strony samorządowej oraz operatorów prowadzących obecnie mieszkania chronione, podstawową cechą operatora mieszkania chronionego powinno być doświadczenie w prowadzeniu mieszkań chronionych, placówek pomocy dziennej lub środowiskowych form wsparcia. Ponadto podmiot ten powinien dysponować pracownikami o określonym wykształceniu, którzy zostaną zatrudnieni w roli opiekunów mieszkań, lub posiadać możliwość rekrutacji osób o odpowiednich kompetencjach i predyspozycjach.

Ocena możliwości realizacji zadania przez operatora powinna jednak uwzględniać nie tylko zadania realizowane na zlecenie samorządu, lecz także działania zainicjowane poza systemem pomocy społecznej i finansowane z funduszy Unii Europejskiej lub sponsoringu prywatnego. Doświadczenie w całodobowej opiece nad beneficjentami mają organizatorzy obozów, wyjazdów wakacyjnych lub edukacyjnych dla uczestników o szczególnych potrzebach. Co więcej, organizacje te mogą mieć wypracowaną metodykę pracy z beneficjentem odpowiadającą działaniom o charakterze innowacyjnym.

Dodatkowym kryterium, które zostało wypracowane w toku analiz, jest doświadczenie operatora w pracy ze społecznością lokalną. Jednym z początkowych zadań operatora będzie przygotowanie wspólnoty sąsiedzkiej na zasiedlenie mieszkań chronionych i przeprowadzenie działań integracyjnych z mieszkańcami, służących przełamaniu stereotypów i wzajemnej niechęci. Ważnym zadaniem operatora będzie zdobycie zaufania społeczności, które umożliwi przyszłą płynną współpracę i uniknięcie konfliktów sąsiedzkich na etapie zamieszkiwania.

Jako że doświadczenie organizacyjne operatora jest kluczowe dla realizacji zadania, w zaproponowanej treści ogłoszenia konkursowego zwiększono liczbę punktów przyznawanych za możliwość realizacji zadania publicznego przez oferenta (10 pkt) kosztem liczby punktów możliwych do uzyskania za proponowaną jakość wykonania zadania i kwalifikacje osób przy udziale których oferent będzie realizować zadanie publiczne (10 pkt).

Ponadto w treści ogłoszenia konkursowego w szczegółowych warunkach konkursu wskazano:

- cel realizacji wsparcia,
- zasób mieszkaniowy dedykowany realizacji zadania (adres, powierzchnia liczba miejsc),
- grupę odbiorców wsparcia,
- wskaźniki realizacji wsparcia (przecięty czas pobytu, liczba mieszkańców, zakres wsparcia oszacowany jako liczba godzin w tygodniu).

Oszacowanie wskaźników realizacji wsparcia ma stanowić obowiązkową treść oferty konkursowej.

Do ogłoszenia konkursowego dołączono także załącznik „Uwagi i pytania pomocnicze przy ocenie oferty”, który został zaktualizowany w oparciu o nowy wzór oferty konkursowej zawarty w Rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań oraz w oparciu o zaproponowane szczegółowe warunki konkursu.

WZÓR ogłoszenia o konkursie ofert

Ogłoszenie

Prezydent Miasta Łodzi

ogłasza otwarty konkurs ofert w formie wsparcia realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, dotyczących:

1. Rodzaj zadań i wysokość środków publicznych, które Miasto Łódź ma zamiar przeznaczyć na realizację tych zadań, a także termin realizacji zadań.

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego dla osób opuszczających pieczę zastępczą w rozumieniu ustawy o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Termin realizacji: (2 lata w pierwszym konkursie)

Wysokość środków przeznaczonych na realizację zadania w roku ... wynosi

Przewidywana wysokość środków finansowych r. na realizację zadania może ulec zmianie w wyniku ustalenia w budżecie Miasta Łodzi innej kwoty przeznaczonej na powyższe zadanie.

W roku kolejnym przyznanie i wysokość dotacji będą uzależnione od wysokości środków finansowych zaplanowanych w budżecie Miasta Łodzi na realizację tego zadania.

2. Informacja o zrealizowanych zadaniach publicznych z tego samego zakresu co zadanie konkursowe Nr 1 i związanych z nimi kosztach, ze szczególnym uwzględnieniem wysokości dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie:

w roku poprzedzającym rok ogłoszenia otwartego konkursu ofert – 0 zł, w tym wysokość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – 0 zł;

w roku ogłoszenia konkursu ofert – 0 zł, w tym wysokość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – 0 zł.

3. Warunki przyznawania dotacji

W otwartym konkursie ofert, zwanym dalej konkursem, dotacje mogą otrzymać organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zwane dalej oferentami, które łącznie spełniają następujące warunki formalne:

1. prowadzą działalność statutową w zakresie objętym konkursem;
2. złożą ofertę w terminie, a działania zaplanują w okresie wskazanym w ogłoszeniu konkursowym;

3. przedstawią ofertę poprawnie sporządzoną na formularzu zgodnym ze wzorem określonym w aktualnym rozporządzeniu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w postaci elektronicznej z wykorzystaniem Generatora Wniosków;
4. prawidłowo oszacują wkład własny i kwotę dofinansowania w ramach dotacji;
5. złożą ofertę podpisaną przez wszystkie osoby upoważnione do składania oświadczeń woli w imieniu oferenta;
6. załączą poprawnie wypełnione załączniki tj.:
 - 1) oświadczenie oferenta o nieposiadaniu zobowiązań wobec Miasta Łodzi, stanowiące załącznik Nr 3 do zarządzenia,
 - 2) aktualny odpis z Krajowego Rejestru Sądowego, innego rejestru lub ewidencji (odpis musi być zgodny z aktualnym stanem faktycznym i prawnym, niezależnie od tego, kiedy został wydany),
 - 3) *w przypadku wyboru innego sposobu reprezentacji podmiotów składających ofertę wspólną niż wynikający z Krajowego Rejestru Sądowego lub innego właściwego rejestru – załączą dokument potwierdzający upoważnienie do działania w imieniu oferenta(-ów),*
 - 4) dokumenty potwierdzające doświadczenie w realizacji zadań publicznych podobnego rodzaju (ze wskazaniem, które z tych zadań realizowane były we współpracy z administracją publiczną) np. w formie umów, rekomendacji, opinii, zaświadczeń i innych dokumentów potwierdzających realizację zadań podobnego rodzaju,
 - 5) regulamin organizacyjny mieszkania chronionego dla osób opuszczających pieczę zastępczą
7. Załączniki należy złożyć w formie elektronicznej za pośrednictwem Generatora Wniosków dodając je do składanej oferty. Dopuszcza się możliwość dostarczenia załączników w formie papierowej, składając je wraz z potwierdzeniem złożenia oferty.
8. Oferty, które spełnią wymogi formalne opiniowane będą pod względem merytorycznym z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
9. W konkursie na realizację zadania może zostać wybrana więcej niż jedna oferta.
10. Postępowanie konkursowe odbywać się będzie z uwzględnieniem zasad określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
11. Kwota wnioskowanej dotacji dla jednej oferty nie może przekroczyć 90 % całkowitego kosztu realizacji tej oferty, przy czym finansowy udział środków własnych oferenta bądź pozyskanych z innych źródeł nie może być mniejszy niż 10 % całkowitego kosztu realizacji zadania ujętego w ofercie.
12. Dwie lub więcej działających wspólnie organizacji pożytku publicznego mogą złożyć ofertę wspólną.
13. Oferta wspólna wskazuje:
14. jakie działania w ramach realizacji zadania publicznego będą wykonywać poszczególne organizacje pożytku publicznego
15. sposób reprezentacji podmiotów, o których mowa w pkt 1, wobec organu administracji publicznej.

16. umowę zawartą między organizacjami pożytku publicznego określającą zakres ich świadczeń składających się na realizację zadania publicznego, załącza się do umowy o wsparcie realizacji zadania publicznego.
17. Organizacje pożytku publicznego składające ofertę wspólną ponoszą odpowiedzialność solidarną za zobowiązanie do wykonania zadania publicznego w zakresie i na zasadach określonych w umowie o wsparcie realizacji zadania publicznego, *sporządzonej z uwzględnieniem art. 151 ust. 2 i art. 221 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077 oraz z 2018 r. poz. 62) oraz przepisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.*

4. Warunki realizacji zadań

1. Szczegółowe warunki realizacji ww. zadań określi umowa, sporządzona w oparciu o Rozporządzenie Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań (Dz. U. 2018 poz. 2057)
2. Podmioty, które otrzymają dotację na realizację zadań są zobowiązane zamieszczać w sposób czytelny informację, iż realizowany projekt jest dofinansowany/finansowany z budżetu Miasta Łodzi. Informacja, wraz z logotypem Miasta Łodzi, powinna być zawarta w wydawanych w ramach zadania publikacjach, materiałach informacyjnych, promocyjnych, poprzez media, w tym na stronie internetowej zleceniobiorcy, jak również stosownie do charakteru zadania, poprzez widoczną w miejscu jego realizacji tablicę lub przez ustną informację kierowaną do odbiorców w następującym brzmieniu: „Zadanie (nazwa zadania) zostało/jest zrealizowane/realizowane dzięki dofinansowaniu/ finansowaniu z budżetu Miasta Łodzi”. Logotyp dostępny jest na stronie: <http://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/o-miescie/herb-logo-i-symbole-lodzi/>.
3. Dopuszcza się możliwość dokonania pomiędzy poszczególnymi pozycjami w kosztorysie przesunięć do 10% wysokości dotacji, z zachowaniem kwoty dotacji, bez konieczności aneksowania umowy. Powyższe przesunięcia nie mogą zwiększać wysokości środków przewidzianych na pokrycie kosztów obsługi zadania, w tym kosztów administracyjnych i wynagrodzeń za czynności związane z obsługą zadania. O przesunięciach, wraz z uzasadnieniem, należy poinformować w sprawozdaniu końcowym z realizacji zadania.
4. Przesunięcia pomiędzy poszczególnymi pozycjami w kosztorysie, w części dotyczącej przyznanej dotacji, które przekroczą 10%, wymagają pisemnej zgody realizatora konkursu ofert, po wcześniejszym złożeniu przez zleceniobiorcę stosownego wniosku wraz z uzasadnieniem. Wskazane zmiany wymagają sporządzenia aneksu.
5. Przesunięcia wydatków po stronie finansowego wkładu własnego w uzasadnionych okolicznościach mogą przekraczać próg 10%, jeśli ich konieczność zostanie wykazana w sprawozdaniu. Powyższe przesunięcia nie mogą zwiększać wysokości środków przewidzianych na pokrycie kosztów obsługi zadania, w tym kosztów administracyjnych i wynagrodzeń za czynności związane z obsługą zadania.

5. Koszty kwalifikowane

Środki z przyznanej dotacji mogą być wydatkowane wyłącznie na pokrycie wydatków:

1. niezbędnych do realizacji zadania;
2. przewidzianych w ofercie, uwzględnionych w kosztorysie stanowiącym załącznik do umowy zawartej pomiędzy oferentem a Miastem Łódź;
3. spełniających wymogi racjonalnego i oszczędnego gospodarowania środkami publicznymi z zachowaniem zasady uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów;
4. faktycznie poniesionych w terminie realizacji zadania i opłaconych nie później niż 14 dni po jego zakończeniu, jednak w terminie nie późniejszym niż przed zakończeniem roku budżetowego;
5. możliwych do zidentyfikowania i zweryfikowania oraz popartych dowodami księgowymi i wykazanych w dokumentacji finansowej oferenta;
6. związanych z kosztami obsługi zadania, w tym kosztami administracyjnymi (m.in.: koordynacja administracyjna zadania, wykonywanie zadań administracyjno-nadzorczo-kontrolnych, obsługa prawna i finansowa zadania);
7. związanych z zakupem środków trwałych, których jednostkowy koszt nie przekracza 3.500,00 zł;
8. zgodnych z wymaganiami szczegółowymi realizacji zadania zawartymi w części IX ogłoszenia.

6. Koszty niekwalifikowane

Za koszty, których nie można sfinansować z przyznanej dotacji uznaje się w szczególności:

1. zobowiązania powstałe przed terminem rozpoczęcia zadania;
2. budowę, zakup budynków lub lokali, zakup gruntów;
3. wydatki związane z działalnością gospodarczą;
4. odsetki od zobowiązań uregulowanych po terminie płatności;
5. koszty kar i grzywien, koszty egzekucji komorniczej i administracyjnej, a także koszty procesów sądowych oraz koszty realizacji ewentualnych postanowień;
6. wydatki związane z umową leasingu, a w szczególności: podatek, marża finansującego, odsetki od refinansowania kosztów, koszty ogólne, opłaty ubezpieczeniowe;
7. odliczony podatek VAT.

7. Termin i warunki składania ofert

1. Oferty do konkursu ofert składa się na formularzu oferty, zgodnym ze wzorem określonym w aktualnym rozporządzeniu ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego, w postaci elektronicznej, z wykorzystaniem Generatora Wniosków.
2. Potwierdzenie złożenia oferty w Generatorze Wniosków powinno zostać wydrukowane, prawidłowo podpisane i złożone w punkcie kancelaryjnym Wydziału Zarządzania Kontaktami z Mieszkańcami w Departamencie Obsługi i Administracji Urzędu Miasta Łodzi przy ul. Zachodniej 47 (parter), w godzinach pracy Urzędu Miasta Łodzi, w nieprzekraczalnym terminie 21 dni od dnia ukazania się ogłoszenia.
3. Za prawidłowe zostaną uznane podpisy z pieczętą imienną, a w przypadku braku pieczętki – z czytelnym podpisem lub wydrukiem imienia i nazwiska, opatrzonym podpisem, umożliwiającym weryfikację osób podpisujących potwierdzenie złożenia oferty.
4. Oferta nie podlega opiniowaniu i zostaje odrzucona z powodu następujących błędów formalnych:
 - 1) złożenie po terminie;
 - 2) niewypełnienie wszystkich punktów formularza oferty;

- 3) złożenie w sposób niezgodny z wymaganiami szczegółowymi zawartymi w części IX ogłoszenia o konkursie;
 - 4) złożenie na niewłaściwym formularzu;
 - 5) złożenie przez podmiot nieuprawniony;
 - 6) złożenie przez oferenta, który nie prowadzi działalności statutowej w dziedzinie objętej konkursem;
 - 7) złożenie oferty na zadanie, które nie jest realizowane na rzecz Miasta Łodzi lub jego mieszkańców;
 - 8) złożenie oferty na zadanie, którego termin realizacji nie mieści się w przedziale czasowym wskazanym w ogłoszeniu;
 - 9) wnioskowana przez oferenta kwota dofinansowania nie spełnia kryterium określonego w ogłoszeniu konkursowym;
 - 10) wysokość wkładu własnego oferenta nie spełnia kryterium określonego w ogłoszeniu konkursowym;
 - 11) niezłożenie oferty z wykorzystaniem Generatora Wniosków wraz z potwierdzeniem złożenia oferty w wersji papierowej;
 - 12) złożenie potwierdzenia złożenia oferty niepodpisanego przez osoby uprawnione.
5. Do ofert, które podlegają jednokrotnemu usunięciu braków i nieprawidłowości należą te, w których:
- 1) brak jest podpisu jednej z osób uprawnionych na potwierdzeniu złożenia oferty;
 - 2) nie załączono wymaganych załączników wskazanych w ogłoszeniu konkursowym lub złożono je niekompletne;
 - 3) potwierdzenie złożenia oferty w postaci papierowej nie posiada tej samej sumy kontrolnej co wersja elektroniczna oferty.
6. Braki formalne i nieprawidłowości wskazane w ust. 5 mogą zostać usunięte w terminie do 3 dni od daty otrzymania przez oferenta powiadomienia o konieczności uzupełnienia oferty. Powiadomienie przekazane zostanie drogą elektroniczną poprzez konto założone przez oferenta w Generatorze Wniosków. Ponadto, lista podmiotów wzywanych do ich uzupełnienia braków formalnych publikowana może być na Portalu. Lista podmiotów zawiera wskazanie nazwy oferenta, tytuł zadania oraz wskazanie braków i nieprawidłowości do usunięcia.
7. Nieuzupełnienie wszystkich wskazanych braków i nieprawidłowości, o których mowa w ust. 5 lub uzupełnienie ich po terminie skutkuje odrzuceniem oferty na etapie oceny formalnej.
8. Przed złożeniem oferty pracownicy realizatora konkursu ofert mogą sprawdzić ofertę pod względem formalnym i udzielić stosownych wyjaśnień najpóźniej w terminie do 2 dni roboczych przed upływem terminu składania ofert.
9. Oferent nie może posiadać wymagalnego zadłużenia wobec Miasta Łodzi (Urzędu Miasta Łodzi i miejskich jednostek organizacyjnych), Urzędu Skarbowego oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

10. Wobec oferenta nie mogą być prowadzone egzekucje sądowe, administracyjne bądź zajęcia wierzytelności.
11. Miasto Łódź zastrzega sobie prawo do odstąpienia od zawarcia umowy lub natychmiastowego jej rozwiązania, jeżeli po zakończeniu procedury konkursowej do Urzędu Miasta Łodzi wpłynie informacja o wymagalności zadłużenia oferenta wobec Miasta Łodzi (Urzędu Miasta Łodzi i miejskich jednostek organizacyjnych), Urzędu Skarbowego oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub zostanie wobec oferenta rozpoczęta egzekucja sądowa, administracyjna bądź zajęcia wierzytelności.

8. Kryteria i tryb wyboru ofert.

1. Oferty będą opiniowane przez Komisję Konkursową w sposób określony w Regulaminie pracy Komisji Konkursowej.
2. Kryteria oceny złożonych ofert i skale punktowe:
 - 1) możliwość realizacji zadania publicznego przez oferenta – [od 0 do 10] pkt;
 - 2) przedstawiona kalkulacja kosztów realizacji zadania publicznego, w tym w odniesieniu do jego zakresu rzeczowego – [od 0 do 8] pkt;
 - 3) proponowana jakość wykonania zadania i kwalifikacje osób przy udziale których oferent będzie realizować zadanie publiczne – [od 0 do 10] pkt;
 - 4) wysokość planowanego przez oferenta udziału środków finansowych własnych lub środków pochodzących z innych źródeł na realizację zadania publicznego – [od 0 do 5] pkt (nie dotyczy zadania w formie powierzenia jego realizacji tj. zadania 2);
 - 5) planowany przez oferenta wkład rzeczowy, osobowy, w tym świadczenia wolontariuszy i praca społeczna członków – [od 0 do 5] pkt;
 - 6) ocena realizacji zadań publicznych w przypadku organizacji, które w latach poprzednich realizowały zlecone zadania publiczne, w tym rzetelności i terminowości oraz sposobu rozliczenia środków otrzymanych na realizację zadań – [od -2 do 2] pkt;
3. Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania w konkursie wynosi 40 pkt. Dotacja może być przyznana tylko w przypadku uzyskania przez ofertę nie mniej niż 55% punktów możliwych do uzyskania w konkursie.
4. Komisja Konkursowa może zmienić wysokość dotacji i zakres realizacji zadania w stosunku do złożonej oferty. Przed podpisaniem umowy zmiana ta wymaga zaktualizowania kosztorysu i harmonogramu realizacji zadania przez oferenta.
5. Ogłoszenie wyników konkursu ofert nastąpi niezwłocznie po jego rozstrzygnięciu w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miasta Łodzi pod adresem internetowym: bip.uml.lodz.pl, na Portalu: <http://uml.lodz.pl/dla-mieszkancow/lodzianie-decyduja/organizacje-pozarzadowe/konkursy> i na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta Łodzi.
6. O rozstrzygnięciu oraz o przyznanej kwocie dotacji oferent jest zawiadamiany również elektronicznie.
7. Konkurs ofert zostaje unieważniony, jeżeli:

- 1) nie złożono żadnej oferty;
 - 2) żadna ze złożonych ofert nie spełniała wymogów zawartych w ogłoszeniu.
8. Zastrzega się możliwość przesunięcia terminu składania ofert, zmiany terminu zakończenia postępowania konkursowego oraz zwiększenia wysokości środków w zadaniach konkursowych, bez podania przyczyny – nie później niż do dnia zatwierdzenia wyników konkursu.
9. Zastrzega się możliwość odwołania konkursu ofert, bez podania przyczyny, przed otwarciem kopert z ofertami.

9. Wymagania szczegółowe dotyczące realizacji zadań:

1. Szczegółowe warunki realizacji zadań:

Cel realizacji zadania:

Głównym celem realizacji zadania będzie prowadzenie mieszkań chronionych treningowych *dla osób z zaburzeniami psychicznymi* ⁴⁹.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą, pod opieką specjalistów, osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia. W mieszkaniach chronionych treningowych winny być zapewnione usługi bytowe oraz nauka, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia.

Celem treningu prowadzonego mieszkania w mieszkaniu chronionym jest:

- usamodzielnienie prowadzące do samodzielnego zaspokajania potrzeb mieszkaniowych i bytowych lub,
- zwiększenie stopnia samodzielności adekwatne do możliwości odbiorcy.

Charakterystyka mieszkania chronionego:

Zakłada się prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie pobytu rotacyjnego dla pięciu dorosłych osób chorujących psychicznie w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się *przy ulicy Włókienniczej 3* o łącznej powierzchni *180 m²*.

Opisany lokal można będzie obejrzeć w dniach w godzinach po uprzednim kontakcie z administratorem budynków (*dane administratora budynku*).

Odbiorcy usługi:

- a) dorośli mieszkańcy miasta Łodzi;
- b) dorosłe osoby z zaburzeniami psychicznymi;
- c) osoby uczące się, pracujące lub korzystające z różnych środowiskowych form wsparcia i / lub uczestniczący w różnych formach szeroko pojętej rehabilitacji społecznej.

⁴⁹ Przykładowa treść konkursu dedykowanego osobom z zaburzeniami psychicznymi.

Wskaźniki realizacji zadania oszacowane w ofercie:

- a) przeciętny czas pobytu mieszkańca w mieszkaniu chronionym
- b) liczba, kwalifikacje i specjalizacja kadry pracującej na rzecz mieszkańców mieszkania chronionego;
- c) liczba godzin wsparcia świadczonego na rzecz mieszkańców mieszkania chronionego (tygodniowo lub miesięcznie).

Kwalifikacja do pobytu

Decyzja o skierowaniu osoby do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu chronionym będą wydawane na czas określony, przez właściwy miejscowo Wydział Pracy Środowiskowej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi, uwzględniając zakres przyznanych usług oraz wysokość odpłatności. Organizacje pożytku publicznego będą zobowiązane do realizacji zadania, zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz aktami wykonawczymi.

Partnerstwo i podwykonawstwo

1. Zadania zawarte w ofercie mogą być realizowane przy udziale partnera. W przypadku wskazania partnera niezbędne jest dołączenie do oferty umowy partnerskiej, oświadczenia partnera lub innego dokumentu poświadczającego partnerstwo w realizacji zadania.
2. Podmioty, które nie mają możliwości samodzielnej realizacji zadania, zgodnie z art. 16 ust. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, powinny przedstawić w ofercie informację na ten temat ze wskazaniem zakresu, w jakim zadanie będzie realizowane przez podwykonawców.
3. Partner nie może być podwykonawcą, jak również podwykonawca nie może być jednocześnie partnerem.
4. Podmiot, realizując zadanie, zobowiązany jest do stosowania przepisów prawa, powszechnie obowiązującego, w szczególności przepisów z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 922 oraz z 2018 r. poz. 138), ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1579 i 2018) oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.

WZÓR załącznika do konkursu: Charakterystyka opisowa mieszkań chronionych

Mieszkania chronione treningowe dla osób z zaburzeniami psychicznymi:

Włókiennicza

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób chorujących psychicznie w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Włókienniczej 3 o łącznej powierzchni 180 m²

Sienkiewicza

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób chorujących psychicznie w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Sienkiewicza 56 o łącznej powierzchni 180 m²

Wschodnia

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób chorujących psychicznie w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Wschodniej 42 o łącznej powierzchni 147 m²

Mieszkania chronione treningowe dla osób z niepełnosprawnością intelektualną:

Wschodnia

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Wschodniej 35 o łącznej powierzchni 183 m².

Piotrkowska

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla czterech dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Piotrkowskiej 115 o łącznej powierzchni 91,43 m².

Gdańska

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Gdańskiej 8 o łącznej powierzchni 123 m².

Mieszkania chronione treningowe dla osób z niepełnosprawnością ruchową:

Kilińskiego

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla trzech dorosłych osób z niepełnosprawnością ruchową w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Kilińskiego 39 o łącznej powierzchni 111,48 m².

Zachodnia

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób z niepełnosprawnością ruchową w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Zachodniej 56 o łącznej powierzchni 192 m².

Sienkiewicza

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych osób z niepełnosprawnością ruchową w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Sienkiewicza 79 o łącznej powierzchni 201,7 m².

Mielczarskiego

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla czterech dorosłych osób z niepełnosprawnością ruchową w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Mielczarskiego 22 o łącznej powierzchni 143,79 m².

Legionów

Prowadzenie mieszkania chronionego treningowego i organizowanie okresowego pobytu dla trzech dorosłych osób z niepełnosprawnością ruchową w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Legionów 20 o łącznej powierzchni 107,6 m².

Mieszkania chronione treningowe dla dorosłych wychowanków pieczy zastępczej

Gdańska

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla czterech dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalach komunalnych zapewnionych przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Gdańskiej 1 o łącznej powierzchni 29,8m², 32m², 32,6m² i 29 m².

Wschodnia

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Wschodniej 45 o łącznej powierzchni 131,5m².

Kilińskiego

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla pięciu dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Kilińskiego 39 o łącznej powierzchni 169 m².

Narutowicza

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Narutowicza 4 o łącznej powierzchni 111,95 m².

Narutowicza

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Narutowicza 12 o łącznej powierzchni 140,99 m².

Narutowicza

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Narutowicza 12 o łącznej powierzchni 160,61 m².

Tuwima

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Tuwima 33 o łącznej powierzchni 119,68 m².

Piotrkowska

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Piotrkowskiej 115 o łącznej powierzchni 84,52 m².

Sienkiewicza

Prowadzenie czterech mieszkań chronionych treningowych i organizowanie okresowego pobytu dla ... dorosłych wychowanków pieczy zastępczej w lokalu komunalnym zapewnionym przez miasto Łódź, mieszczącym się przy ulicy Sienkiewicza 56 o łącznej powierzchni ... m².

WZÓR załącznika do konkursu: Uwagi oraz pytania pomocnicze przy ocenie oferty

UWAGI ORAZ PYTANIA POMOCNICZE PRZY OCENIE OFERTY

Kryteria merytoryczne
Możliwość realizacji zadania publicznego przez oferenta (0 do 10 pkt)
1) Czy oferent posiada potencjał organizacyjny i zasoby niezbędne do skutecznej realizacji zadania (doświadczoną kadrę z wykształceniem kierunkowym i doświadczeniem)
2) Czy oferent posiada doświadczenie w zakresie prowadzenia mieszkania chronionego lub wspomaganego, placówek opieki dziennej lub całodobowej albo innych środowiskowych form wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi?
3) Czy oferent świadczył usługi asystenckie w miejscu zamieszkania osoby z zaburzeniami psychicznymi lub organizował pobyt w formie całodobowej (wakacje, wyjazdy integracyjne)?
4) Czy oferent posiada doświadczenie w pracy ze społecznością lokalną?
5) Czy kondycja finansowa oferenta nie zagraża możliwości realizacji zadania?
Proponowana jakość wykonania zadania i kwalifikacje osób, przy udziale których oferent będzie realizował zadanie (0 do 10 pkt)
1) Czy oferent scharakteryzował potencjalnych odbiorców wsparcia? Czy dobór odbiorców usługi jest właściwy z perspektywy celów projektu?
2) Czy oszacowano wskaźniki realizacji zadania: <ol style="list-style-type: none"> przeciętny czas pobytu mieszkańca w mieszkaniu chronionym liczba, kwalifikacje i specjalizacja kadry pracującej na rzecz mieszkańców mieszkania chronionego; liczba godzin wsparcia świadczonego na rzecz mieszkańców mieszkania chronionego (tygodniowo lub miesięcznie).
3) Czy wskazano działania adekwatne do realizacji celu? Czy podział działań jest czytelny i spójny?
4) Czy opisano w sposób przejrzysty rezultaty realizowanego zadania?
5) Czy oferent przygotował racjonalny i czytelny plan i harmonogram działań?
6) Czy kadra zaangażowana w realizację projektu posiada udokumentowane kwalifikacje do realizacji zadania?
Przedstawiona kalkulacja kosztów realizacji zadania, w tym w odniesieniu do jego zakresu rzeczowego (0 do 8 pkt)
1) Czy budżet projektu jest czytelny, a zaplanowane środki są adekwatne do zaplanowanego zadania?
2) Czy w budżecie wskazano jasno wysokość wkładu własnego?
3) Czy proponowane stawki są zgodne z cenami rynkowymi?
4) Czy poszczególne pozycje budżetu są spójne z opisanymi działaniami i harmonogramem ich realizacji? Czy budżet zawiera wszystkie pozycje niezbędne do realizacji zadania?
Wysokość planowanego przez oferenta udziału środków finansowych własnych lub środków pochodzących z innych źródeł na realizację zadania (0 do 5 pkt)
1) wkład własny równy wymaganemu w ogłoszeniu o konkursie lub nie przekraczający 2% - 0 pkt
2) wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie o 2,01% - 10 % - 1 pkt

3)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie 0 10,0 1% - 20 % - 2 pkt
4)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie o 20,0 1% - 30 % - 3pkt
5)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie o 30,01% - 40 %. - 4 pkt
6)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie o więcej niż 40,0 1 % - 5 pkt
Planowany przez oferenta wkład rzeczowy, w tym świadczenia wolontariussy i praca społeczna członków (0 do 5 pkt)	
1)	Jaki jest deklarowany udział wkładu własnego osobowego (w tym praca społeczna członków i wolontariat) w realizację zadania?
a)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie do 5 % - 1 pkt
b)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie od 5,01 do 10% - 2 pkt
c)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie od 10,01 do 20% - 3 pkt
d)	wkład własny wyższy od wymaganego w konkursie o więcej niż 20% - 4 pkt
2)	Czy deklarowany jest wkład rzeczowy oferenta? – 1 pkt
Ocena realizacji zadań publicznych, w przypadku organizacji, które w latach poprzednich realizowały zlecone zadania publiczne, w tym rzetelności i terminowości oraz sposobu rozliczenia środków (-2 do 2 pkt) otrzymanych na realizację zadań	
1)	oferent dotychczas rozliczył nieprawidłowo bądź realizował nierzetelnie zadanie publiczne zlecone przez Urząd Miasta Łodzi lub inne jednostki administracji publicznej – 1 pkt lub – 2 pkt
2)	oferent zrealizował i rozliczał zadania publiczne z problemami, które nie wpłynęły na jakość realizacji zadania /oferent nie realizował dotychczas zadań publicznych – 0 pkt
3)	oferent realizował i rozliczał dotychczasowe zadania publiczne w sposób prawidłowy - 1 pkt lub 2 pkt

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych Organizacji Narodów Zjednoczonych, http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf [dostęp 10.03.2019]

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 733) z późniejszymi zmianami

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873) z późniejszymi zmianami

Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593) z późniejszymi zmianami

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2011 nr 149 poz. 887)

Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie mieszkań chronionych (Dz.U. 2018 poz. 822)

Rozporządzenie Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań (Dz. U. 2018 poz. 2057)

Uchwała nr 115/2016 Rady Ministrów z dnia 27 września 2016 w sprawie przyjęcia Narodowego Programu Mieszkaniowego (RM-111-119-16)

Uchwała nr LIII/1008/05 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 7 września 2005 w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej

Uchwała nr LXI/1174/09 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 8 lipca 2009 zmieniająca uchwałę w sprawie organizacji oraz szczegółowych zasad ponoszenia odpłatności za pobyt w ośrodkach wsparcia, mieszkaniach chronionych i ośrodkach interwencji kryzysowej

Uchwała nr XXIV/570/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia „Polityki Społecznej 2020+ dla Miasta Łodzi – Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych”

Uchwała nr XXXIII/886/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 31 sierpnia 2016 r. w sprawie przyjęcia „Wieloletniego Programu współpracy Miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na lata 2016-2018”

Uchwała nr XXXV/916/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 26 września 2016 w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi

Uchwała nr LXXIII/1980/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 5 lipca 2018 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi

Uchwała nr 9739/VII/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie przyjęcia „Programu współpracy miasta Łodzi z organizacjami pozarządowymi na rok 2019”

Rozstrzygnięcie nadzorcze nr PN.4131.166.2017 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 22 czerwca 2017 r.

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Mazowieckiego LEX I.4131.234.2017.JJ z dnia 5 września 2017 r.

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Lubuskiego nr NK-I.4131.90.2018.Azie z dnia 4 czerwca 2018 r.

Zarządzenie Nr 2533/VI/12/ Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 2 lipca 2012 w sprawie wprowadzenia „Trybu planowania, ogłaszania, przeprowadzania i rozstrzygania otwartych konkursów ofert na realizację ze środków budżetu miasta Łodzi zadań publicznych przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz kontroli realizowanych zadań i rozliczania przyznanych dotacji”

Zarządzenie Nr 359/16 Prezydenta Miasta Gdańska z dnia 29 marca 2016 r. w sprawie czasowego wyłączenia lokalu mieszkalnego z mieszkaniowego zasobu Gminy Miasta Gdańska i użyczenia tego lokalu na rzecz Gdańskiej Fundacji I Ty Możesz Wszystko z siedzibą w Gdańsku)

Zarządzenie Nr 8435/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 17 maja 2018 r. w sprawie czasowego wyłączenia lokali mieszkalnych usytuowanych w budynkach położonych w Łodzi przy ul. Romualda Mielczarskiego 28/30 i ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 32 z mieszkaniowego zasobu miasta Łodzi oraz przeznaczenia ich do oddania w użyczenie Stowarzyszeniu Inicjatywa Rozsądnych Polaków

Zarządzenie nr 684/VII/15 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 20 marca 2015 r w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert i powołania Komisji Konkursowej do opiniowania ofert w otwartym konkursie ofert w formie wsparcia i powierzenia realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób

Zarządzenie nr 8061/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 21 marca 2018 r w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert i powołania Komisji Konkursowej do opiniowania ofert w otwartym konkursie ofert w formie wsparcia i powierzenia realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób

Zarządzenie Prezydenta M. St. Warszawy nr 1618/2018 z 16 października 2018 r. w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert na realizację zadania publicznego w zakresie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2018-2021

Zarządzenie nr 969/2018 Prezydenta Poznania z dnia 20 grudnia 2018 r. w sprawie rozstrzygnięcia otwartego konkursu ofert nr 7/2019 na powierzenie realizacji zadania publicznego w obszarze "Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób", pod tytułem "Zapewnienie wsparcia dla mieszkańców wybranych lokali socjalnych, tj. w 136 lokalach socjalnych utworzonych w 41 mieszkaniach o pow. co najmniej 80 m²", przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Raporty i literatura przedmiotu

B. Audycka, *Mieszkalnictwo wspomagane: od dobrych praktyk do spójnego systemu*, w: B. Audycka, M. Ruszkowska-Cieślak, *Mieszkalnictwo w Polsce. Dobre praktyki*, Warszawa 2017, <http://www.forummieszkaniowe.org/files/Mieszkalnictwo-w-Polsce-Dobre-praktyki.pdf> [dostęp: 10.03.2019]

Bank Danych Lokalnych GUS, 2017, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> [dostęp: 26.01.2019]
Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023, Gdańsk 2016, <https://www.gdansk.pl/download/2017-02/85820.pdf> [dostęp: 25.02.2019]

GUS, *Prognoza ludności Łodzi na lata 2015-2050*, https://lodz.stat.gov.pl/download/gfx/lodz/pl/default/aktualnosci/752/4/11/1/201412_r_aneks_prognoza_ludnosci_statystyka_lodzi_2014.pdf+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl [dostęp: 26.01.2018]

R. Koenig, *Supported housing for people with disabilities: a framework for evaluating alternative models*, w: *Housing Studies*, 30(3)/2015.

K. Kowalski, *Mieszkanie dostępne dla osób z dysfunkcjami wzroku*, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji Warszawa 2014
Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób chorujących psychicznie, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I, Kraków 2015
http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_chorujacych_psychicznie_31_08_2015.pdf [dostęp: 25.02.2019]

Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej - Etap I, Kraków 2015, http://www.rpo.malopolska.pl/download/Model_mieszka_wspomaganych_dla_niepenosprawnych_intelektualnie_31_08_2015.pdf [dostęp: 25.02.2019]

Niezależne życie – wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomagane dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych, Raport przygotowany przez ekspertów PCG Polska (dr inż. arch. Iwona Benek, Agata Miśkowiec, Ewa Rogalska) na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, listopad 2018 r.

Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, 2012, http://www.kapitalludzki.gov.pl/gfx/kapitalludzki/userfiles/93/17_wytyczne_dot_przejscia_od_opieki_instytucjonalnej_do_opieki_swia_dczonej_na_poziomie_lokalnych_spolecznosci.pdf [dostęp: 10.03.2017].

Przegląd zagranicznych praktyk dotyczących organizowania społeczności lokalnej, budowania kontaktów, więzi sąsiedzkich, miksów społecznych, a także cohousingu, lipiec 2018. Raport z Zadania 1 realizowanego w ramach projektu „Świadczenie usług doradztwa eksperckiego w zakresie opracowania programu zasiedlenia i funkcjonowania Domu Wielopokoleniowego” przygotowany przez Fundację Laboratorium Architektury 60+ na zlecenie Urzędu Miasta Łodzi, http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2017/07/DW_Raport_Zadanie-1_Przegl%C4%85d-zagranicznych-praktyk_FINALNY.pdf [dostęp 12.01.2019]

Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2016, http://bip.mops.lodz.pl/userfiles/file/sprawozdania_MOPS/sprawozdanie_mops_2016.pdf, s. 10 [dostęp: 19.01.2019]

Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi za rok 2017.

Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Analiza przygotowana na zlecenie Ministerstwa Zdrowia przez PCG Polska, czerwiec 2017, http://www.zdrowie.gov.pl/epublikacja-45-utworzenie_i_funkcjonowanie_modelowego.html [dostęp: 13.01.2019]

Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020, https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/49753/Wytyczne_wlaczenie_spoeczne_v4.pdf [dostęp: 25.02.2019].